

**Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет**

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

Збірник наукових праць

№ 95

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

**Друкується за рішенням Вченої ради Запорізького національного університету
(Протокол № 2 від 3 жовтня 2024 р.).**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор: **Приходько Г. І.**, д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Алексєєв А. Я., д. філол. н., проф. (Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро)
Бистров Я. В., д. філол. н., проф. (Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
Бігунова Н. О., д. філол. н., проф. (Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова, м. Одеса)
Бретенє О., доктор наук за напр. соціолінгвістика та дидактика викладання французької мови, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Бурде Ж.-Ф., доктор наук за напр. лінгвістика та дидактика викладання мов, проф. (ЛеМан Університет, м. ЛеМан, Франція)
Галуцьких І. А., д. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Залужна М. В., к. філол. н., доцент (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя) – відповідальний редактор
Зацний Ю. А., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Іванченко М. Ю., канд. філол. н., доц. (Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів)
Козлова Т. О., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Макарук Л. Л., д. філол. н., проф. (Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)
Махачашвілі Р. К., д. філол. н., проф. (Київський університет ім. Бориса Грінченка, м. Київ)
Меркулова О. В., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Морошкіна Г. Ф., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Осовська І. М., д. філол. н., проф. (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, м. Чернівці)
Панасенко Н. І., д. філол. н., проф. (Університет ім. Св. Кирила і Мефодія, м. Трнава, Словачька Республіка)
Приходченко О. О., канд. філол. н., доц. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Смолей М., д. філол. н., проф. (Університет Любляни, м. Любляна, Словенія)
Тараненко Л. І., д. філол. н., проф. (Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського, м. Київ)
Тупахіна О. В., д. філол. н., проф. (Запорізький національний університет, м. Запоріжжя)
Цапів А. О., д. філол. н., проф. (Херсонський державний університет, м. Херсон)
Ярослав'єне Ю., д. гуманіт. н. (Інститут литовської мови, м. Вільнюс, Литва)

Адреса редакційної колегії: 69002, Запоріжжя, ЗНУ, вул. Жуковського, 66а, корп. 2, ауд. 324.
E-mail: editor@novafilolohiia.zp.ua. Веб-сайт збірника: <http://novafilolohiia.zp.ua>

Нова філологія. Збірник наукових праць. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2024.
Н72 № 95. 90 с.
ISSN 2414-1135
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-95>

До збірника увійшли статті, присвячені актуальним проблемам когнітивного, зіставного мовознавства, дискурсивної лінгвістики, перекладознавства, лінгвосинергетики тощо. Результати досліджень висвітлюються переважно з позицій новітніх наукових підходів, що є характерними для філологічної думки початку XXI століття. Для філологів: науковців, викладачів, аспірантів, магістрантів та студентів старших курсів.

Міжнародна індексація: Index Copernicus, ERIH PLUS.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

На підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. (додаток 1)
збірник включено до Переліку наукових фахових видань України категорії «Б»
у галузі філологічних наук (035 – Філологія).

УДК 80(082)

ЗМІСТ

Василина К. М., Пікалов І. М. <i>ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА У ТВОРЧОСТІ А. ТЕННІСОНА (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ “IDYLLS OF THE KING”)</i>	5
Dovbnya O. Yu., Chrdileli T. V. <i>METAPHOR RESISTANCE WITHIN BUSINESS MEDIA DISCOURSE</i>	15
Єременко О. В., Бутенко А. П., Стукало Н. В. <i>ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ</i>	21
Мосур О. С. <i>ІСТОРИЧНА МІКРОТОПОНІМІЯ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ, МОТИВОВАНА НАЗВАМИ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД</i>	30
Олексичина Л. Г., Яремчук Н. В. <i>СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ІМПЛІЦИТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗБІРЦІ ЕСЕЇВ АРТЕМА ЧЕХА «ТОЧКА НУЛЬ» (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОГО ТА АНГЛІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДІВ)</i>	36
Онищенко І. В. <i>ЕКОЛОГІЧНІ МОТИВИ У ДИТЯЧИХ ТВОРАХ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ (НА ОСНОВІ ЗБІРКИ «ГОДІ, ДІТОЧКИ, ВАМ СПАТЬ!»)</i>	44
Романова Н. В. <i>ПРО ЩО МОВЧИТЬ АВСТРИЙСЬКА ЖІНКА 30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРСОНАЖІВ РОМАНУ Р. ВЕЛЬЖ «JOHANNA»)</i>	50
Строченко Л. В. <i>ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ GENIUS/ГЕНІЙ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ</i>	56
Tymoshchuk N. M. <i>FUNCTIONAL AND LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF THE BRITISH POLITICAL DISCOURSE: R. SUNAK'S SPEECH IN THE UKRAINIAN PARLIAMENT</i>	62
Fabian M. P. <i>THE AXIOLOGICAL DIMENSION OF IDIOMS IN ENGLISH MEDIA DISCOURSE</i>	72
Shevchenko O. I. <i>TELOS-BASED REFLECTIVE CONSTITUENTS OF MEANING IN POLITICAL DISCOURSE</i>	79

CONTENTS

Vasylyna K. M., Pikalov I. M.	<i>GENDER STUDIES IN THE WORKS OF A. TENNYSON (CASE STUDY: POETIC CYCLE “IDYLLS OF THE KING”)</i>	5
Dovbnya O. Yu., Chrdileli T. V.	<i>METAPHOR RESISTANCE WITHIN BUSINESS MEDIA DISCOURSE</i>	15
Yeremenko O. V., Butenko A. P., Stukalo N. V.	<i>FORMATION OF THE TERMINOLOGY SYSTEM OF THE NEW PARADIGM FOR HIGHER EDUCATION QUALITY ASSURANCE: EUROINTEGRATION DIMENSION</i>	21
Mosur O. S.	<i>HISTORICAL MICROTOPYNYMY OF THE END OF XVIII – THE BEGINNING OF XIX CENTURY, MOTIVATED BY THE NAMES OF BUILDINGS</i>	30
Oleksyshyna L. H., Yaremchuk N. V.	<i>WAYS OF TRANSLATING OF IMPLICIT INFORMATION IN THE COLLECTION OF ESSAYS “ABSOLUTE ZERO” BY ARTEM CHEKH (BASED ON THE GERMAN AND THE ENGLISH TRANSLATIONS)</i>	36
Onishchenko I. V.	<i>ECOLOGICAL MOTIVES IN THE CHILDREN’S WORKS OF OLENA PCHILKA (BASED ON THE COLLECTION “CHILDREN, STOP SLEEPING!”)</i>	44
Romanova N. V.	<i>WHAT THE AUSTRIAN WOMAN OF 1930S IS SILENT ABOUT (ON THE EXAMPLE OF THE CHARACTERS OF R. WELSH’S NOVEL “JOHANNA”)</i>	50
Strochenko L. V.	<i>VERBALIZATION OF THE CONCEPT GENIUS IN ENGLISH ARTISTIC SPEECH</i>	56
Tymoshchuk N. M.	<i>FUNCTIONAL AND LINGUISTIC CHARACTERISTICS OF THE BRITISH POLITICAL DISCOURSE: R. SUNAK’S SPEECH IN THE UKRAINIAN PARLIAMENT</i>	62
Fabian M. P.	<i>THE AXIOLOGICAL DIMENSION OF IDIOMS IN ENGLISH MEDIA DISCOURSE</i>	72
Shevchenko O. I.	<i>TELOS-BASED REFLECTIVE CONSTITUENTS OF MEANING IN POLITICAL DISCOURSE</i>	79

УДК 821.111-1.09:305
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-95-1>

ГЕНДЕРНА ПРОБЛЕМАТИКА У ТВОРЧОСТІ А. ТЕННІСОНА (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ “*IDYLLS OF THE KING*”)

Василина К. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0002-7885-5418
kate_vasylyna@yahoo.com*

Пікалов І. М.

*бакалавр філології,
магістрант кафедри англійської філології та лінгводидактики
Запорізький національний університет
вул. Університетська, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0009-0006-0975-7482
ilyapikalovofficial@gmail.com*

Ключові слова: *гендер,
вікторіанство, Альфред
Теннісон, “*Idylls of the King*”,
маскулінність, фемінність,
патріархальні стереотипи,
гендерні ролі, лицарський
кодекс честі.*

Стаття присвячена дослідженню особливостей репрезентації гендерної проблематики у поетичному циклі Альфреда Теннісона “*Idylls of the King*”. Ця збірка, яка стала зразком для наслідування у царині артуріани, на сьогодні все ще залишається на периферії гендерного літературознавства. Зберігаючи провідні образи та сюжети артурівських легенд, поет представив своє бачення патріархального суспільства Камелота, наклавши на нього стереотипні уявлення вікторіанців про розподіл соціостатевих ролей. На специфіці змалювання легендарного матеріалу відбилися і власні авторські установки, і загальний настрій англійського суспільства XIX століття, у якому відчувають окремі зрушення у сприйнятті жіноцтва та його ролі у соціумі. Незважаючи на те, що вікторіанська Англія була консервативною та патріархальною, у XIX столітті відзначається зростання жіночих рухів, що невідворотно відбивалося у різних сферах життя і творчої діяльності вікторіанців. Традиційні образи, які оживають на сторінках поем А. Теннісона, загалом зберігають домінуючі гендерні параметри: Артур і його лицарі є втіленням гегемонної маскулінності, вони виконують відведені їм суспільні та матримоніальні ролі. Втім автор наділяє чоловіків і певними рисами, які традиційно асоціюються із фемінним началом (нерішучість, вагання, підступність), вони сприймаються як недоліки та знижують загальний пафос образів. Жіночі персонажі, які є менш численними на сторінках поем, в основному втілюють вікторіанське уявлення про фемінність: вони є покірними чоловікам, сфера їхньої відповідальності звужується до сімейного побуту, втім і ці постаті набувають певних маскулінних вимірів (таких як рішучість, активність та раціональність), часто виявляють проактивну позицію. Такі образи прямо чи непрямо викликають симпатії читачів, що свідчить про загальне толерантне ставлення вікторіанців до емансипаційних зрушень.

**GENDER STUDIES IN THE WORKS OF A. TENNYSON
(CASE STUDY: POETIC CYCLE “IDYLLS OF THE KING”)**

Vasylyna K. M.

*Candidate of Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology
and Linguodidactics
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7885-5418
kate_vasylyna@yahoo.com*

Pikalov I. M.

*Bachelor of Philology,
MA Student at the Department of English Philology and Linguodidactics
Zaporizhzhia National University
Universytetska str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0009-0006-0975-7482
ilyapikalovofficial@gmail.com*

Key words: *gender, Victorianism, Alfred Tennyson, “Idylls of the King”, masculinity, femininity, patriarchal stereotypes, gender roles, chivalric code of honor.*

The article aims to study the representation of the gender issues peculiarities in Alfred Tennyson’s poetic cycle “Idylls of the King”. This poetry collection, which became a model in the realm of Arthuriana, remains on the periphery of gender literary studies today. Preserving the leading characters and plots of the Arthurian legends, the poet presented his vision of the patriarchal society of Camelot through the prism of stereotypical ideas of the Victorians about the distribution of social and gender roles. Both the author’s attitudes and the general mood of English society of the 19th century, which experienced certain shifts in the perception of femininity and its role in the social order, were reflected in the specifics of depicting the legendary material. Although Victorian England was conservative and patriarchal, the 19th century faced the growth of women’s movements, which was inevitably reflected in various spheres of life and creative activity of Victorians. The traditional images that come to life on the pages of A. Tennyson’s poems generally preserve their dominant gender parameters: Arthur and his knights are the embodiment of hegemonic masculinity; they fulfill the social and matrimonial roles assigned to them. However, the author endows men with certain traits that are traditionally associated with the feminine (indecisiveness, hesitation, treachery), these are perceived as flaws and reduce the overall pathos of the images. Female characters, who are less numerous on the pages of the poems, mainly embody the Victorian idea of femininity: they are submissive to men, and the sphere of their responsibility is narrowed to family life, however, these figures acquire certain masculine parameters (determination, activity, and rationality), often show a proactive attitude. Such images directly or indirectly arouse the sympathy of readers, which indicates the generally tolerant attitude of the Victorians to the emancipatory movements.

Постановка проблеми. Поняття гендеру та його інтерпретація в різні історичні епохи є предметом активних наукових досліджень, а останнім часом спостерігається поживлення гендерних студій у літературознавстві, особливо на матеріалі сучасної літератури [Ladzekro, Attiye, Davi, 2024].

Провідну роль у становленні українського гендерного літературознавства відіграли дослідження В. Агеєвої [Агеєва, 2008], Н. Гапон [Гапон, 2009] та ін. Водночас, незважаючи на доволі ґрунтовну розробленість теорії гендеру, на сьогодні немає цілісного бачення особливостей реалізації соці-

окультурних ролей у суспільствах різних епох. Вивчення гендерних стереотипів у літературі, яка чуйно реагує на всі суспільні запити та зміни, дає цінний матеріал для розуміння гендерних конструктивів у певний історичний час. Тож, у контексті пошуків цікавості до проблем визначення «меж чоловічого і жіночого, природи людської сексуальності, духовного і тілесного» [Башкірова, 2019, с. 9], яке відбувається на початку ХХІ століття, вивчення особливостей представлення гендерних стереотипів у текстах-репрезантах конкретних епох виявляється **актуальним** і науково коректним. Кожна історична доба культивувала власні уявлення про маскулінне й фемінне, гендерні ролі та приписи, які визначали специфіку поведінки чоловіків та жінок, тому вивчення гендерних стереотипів віддалених епох дозволяє реставрувати загальну картину еволюції соціостативних взаємин та стереотипів.

Ще одним науковим трендом, який визнає **актуальність** цього дослідження, є сплеск «неовікторіанства». Неовікторіанський дискурс спрямований на постмодерністську реактуалізацію вікторіанських цінностей, репрезентацію їх у сучасних медіа з точки зору вимог сучасної моралі з акцентуванням уваги на «зворотному» боці вікторіанства, пошуком нових інтерпретаційних перспектив [Василина, Нелюбова, 2021, с. 174]. Тож, вивчення особливостей представлення гендерних стереотипів у творі відомого вікторіанця А. Теннісона, виразника провідних ідей свого часу, дозволяє розкрити не лише основну тему дослідження, але й уточнити сучасне бачення творчого доробку англійського митця.

Нагадаємо, що вікторіанська епоха, яку прийнято вважати консервативною і патріархальною, демонструвала амбівалентне ставлення до проблем гендеру. З одного боку, англійці ХІХ століття плекали традиційні суспільні стереотипи, які чітко диференціювали сфери відповідальності чоловіків (суспільна сфера) та жінок (домашнє вогнище), та накладали жорсткі обмеження на особливості взаємодій між представниками різних статей як у суспільстві, так і у приватній сфері. З іншого боку, це був час боротьби за права жіноцтва та критики ригоричної та лицемірної моралі тогочасного соціуму, у другій половині ХІХ ст. надзвичайного розмаху набував феміністський рух, який уперше звернув суспільну увагу на жіночі проблеми, а також виявив соціальний детермінізм у визначенні ролей чоловіків та жінок [Мустафін, 2017, с. 293–295].

Хрестоматійний перелік «вікторіанських цінностей» включає сумлінну працю, енергійність, самопомогу, індивідуалізм, чесність та культ дому. Крім того, вікторіанцям притаманні були відчуття обов'язку, патріотизм, набожність, вина-

хідливість, охайність, поміркованість, стриманість та респектабельність [Рукс, 2018]. Саме ці аксіологічні установки мали «просувати» письменники та суспільні діячі.

Очевидно, що видатний англійський поет Альфред Теннісон (1809–1892) не міг уникнути зображення панівних гендерних установок та упереджень своєї доби, балансуючи на тонкій грані між дозволеним і недозволеним, визначаючи морально-естетичні орієнтири для своїх читачів та послідовників у царині літературної творчості.

Попри те, що творчість А. Теннісона неодноразово опинялася в полі зору літературознавців, гендерний аспект його доробку залишається на периферії дослідницької уваги. Більшість науковців [Studies in Tennyson, 1981; Armstrong, 1996; Lovelace, 2003] зосереджується на презентації відомих творів митця, проблемно-тематичних і жанрово-стильових особливостях його поезій. Натомість проблеми репрезентації маскулінного й фемінного, відображення вікторіанських гендерних стереотипів та уявлень представлені у окремих нечисленних і несистемних дослідженнях, як-от статті К. Мекхана “*Tennyson’s King Arthur and the Violence of Manliness*”, а також С. Аерна “*Listening to Guinevere: Female Agency and the Politics of Chivalry in Tennyson’s “Idylls”*”. Тож залучення гендерної методології до аналізу творів А. Теннісона видається **актуальним** і перспективним у контексті сучасного літературознавства, яке прагне осмислити творчість відомих авторів під раніше недослідженим кутом зору.

Особливо цікавим у контексті нашого дослідження є поетичний цикл “*Idylls of the King*”, який вважається вершинним досягненням А. Теннісона-епіка. Ця збірка, що постала внаслідок багаторічної праці (перша ідилія була надрукована в 1842 р., а остання – в 1885 р.), є авторською інтерпретацією середньовічних лицарських романів, легенд і переказів про славетного короля Артура та лицарів Круглого Столу. А. Теннісон створив дванадцять поем, описавши історію Артура від сходження на престол до загибелі. Критики відзначають складну багаторівневу структуру циклу, масштабність авторського задуму, глибину осмислення етико-філософських проблем. При цьому відзначається той факт, що поет намагався зобразити короля як сучасного йому джентльмена [Tucker, 1991, р. 703], а на інтерпретацію цього образу наклала відбиток особиста трагедія Теннісона (втрата близького друга Артура Генрі Галама).

Відтворюючи легендарні події далекого минулого, аналізуючи середньовічні уявлення про світ і людину, А. Теннісон водночас проєктує на них уявлення своєї епохи, зокрема, в царині взаємин статей, що призводить до більшої психологічної глибини образів та осучаснення сюжетних перипетій.

Мета цієї розвідки полягає у з'ясуванні специфіки репрезентації гендерних стереотипів вікторіанського суспільства у збірці поезій *"Idylls of the King"* А. Теннісона. Для реалізації заявленої мети необхідно виконати такі **завдання**: вивчити особливості вікторіанських гендерних стереотипів, проаналізувати чоловічі та жіночі образи поезій зі збірки А. Теннісона *"Idylls of the King"*, визначити специфіку репрезентації гендерних стереотипів у ній.

Об'єктом дослідження є сюжети та образи поетичної збірки *"Idylls of the King"*.

Предмет вивчення становить специфіка репрезентації гендерних стереотипів у творі *"Idylls of the King"* А. Теннісона.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вікторіанство як спосіб життя та світоглядний орієнтир відбивалося на всіх сферах життя тогочасного соціуму. Не стала виключенням і література, яка була засобом і репрезентації, і затвердження цих стереотипів. За умов тотальної цензури твори провідних вікторіанців мали відповідати суспільним запитам, тож митці транслювали необхідні наративи та підтримували загально визнані норми поведінки, вдаючись до мови Езопа для висловлення своїх неконвенційних поглядів на суспільство. У цьому контексті увагу привертає творчість поета-лауреата Альфреда Теннісона (1809–1892), котрий був законодавцем мод у мистецькій сфері, мав неабиякий вплив на естетичні стандарти та напрями розвитку літератури свого часу.

Матеріалом цього дослідження є великий поетичний цикл митця *"Idylls of the King"*. За словами Д. Розенберга, «Артур пережив відродження у дев'ятнадцятому столітті, особливо під час правління Вікторії, тому що Англія так швидко та радикально стала не-Артурівською» [Rosenberg 1987, p. 149]. Відреагувавши на цікавість сучасників до постаті Артура, А. Теннісон запропонував власну інтерпретацію середньовічних лицарських історій, надаючи їм сучасного для вікторіанців звучання, наділяючи легендарний світ Камелота рисами типово вікторіанського гатунку і визначив специфіку інтерпретації артурівських легенд його наступниками [Lurask, 2014, p. 80].

Центральною постаттю збірки *"Idylls of the King"* є прославлений король Артур, який у середньовічній літературі уособлював ідеали честі, доблесті та доброчесності, був яскравим втіленням патріархальної маскулітності. Саме на цих засадах А. Теннісон змальовує свого протагоніста: Артур постає не просто могутнім володарем, а й взірцем чоловічої краси, сили, звитяги. Наділений «левиним серцем», він упевнено долає ворогів, розширює кордони своїх володінь, утверджує мир і справедливість у державі.

Уже з перших рядків першої поеми циклу *"The Coming of Arthur"* перед читачем постає образ короля, який відразу ж проявляє свою

рішучість і готовність діяти: *"But – for he heard of Arthur newly crowned, / Though not without an uproar made by those / Who cried, "He is not Uther's son" – the King / Sent to him, saying, "Arise, and help us thou! / For here between the man and beast we die"* [Tennyson, 1900]. Тут А. Теннісон показує Артура як молодого короля, що, незважаючи на сумніви щодо його походження, не вагаючись, приймає виклик, демонструючи відданість своєму народу та здатність стати на його захист.

Середньовічні уявлення про чоловічу красу та особливості характеротворення не передбачали деталізацію фізичних параметрів особистості, тоді як у А. Теннісона образ протагоніста набуває більшої рельєфності. Його врода, яка відображає вікторіанське розуміння краси як відсутності фізичних вад за наявності гіперболізованої фізичної сили, є більш естетично виваженою та підкріпленою моральною досконалістю. Демонстрація фізичної сили та звитяги короля представлена поетом вже у першій пригоді, коли монарх вступає у двобій із могутнім велетнем, побороти якого не може жодний із лицарів: *"And now the King, as here and there that war / Went swaying; but the Powers who walk the world / Made lightnings and great thunders over him, / Till Arthur by main might, / And mightier of his hands with every blow, / Threw the kings / Carados, Urien, Cradlemon of Wales, Claudias, and Clariance of Northumberland, The King Brandagoras of Latangor, With Anguisant of Erin, Morganore, And Lot of Orkney"* [Tennyson, 1900].

Образ короля будується А. Теннісоном за рахунок гіперболізації типово маскулітних рис. Наприклад, військова доблесть Артура проявляється у його непримиренній боротьбі із бунтівними васалами, саксами та римлянами, яка невідворотно веде його до перемоги: *"Then rose the King and moved his host by night, / And ever pushing forward, and led the fight / On Saxons, and with battle-axe in hand, / He clove the heathen ranks, and drove them back / And smote their horde, and won the field."* [Tennyson, 1900]. Найкращою характеристикою Артура є слова сера Ланселота, який патетично промовляє: *"Our Arthur, the lion in battle, together with him / We would have conquered all enemies"* [Tennyson, 1900].

Окрім соціального профайлу Артура, А. Теннісон презентує його рішучість і лідерські якості, які підкріплюють його виняткову маскулітність: *"Then quickly from the foughten field he sent / Ulfius and Brastias and Bedivere / His new-made knights to King Leodogran / Saying, "If I in aught have served thee well, / Give me thy daughter Guinevere to wife"* [Tennyson, 1900]. Автор використовує цей момент для підкреслення впевненості і лідерства Артура, який після перемоги на полі бою, не вагаючись, робить важливі кроки для зміцнення свого королівства та особистих відносин.

Порівнюючи Артура з королем звірів – левом (“*Our Arthur, the lion in battle*”) [Tennyson, 1900], поет фіксує його непереможність і царську велич. Лев – символ сили та відваги – відображає здатність Артура бути захисником і гегемоном, який безстрашно бореться за справедливість. Інше порівняння – “*Eagle in the sky*” [Tennyson, 1900] – підкреслює стратегічний розум Артура та його здатність домінувати над іншими, як орел, що панує над своїм простором з висоти. Орел також символізує владу та гостроту зору, що вказує на здатність Артура передбачати майбутнє і керувати своїм королівством із мудрістю та виваженістю. Крім того, метафора “*God of war*” [Tennyson, 1900] надає Артуру божественний статус, підкреслюючи його непереможність та роль як покровителя свого народу в битвах. Ці метафори не тільки закріплюють його образ як ідеального лицаря, але й міфологізують Артура як втілення влади, сили, захисту та справедливості.

Тому король Артур у А. Теннісона є носієм не лише духовної величі й досконалості, але й зовнішньої маскуліності, що виявляє себе у відповідних тілесних ознаках.

Ідеал досконалої людини у поемі вікторіанця актуалізується і через зображення артурівських моральних якостей: він є справедливим суддею, охоронцем закону, опорою всіх знедолених. Саме він засновує Круглий Стіл – товариство найдоблесніших лицарів, покликане захищати знедолених і карати злочинців. І саме він виступає гарантом дотримання кодексу лицарської честі своїми васалами.

У разі детального аналізу, однак, можна помітити, що А. Теннісон, можливо, не усвідомлено, але все ж оприявнив деякі негативні аспекти характеру Артура, які кидають тінь на його ідеалізовану натуру. Одними із основних негативних рис, на які вказують критики, є надмірна наївність і пасивність Артура [Ahern, 2004, p. 95]. У своєму прагненні створити ідеальне королівство Артур часто ігнорує реалії навколишнього світу, особливо в контексті зради Гвіневери та Ланселота. Його відмова визнати очевидне і діяти рішуче проти Ланселота призвела до розпаду суспільства Круглого Столу. Це можна інтерпретувати як слабкість Артура, його неспроможність захистити своє королівство від внутрішнього руйнування. Артурівські опоненти, як-от Вів’єн, висміюють його за те, що він закриває очі, ігноруючи правду, що ставить під сумнів його мужність і моральну твердість: “*Man! is he man at all, who knows and winks? / Sees what his fair bride is and does, and winks?*” [Tennyson, 1900].

Надмірний ідеалізм Артура, який вимагає від своїх лицарів дотримуватися надто високих і часто недосяжних моральних стандартів, робить його образ більш фемінним і засвідчує наявність

негативних рис у цього персонажа. Це призводить до скептицизму та спричиняє розлад серед його лицарів, які непрямом піддають сумніву абсолютний авторитет короля. Наприклад, Трістрам ставить риторичне питання: “*Can Arthur make me pure as any maiden child?*” [Tennyson, 1900], іронічно натякаючи на те, що вимоги короля вимагають певного гендерної інверсії, адже воїни, які мали демонструвати маскуліну рішучість, дієвість, активність, не можуть водночас дозволити собі прояви жіночної слабкості. Він також пояснює, що початкові клятви були «здоровим безумством», яке підштовхувало лицарів до подвигів, але згодом ці ж клятви стали для них непосильним тягарем: “*And so the realm was made; but then their vows – First mainly through that sullyng of our Queen – Begantogallthe knighthood*” [Tennyson, 1900].

Тож, у підтексті виникає дещо неоднозначне сприйняття цього образу, адже поет наділяє короля і типово фемінними рисами (емоційність, невпевненість та вагання). Наприкінці свого життя Артур остаточно зневірився у своїй місії, не знайшовши божественного задуму та сенсу в тому, що він намагався створити ідеальний світ лицарського суспільства, зокрема, у поемі “*The Passing of Arthur*” він визнає свою поразку: “*I found Him in the shining of the stars, / I marked Him in the flowering of His fields, / But in His ways with men / I find Him not. / I waged His wars, and now I pass and die*” [Tennyson, 1900]. Таким чином, у поемі А. Теннісона відбувається певна десакралізація образу величного Артура, який не був таким уже ідеальним.

Артур бореться не тільки із зовнішніми ворогами, але й із власними внутрішніми слабкостями, що робить його більш людським і менш ідеалізованим героєм, ніж це може здатися на перший погляд. У такій інтерпретації образу можна знайти відгомін особистих переживань письменника, який усе своє життя відчував певний комплекс невідповідності власної гендерної ідентичності та тієї справи, якою він займався: «Із самого початку своєї кар’єри Теннісон був чутливий до власного неоднозначного соціального статусу чоловіка-поета у романтичній традиції, яка асоціювалася з непевною фемінізованою заглибленістю у внутрішній світ, емоційною відкритістю, ізоляцією від агресивної «підприємницької мужності», яка високо підноситься буржуазними ідеалами» [Machann, 2000, p. 205].

Гендерна ідентичність Артура послідовно розкривається у поемах А. Теннісона і через опис його вчинків. Недарма в циклі так багато уваги приділено військовим походам і перемогам короля. А. Теннісон підкреслює, що навіть після сходження на престол Артур не перетворюється на правителя-сибарита, а залишається відважним лицарем, готовим особисто очолити військо.

Нагадаємо, що середньовічний куртуазний кодекс поведінки включав і певний чуттєво-творчий компонент, а саме: вміння вишукано висловлювати свої почуття, писати вірші, захищати свою даму. Тож, у поемі А. Теннісона Артура представлено не лише як суспільну істоту, занурену у коло перипетій Камелотівського звитяжного побуту, але й як непересічну особистість, здатну до творчого самовираження. Подружнє життя короля у середньовічних легендах не було у фокусі зображення, однак у вікторіанського письменника цей бік буття героя має доповнити імідж протагоніста.

Нагадаємо, що шлюбні стосунки вікторіанського джентльмена мали бути прихованими від соціуму, взаємини між чоловіком та жінкою виносилися за рамки та були чітко ритуалізованими. Тож, матримоніальні відносини короля і його дружини Гвіневери змальовані в циклі вельми стримано. Читачеві стає зрозуміло, що Артур кохає свою обраницю та є гарним сім'янином: *"Then Arthur .../ Desiring to be joined with Guinevere; ... But were I joined with her / Then might we live together as one life / And reigning with one will in everything / Have power on this dark land to lighten it / And power on this dead world to make it live"* [Tennyson, 1900]. Водночас, дізнавшись про зраду королеви, Артур звертається до своєї раціональної сфери, що підкреслює його маскуліність, і хоч і не без вагань (прояви фемінності), але приймає рішення покинути її. Поважний статус у суспільстві для теннісівського короля є більш важливим, ніж особисті почуття.

Можна стверджувати, що постать короля Артура корелює з вікторіанським ідеалом маскуліності та репрезентує захоплення автора середньовічним героєм (він є уособленням сили, активності, раціональності). При цьому герою притаманні і низка фемінних рис, які роблять його образ менш героїчним, певним чином підривають його безперечний авторитет, втім наближають його до реальності.

Нагадаємо, що у патріархальному суспільстві чоловічі ролі були більш акцентованими, а у літературі домінували чоловічі образи. У поетичній збірці А. Теннісона природно велика частка уваги приділена опису доблесних лицарів Круглого Столу – ідеальних васалів та носіїв активної маскуліності. Ланселот, Гавейн, Галахад, Персеваль персоніфікують риси ідеального вікторіанського джентльменства: вони не лише вірно йдуть за своїм сюзереном, проявляють себе як безстрашні воїни на полі бою, як шляхетні захисники честі й добра, але й відстоюють своє право на участь у політичному житті Камелота.

А. Теннісон зображує лицарів Круглого Столу як відважних, доблесних і благородних воїнів, відданих своєму королю. Один із таких епізодів пода-

ний у поемі *"Gareth and Lynette"*, де юний Гарет прагне стати лицарем і просить Артура прийняти його до суспільства Круглого Столу. Його мати, королева Беллісента, намагається втримати його від цього небезпечного шляху. Вона сподівається, що він залишиться з нею в безпеці, подалі від бойових сутичок. Втім Гарет рішуче вибирає шлях честі та доблесті, виявляючи прагнення стати лицарем і служити королю Артуру будь-що, незважаючи на всі труднощі і небезпеки лицарського буття.

Всі артурівські лицарі точно дотримуються ключових постулатів куртуазного кодексу честі: для них військова доблесть, вірність сюзерену, захист знедолених, відданість християнським цінностям є найвищою метою буття. Ці ж ідеали, хоч вони не завжди відповідали стану справ у реальному житті, постулювалися і вікторіанським чоловічим суспільством. У поемах *"Idylls of the King"* лицарі Круглого Столу не просто воїни, вони виступають символами доброчесності та відданості вищому ідеалу. Це особливо проявляється в прагненні воїнів до духовного та морального вдосконалення. Свою високу місію Гарет визначив як: *"Man am I grown, a man's work must I do. / Follow the deer? Follow the Christ, the King, Live pure, speak true, right wrong, follow the King – Else, wherefore born?"* [Tennyson, 1900]. Цією промовою він підкреслює важливість чистоти, правди, боротьби за справедливість і відданості своєму королю.

Антагоніст у поемах про Артура – Мордред, його племінник – репрезентує негативний образ, адже, незадоволений своєю суспільною роллю, він демонструє слабкість та порушує кодекс лицарської честі, проявляє певні риси атрибутованої жінкам поведінки (підступність, зарозумілість, зрадливість). Відкидаючи ієрархію лицарського світу і прагнучи захопити трон Камелота, Мордред провокує смерть Артура та падіння королівства. Цей негативний персонаж уособлює ганебну, токсичну маскуліність. Засліплений жагою до влади і помстою, заохочений Вів'єн та керований егоїстичними мотивами, він плете інтриги проти найдорожчих для Артура людей – його відданого лицаря Ланселота і королеви Гвіневери, чим підриває основи Камелота [Lurask 2014, p. 86].

Тоді як чоловік мислився вікторіанцями насамперед як діяч суспільної сфери – політик, воїн, законодавець, підприємець, жінкам відводилося другорядне місце у приватному житті, емоції та почуття вважалися прерогативою жінок. Можна стверджувати, що і у цьому плані вікторіанські ідеали були суголосні середньовічним стереотипам щодо розподілу соціостатевих ролей.

Однією із центральних тем куртуазної літератури була тема кохання, яке у лицарському середовищі набувало особливого статусу та мало оригінальні параметри трактування: кохан-

ня-страждання, кохання-мука тощо. У переосмисленні середньовічних легенд про короля Артура А. Теннісон також торкається цієї теми і зображує образ Прекрасної дами та її роль у лицарському суспільстві з позицій вікторіанської моралі. Очевидно, що образ Прекрасної дами у поемі А. Теннісона, як і у середньовічних легендах, уособлює дружину Артура – Гвіневера.

А. Теннісон підносить королеву як взірці краси, вроди й чеснот. У сцені весілля Артура й Гвіневери поет захоплено змальовує вроду нареченої у кращих традиціях куртуазної поезії: *“Far shone the fields of May through open door / The sacred altar blossomed white with May / The Sun of May descended on their King / They gazed on all earth’s beauty in their Queen Rolled incense and there past along the hymns / A voice as of the waters while the two / Sware at the shrine of Christ a deathless love”* [Tennyson, 1900]. Образ королеви відповідає лицарському ідеалу Дами – неземної красуні, яка надихає закоханого в неї лицаря на героїчні вчинки.

Водночас у циклі поступово розгортається мотив гріховності й чуттєвості Гвіневери, її нездатності бути вірною дружиною. Підкреслено фемінні риси цього образу проявляються не лише у її зовнішній красі і привабливості для протилежної статі, але й у її внутрішній недосконалоості – вона є слабкою, емоційно нестабільною та гріховною. Негативна іпостась цього образу проявляється у її стосунках із Ланселотом, у яких вона зраджує свого майже ідеального чоловіка. Її неспроможність зберегти вірність Артуру та протистояти спокусі є свідченням домінування фемінної сторони у цій персоні. Цікаво, що поет зображує адюльтер королеви як своєрідну хворобу, душевну слабкість героїні, яка заслуговує на співчуття. Гвіневера пішла в монастир сама, її рішення було зумовлене почуттям глибокого каяття та сорому за свою зраду. Тож її покаяння у монастирі Альмесбері звучить широко і відверто: *“Queen Guinevere had fled the court and sat / There in the holy house at Almesbury / Weeping none with her save a little maid ... Beneath a moon unseen albeit at full”* [Tennyson, 1900].

Варто відзначити, що цей образ також позбавлений однозначності, адже її жіноча природа доповнюється маскулінними рисами. Королева у певний момент усвідомлює свою провину та бореться зі стереотипами та обмеженнями, накладеними на неї патріархальним суспільством, бере на себе активну роль. Артур, закоханий у свою жінку, природно ідеалізує її, егоїстично і безапеляційно очікуючи від неї взаємності та безумовної відданості. Проте Гвіневера не може і не бажає грати роль покірної дружини, і це приводить до краху їхнього шлюбу і, зрештою, Камелота [Ahern, 2004, p. 97]. Королева критикує

Артура за його нереальні очікування і байдужість до потреб оточуючих, зокрема до її власних бажань. Вона стверджує, що Артур занадто занурений у свої мрії про ідеальне суспільство і не помічає їхню ефемерність. Він використовував Гвіневеру як інструмент у здійсненні своїх амбіцій і планів, незважаючи на її почуття. Королева усвідомлює цю правду, коли розмірковує про своє життя з королем, і висловлює свої переживання: *“For, saving I be joined to him that reigns, / I seem as nothing in the mighty world, / And cannot will my will, nor work my work / Wholly, nor make myself in mine own realm / A lady whom the poorer sort may bless”* [Tennyson, 1900]. Її внутрішня боротьба між суспільним обов’язком, любов’ю до Артура та пристрастю до Ланселота та усвідомлення своєї провини за зраду висвітлює її як складну, багатогранну особистість, що не вписується в однозначну середньовічну дихотомію «добра» і «зла» [Ahern, 2004, p. 107]. Суперечливість цієї героїні, яка поєднує у собі фемінні та окремі маскулінні риси, демонструє певні зрушення у вікторіанському розумінні суспільної ролі жінок та у саморецепції жіноцтва.

Хоча А. Теннісон і зображує епізод подружньої зради королеви, втім він робить це без особливих подробиць, не раничи консервативні погляди вікторіанців, а також до певної міри зберігаючи репутацію Гвіневери. Справа у тім, що він дає читачеві певні натяки, що описаного у середньовічних легендах адюльтеру власне не було, а остання зустріч між закоханими, яку Мордред використав у своїх підступних цілях, була доволі цютливою і мала б на правду покласти край куртуазіям: *“Hands in hands, and eye to eye, / Low on the border of her couch they sat Stammering and staring. / It was their last hour, / A madness of farewells”* [Tennyson, 1900].

Запропонований ракурс зображення подружньої невірності корелує з вікторіанськими поглядами на жіночу сексуальність як щось проти-природне й гріховне. Наприкінці XIX століття у суспільстві панувало уявлення про необхідність підпорядкування жіночої суб’єктивності наявним соціальним нормам. Традиційні методології гуманітарних наук часто ігнорували гендерні аспекти в історичних дослідженнях, підтримуючи образ жінки, яка мала обмежену роль в активному житті та зосереджувалася на домашніх обов’язках. Як зазначає К. Глідл, «середньовікторіанська риторика, яка захопливо відстоювала чесноти ангельських, одомашнених жінок, значною мірою сприяла тому, що складалося історичне враження, що жінки також відмовлялися від активної участі у виробничих секторах та замість цього влаштували своє життя навколо дому» [Gleadle, 2017, p. 59]. Будь-який вияв жіночої чуттєвості

викликав засудження оточуючих, і жінки мусили демонструвати асексуальність та покірність своїм чоловікам. У поемах А. Теннісона гріхопадіння Гвіневери призводить до трагічних наслідків, тож можна стверджувати, що митець не виходить повною мірою за межі вікторіанських моральних стереотипів щодо міжстатевих стосунків.

На відміну від розмаїття і рельєфності чоловічих образів, жіночі персонажі поетичного циклу А. Теннісона є менш численними. Більшість із них виконують другорядні ролі та зображені пасивними, залежними від чоловіків, обмеженими приватною сферою існування, такими собі фантомами. Навіть наділеним владою жінкам (фея Моргана, Ігрейна, Леді Озера) у творі вікторіанця відведено допоміжні, вторинні позиції. Окремі образи є гіпертрофовано негативними, зокрема, це підступна чаклунка Моргана, тут А. Теннісон реалізує уявлення середньовіччя про гріховність жінок, що суголосні вікторіанським стереотипам. Інші представниці прекрасної статі є схематичними й позбавленими психологічної глибини, як-от: піднесено-абстрактна Леді Озера як уособлення містичних сил природи, вони також резонують із уявленнями про жіноцтво часів вікторіанства.

Жіночі персонажі у збірці *“Idylls of the King”* здебільшого будуються за канонами патріархальних гендерних стереотипів. Представниця слабкої статі в циклі А. Теннісона переважно постає в ролі берегині домашнього вогнища, мовчазної супутниці чоловіка-лицаря. У публічному житті, в активній діяльності їм відведено досить обмежену роль.

Водночас А. Теннісон робить певні кроки в напрямі модернізації й психологізації жіночих образів. У деяких епізодах циклу проступає прихована критика патріархальних гендерних установок. Так, зокрема, у поемі *“Gareth and Lynette”* принцеса Ліонора відкидає залицяння лицарів, іронічно коментуючи правила куртуазної любові: *“Fie on thee, King! I asked for thy chief knight, / And thou hast given me but a kitchen-knave”* [Tennyson, 1900]. Тобто автор наголошує на проактивній позиції жінки, яка прагне керувати своїм життям, не боїться проявляти певний нонконформізм.

В образі Еніди з наступної поеми циклу *“The Marriage of Geraint”* показано кризу патріархального шлюбу, де дружина є цілковитою власністю деспотичного чоловіка. Наприклад, у творі монолог відбувається в контексті складних стосунків між Енідою та її чоловіком, Герейнтом. Еніда, перебуваючи в глибоких роздумах, висловлює свої побоювання щодо того, що її щира і віддана любов до чоловіка спричинили його невдачі як лицаря і принца, адже щирі почуття дружини відволікли його від сумлінного виконання суспільних обов'язків, призвели до зниження його авто-

ритету. Причиною тривоги Еніда є чутки, які поширюються серед підданих, що Герейнт став слабким і втратив свою мужність через надмірне занурення у свої почуття до дружини. Жінка вважає себе відповідальною за його занепад і виголошує сумніви у власній здатності бути йому відданою дружиною.

Герейнт, почувши лише частину її монологу, робить хибний висновок, що Еніда, ймовірно, є йому невірною. Тож, авторитарний чоловік видає наказ, щоб під час їхнього від'їзду Еніда вдягла свою найгіршу та найбільш зношену сукню. Герейнт перетворюється на деспота, який вимагає від своєї жінки безперечного підкорення, який підкреслює власну домінуючу позицію у шлюбі. При цьому його поведінка вкладається у канони вікторіанських матримоніальних відносин, так само, як і покора Еніди. У підтексті ж проступає критика таких штампів, адже читачеві очевидно, що жорстокість чоловіка, який керується тільки неперевереними підозрами, є зайвою і надмірною. Симпатії реципієнта залишаються на боці жінки, яка не наважується сперечатися чи обговорювати це дивне рішення, підкоряючись волі: *“But silently, in all obedience, ... Laid from her limbs the costly-broidered gift, And robed them in her ancient suit again, And so descended”* [Tennyson, 1900]. Логіка побудови сюжету виявляє той факт, що жінка у патріархальному шлюбі змушена жити відповідно до волі свого чоловіка, навіть якщо це суперечить її власним бажанням та почуттям, а чоловік подекуди виявляється абсолютно неадекватним у своїх реакціях. Отже, окремі спроби психологізації жіночих персонажів, натяки на конфлікт особистості й патріархального ладу свідчать про паростки нового, модерного розуміння гендерних ролей у вікторіанському суспільстві.

Висновки. Поетичний цикл *“Idylls of the King”* А. Теннісона, який став зразком для наслідування багатьох послідовників та джерелом натхнення для творців артуріани, представляє цікавий матеріал для вивчення вікторіанських уявлень про гендерні ролі. Хоча сюжетно цикл відтворює середньовічні легенди про короля Артура та лицарів Круглого Столу, багато в чому він відображає світоглядні й ціннісні орієнтири вікторіанського століття. У дванадцяти поемах, які презентують історію життя середньовічного короля Артура, не лише реактуалізується давній міф, але й оприявнюється авторське бачення особливостей взаємин статей. Легендарний матеріал набуває нового звучання, адже поет інтерпретує його у руслі стереотипних уявлень вікторіанської доби та з орієнтацією на власні гендерні «комплекси».

Домінантний для вікторіанства тип маскуліності, заснований на культурі фізичної сили, раціональності, громадської активності, знаходить

послідовне втілення в образах короля Артура та його лицарів. Сюзерен та його віддані лицарі зображуються у колі героїчних пережиттів, вони свідомі своєї суспільної ролі та домінантної функції у сімейних стосунках. Ідеальні лицарі є ідеальними у всьому: від зовнішності, до вчинків, проте у певні моменти вони демонструють і фемінні риси, які сприймаються як їхні недоліки: сумніви, підвладність емоціям та спонтанність у прийнятті рішень.

У змалюванні жіночих персонажів (королеви Гвіневери, Елейни, Еніди) автор в основному орієнтується на патріархальні уявлення про призначення жінки, обмеженість її ролі приватною сферою. Для А. Теннісона позитивний образ жінки – це образ берегині домашнього вогнища, мовчазної дружини, або ж Прекрасної Дами, яка надихає лицарів на подвиги. Будь-які спроби жінки вийти за межі цих ролей (як у випадку з Гвіневерою) засуджуються й тавруються як гріховні, призводять до трагічних наслідків. Загалом у збірці “*Idylls of the King*” фемінне підпорядковане маскуліному, що цілком відповідало духу вікторіанства.

Водночас А. Теннісон подекуди відходить від стереотипних уявлень, більш індивідуалізовано й психологічно нюансовано змальовує своїх героїнь. У образах Гвіневери, Еніди, Елейни проступають контури нового типу жіночності – чуттєвої, пристрасної, здатної кинути виклик патріархальним нормам, такі жінки сприймаються хоч і не схвально, але з певною долею толерування.

Очевидно, що твори А. Теннісона є цікавим матеріалом для подальшого вивчення, **перспективи дослідження** вбачаємо у гендерному аналізі інших творів автора.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеєва В.П. Жіночий простір: Феміністичний дискурс українського модернізму. Київ : Факт, 2008. 360 с.
2. Башкирова О.М. Гендерні художні моделі сучасної української романістики : автореф. дис. ...д-ра філол. наук : 035 «Філологія». Київ, 2019. 40 с.
3. Васирина К.М., Нелюбова О.Є. Цінності вікторіанського суспільства у відеоіграх початку ХХІ ст. (на матеріалі гри “Alice: Madness Returns”). *Європейські цінності в українській освіті: виклики та перспективи* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 28–29 травня 2021 року). Запоріжжя, 2021. С. 174–177.
4. Гапон Н. Гендер. Ідентичність. Суб’єктивність: філософські дискусії другої половини ХХ сторіччя : монографія. Львів : Видавн. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 378 с.
5. Мустафін О.Р. Справжня історія пізнього Нового часу. Харків : Фоліо, 2017. 429 с.
6. Ahern Stephen. Listening to Guinevere: Female Agency and the Politics of Chivalry in Tennyson’s ‘Idylls’. *Studies in Philology*. 2004. Vol. 101. No. 1. P. 88–112.
7. Armstrong I. Victorian Poetry: Poetry, Poetics, and Politics. London : Routledge, 1996. 346 p.
8. Gleadle K. British Women in the Nineteenth Century: Social History in Perspective. Illustrated edition. London : Bloomsbury Publishing, 2017. 250 p.
9. Ladzekpo G., Attiye J., Davi S. Exploring Gender Roles and Stereotypes in Literature: An Analysis of Contemporary Works. *International Journal of Gender Studies*. 2024. Vol. 9. No. 2. P. 17–40. URL: <https://doi.org/10.47604/ijgs.2782> (дата звернення: 03.08.24).
10. Lovelace T. The Artistry and Tradition of Tennyson’s Battle Poetry (Studies in Major Literary Authors, 28). Routledge, 2003. 176 p.
11. Lupack Alan. The Influence of Tennyson’s Poems on Arthurian Drama. *Arthuriana*. 2014. Vol. 24. No. 4. P. 80–96. URL: <https://doi.org/10.1353/art.2014.0051> (дата звернення: 25.07.24).
12. Machann C. Tennyson’s King Arthur and the Violence of Manliness. *Victorian Poetry*. 2000. Vol. 38. No. 2. P. 199–226. URL: <https://dx.doi.org/10.1353/vp.2000.0019>. (дата звернення: 03.08.24).
13. Pyke O. What were the Dominant Virtues and Values in the Victorian Period and How Have Historians Challenged their Alleged Ubiquity? *Medium*. Dec. 24, 2018. URL: <https://medium.com/@mollberg/what-were-the-dominant-virtues-and-values-in-the-victorian-period-and-how-have-historians-29d78bf7b4af> (дата звернення : 29.06.2024).
14. Rosenberg John D. Tennyson and the Passing of Arthur. *Victorian Poetry*. 1987. Vol. 25, No. 3/4. P. 141–150.
15. Studies in Tennyson / Ed. by Hallam Tennyson. London and Basingstoke Companies: The Macmillan Press LTD, 1981. 229 p.
16. Tennyson Alfred B. *Idylls of the King*. 1900. URL: www.loc.gov/item/00004796/ (дата звернення: 25.07.24).
17. Tucker Herbert F. The Epic Plight of Troth in *Idylls of the King*. *ELH*. 1991. Vol. 58. No. 3. P. 701–720. URL: <https://doi.org/10.2307/2873461> (дата звернення: 03.08.24).

REFERENCES

1. Ageyeva, V.P. (2008) Zhinochyi prostir: Feminizm u diskursi ukrainskoho modernizmu [Women’s Space: Feminist Discourse of Ukrainian Modernism]. Kyiv: Fakt, 360 p.
2. Bashkyrova, O.M. (2019) Henderni khudozhni modeli suchasnoi ukrainskoi romanistyky [Gen-

- der Artistic Models of Contemporary Ukrainian Novels]. Avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk: 035 "Philologia". Kyiv, 40 p.
3. Vasylyna, K.M., Neliubova, O.Ye. (2021) Tsinosti viktorianskoho suspilstva u videoihrakh pochatku 21st. (na materialy hry "Alice: Madness Returns") [Values of Victorian Society in Early 21st Century Video Games (Based on the Game "Alice: Madness Returns")]. *Yevropeiski tsinnosti v ukrainskii osviti: vyklyky ta perspektyvy*: Collection of materials of the International Scientific-Practical Conference (Zaporizhzhia, 28–29 May 2021). Zaporizhzhia, Pp. 174–177.
  4. Hapon, N.P. (2009) Gender. Identychnist. Subjektyvnist: filosofski dyskusii druhoi polovyny XX storichchya: monohrafiya [Gender. Identity. Subjectivity: philosophical discussions of the second half of the 20th century: monograph]. Lviv: Publishing House. Ivan Franko National University Center, 2009. 378 p.
  5. Mustafin, O.R. (2017) Spravzhnia istoriia piznioho Novoho chasu [The True History of the Late Modern Period]. Kyiv: Folio. 432 p.
  6. Ahern Stephen. (2004) Listening to Guinevere: Female Agency and the Politics of Chivalry in Tennyson's 'Idylls'. *Studies in Philology*. Vol. 101. No. 1. P. 88–112.
  7. Armstrong I. (1996) Victorian Poetry: Poetry, Poetics, and Politics. London: Routledge. 346 p.
  8. Gleadle K. (2017) British Women in the Nineteenth Century: Social History in Perspective. Illustrated edition. London: Bloomsbury Publishing. 250 p.
  9. Ladzekpo, G., Attiye, J., Davi, S. (2024) Exploring Gender Roles and Stereotypes in Literature: An Analysis of Contemporary Works. *International Journal of Gender Studies*. Vol. 9. No. 2. P. 17–40. Retrieved from: <https://doi.org/10.47604/ijgs.2782> (Last accessed: 03.08.24).
  10. Lovelace, T. (2003) The Artistry and Tradition of Tennyson's Battle Poetry (Studies in Major Literary Authors, 28). Routledge. 176 p.
  11. Lupack, Alan. (2014) The Influence of Tennyson's Poems on Arthurian Drama. *Arthuriana*. Vol. 24. No. 4. P. 80–96. Retrieved from: <https://doi.org/10.1353/art.2014.0051> (Last accessed: 25.07.24).
  12. Machann C. (2000) Tennyson's King Arthur and the Violence of Manliness. *Victorian Poetry*. Vol. 38. No. 2. P. 199–226 Retrieved from: <https://dx.doi.org/10.1353/vp.2000.0019> (Last accessed: 03.08.24).
  13. Pyke, O. (2018) What were the Dominant Virtues and Values in the Victorian Period and How Have Historians Challenged their Alleged Ubiquity? *Medium*. Dec. 24, 2018. Retrieved from: <https://medium.com/@mollberg/what-were-the-dominant-virtues-and-values-in-the-victorian-period-and-how-have-historians-29d78bf7b4af> (Last accessed: 29.06.2024).
  14. Rosenberg, John D. (1987) Tennyson and the Passing of Arthur. *Victorian Poetry*. Vol. 25, No. 3/4. P. 141–150.
  15. Studies in Tennyson / Ed. by Hallam Tennyson. London and Basingstoke Companies: The Macmillan Press LTD, 1981. 229 p.
  16. Tennyson, Alfred B. (1900) Idylls of the King. Retrieved from: www.loc.gov/item/00004796/ (Last accessed: 25.07.24).
  17. Tucker, Herbert F. The Epic Plight of Troth in Idylls of the King. *ELH*. 1991. Vol. 58. No. 3. P. 701–720. Retrieved from: <https://doi.org/10.2307/2873461> (Last accessed: 03.08.24).

UDC 811.111:81'42
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-95-2>

METAPHOR RESISTANCE WITHIN BUSINESS MEDIA DISCOURSE

Dovbnya O. Yu.

*Postgraduate Student at the Department of Translation
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyyi National University
Pershotravneva str., 20, Kremenchuk, Poltava region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8720-5986
amorris41@yahoo.com*

Chrdileli T. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Translation
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyyi National University
Pershotravneva str., 20, Kremenchuk, Poltava region, Ukraine
orcid.org/0000-0002-8257-9911
tat.chrdileli@gmail.com*

Key words: *metaphor resistance, business media discourse, conceptual metaphor, propositional resistance, locutionary resistance, personal resistance, situational resistance.*

This paper has examined the instances of metaphor resistance that can be observed in business media discourse. It defines the term “metaphor resistance” and provides a detailed review of existing research on the topic, which includes the findings of leading linguists such as Raymond Gibbs. After analyzing the posts of the social network X (formerly Twitter), various cases of resistance were identified. It can be expressed both by users of the social network who consume the content of business media and media persons, and by business media outlets themselves. The paper has taken an in-depth look at different types of resistance (propositional, locutionary, personal and situational). The conducted analysis suggests that the propositional type of resistance is the most prevalent one in the given type of discourse, accounting for 45.45% of all cases. Consumers of media content, as well as business media themselves, may criticize metaphorical expressions due to them being illogical, irrelevant, or factually incorrect. The study also demonstrates that locutionary resistance can arise from possible attempts at market manipulation by using overly intense metaphors with such source domains as “NATURAL DISASTER”, “RELIGION”, etc. This type of metaphor resistance demonstrates the manipulative function of metaphor in business media discourse. Locutionary resistance is also observed when the verbalization of a metaphorical expression is tactless and unacceptable to some consumers of business media. Personal resistance to a metaphorical expression arises when the person using it is accused of hypocrisy, bias, etc. At the same time, situational resistance occurs when the metaphorical expression is insensitive to the sociocultural or sociopolitical context. For example, in the US, there may be resistance to “WEAPONS” source domain metaphors in relation to the gun violence crisis. The relevance of the research effort is determined by the fact that resistance has been studied for the first time within the framework of business media discourse. Before that, this linguistic phenomenon was studied in medical and political discourse.

МЕТАФОРИЧНА РЕЗИСТЕНТНІСТЬ У БІЗНЕС-МЕДІАДИСКУРСІ

Довбня О. Ю.

*аспірант кафедри перекладу
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, Кременчук, Полтавська область, Україна
orcid.org/0000-0002-8720-5986
amorris41@yahoo.com*

Чрділелі Т. В.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри перекладу
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
вул. Першотравнева, 20, Кременчук, Полтавська область, Україна
orcid.org/0000-0002-8257-9911
tat.chrdileli@gmail.com*

Ключові слова: *метафорична резистентність, дискурс бізнес-медіа, концептуальна метафора, пропозиційна резистентність, локуційна резистентність, персональна резистентність, ситуаційна резистентність.*

У цій лінгвістичній розвідці вивчається резистенція стосовно метафор, які вживаються у дискурсі бізнес-медіа. У ній наведено визначення терміна «метафорична резистенція», а також проведено детальний огляд наявних досліджень з цієї теми, які включають роботи провідних лінгвістів, зокрема Реймонда Гіббза. У процесі аналізу постів соціальної мережі X (раніше Twitter) було визначено різноманітні випадки резистенції. Вона може виражатися як користувачами соціальних мереж, які споживають контент бізнес-медіа та медійних персон, так і самими бізнес-медіа. У цьому дослідженні детально розглядаються різні типи резистенції (пропозиційна, локуційна, персональна та ситуативна). Проведений аналіз дозволяє припустити, що пропозиційний тип резистенції є найбільш поширеним (45,45%). Споживачі медіаконтенту, а також самі бізнес-медіа можуть критикувати метафоричні вирази через їх нелогічність, нерелевантність, а також наявність фактичних помилок. Дослідження також демонструє, що локуційна резистентність може виникати через можливі спроби маніпуляцій ринком за допомогою занадто інтенсивних метафор з такими доменами-джерелами, як «NATURAL DISASTER», «RELIGION» тощо. Випадки прояву цього виду резистентності демонструють маніпулятивну функцію метафори у дискурсі бізнес-медіа. Локуційна резистентність також проявляється, коли вербалізація метафоричного виразу є нетактовною та неприйнятною для деяких споживачів бізнес-медіа. Персональна резистентність до метафоричного виразу виникає, коли той, хто його вживає, звинувачується у лицемірстві, предвзятості тощо. Водночас ситуативна резистентність проявляється, коли метафоричний вираз є нечутливим стосовно соціокультурного чи соціополітичного контексту. Наприклад, у США може виникати резистентність до метафор з доменом-джерелом WEAPONS у зв'язку з кризою насильства із застосуванням вогнепальної зброї. Актуальність дослідження зумовлюється тим, що вперше була досліджена резистенція у рамках бізнес-медіадискурсу. До цього цей лінгвістичний феномен вивчали у медичному та політичному дискурсі.

Introduction. Metaphors are a pervasive figure of speech that shapes different aspects of human discourse. According to G. Lakoff, the human conceptual system is largely metaphorical, which means that metaphors define the way people think [Lakoff, 1980, p. 195]. However, metaphors are not always accepted by discourse participants.

Metaphor resistance recently emerged as a novel research avenue in metaphorical studies. According to the definition offered by L. van Poppel and R. Pilgram, metaphor resistance is “understood as the individual, explicit utterance of non-acceptance or criticism of the interlocutor’s metaphor use” [van Poppel & Pilgram, 2023, p. 313]. As noted by prominent linguist and psychologist R. Gibbs, metaphors are typically rejected by discourse participants due to being meaningless, incoherent, offensive, stigmatizing and so on [Gibbs & Siman, 2021, p. 670].

Metaphor resistance is not a new phenomenon, with some prominent philosophers categorically rejecting this figure of speech. For instance, English philosopher Thomas Hobbes viewed metaphors as “a threat to accurate judgement and reason”, advocating for preserving the proper meaning [Feldman, 2001, p. 21]. Francis Bacon and John Locke, two other prominent British empiricists, were also very hostile toward the idea of using metaphors in scientific and philosophical writing [Forrester, 2010, p. 610].

Metaphor resistance may vary depending on the specific source domains that are involved in the process of metaphorization. The war metaphor, for instance, frequently becomes the target of criticism in different types of discourse (from healthcare to business). For example, in his Harvard Business Review publication, F. V. Cespedes argues that companies should stop using battle metaphors in their strategies since business is about customer value, not defeating an enemy [Cespedes, 2014]. M. Dolores Porto has also described different cases of metaphor resistance in such discourses as healthcare, climate, and teaching. According to the researcher, studying how and why metaphors can be resisted is vital for understanding metaphorical thinking in general [Romano, 2024, p. 177–206].

Metaphor awareness can lead to metaphor resistance, and individuals might want to attempt to reframe a certain issue (case in point: the #ReframeCovid social media initiative, which was supposed to find alternative metaphorical frames for the global COVID-19 pandemic) [Olza et al., 2021, p. 98]. However, replacing metaphors might be challenging regardless of their inaptness due to a high level of entrenchment.

An incorrect choice of metaphors for framing a particular issue might actually prompt audiences to adopt the opposite point of view. A recent study by C. Hart determined that the usage of extreme dehumanizing

metaphors from such domains as “ANIMALS” for shaping the immigration discourse could actually dampen anti-immigration sentiment since immigrants would be viewed with more sympathy [Hart, 2020, p. 226]. Hence, those who advocate for restricting immigration might want to stick to literal framing.

K.Y. Renardel de Lavalette, who has studied the argumentative function of metaphors, explored how politicians show resistance to metaphors used by their opponents. The researcher described the ability to resist metaphors as a “pertinent skill” in political debates [Renardel de Lavalette, Andone, & Steen, 2019, p. 718].

L. van Poppel and R. Pilgram have singled out such types of metaphor resistance as propositional, locutional, personal, and contextual. The propositional type of resistance is focused on the material premise of the metaphor, meaning that it covers cases when metaphors are criticized for being illogical or factually incorrect. The locutional type of resistance occurs when a metaphor is distasteful or inappropriate. The personal resistance, as the term implies, is directed at the person using the metaphor. Finally, situational resistance means that a metaphorical expression is not appropriate in a certain social or political context [van Poppel & Pilgram, 2023, p. 315]. The classification proposed by the researchers serves as the basis for this paper.

The aim of this paper is to explore different types of metaphor resistance in business discourse of social media. **The object** of the paper is social media responses to business media outlets. **The subject of the study** is the metaphorical resistance expressed in social media posts by those who consume business media and by business media itself.

The significance of the topic stems from the fact that social media interactions have become an indispensable part of business media discourse. Social media platforms such as X (formerly Twitter) allow users to react to business news as well as statements made by analysts, business leaders, and influencers in real time. Since social media can be viewed as some sort of a public forum, they make it possible to explore audience participation in different types of discourse, including business media discourse.

Business media discourse is shaped by unique factors such as economic interests, investor behavior and so on. Metaphors that are used within business media discourse can potentially influence investor sentiment and even cause market volatility. Business media outlets as well as media personalities should be aware of potential pitfalls that are associated with the usage of inappropriate metaphors that might evoke resistance from their audiences.

The novelty of this research effort stems from the fact that metaphor resistance has been explored within business media discourse for the first time. The study

fills a gap by examining cases of resistance specifically within this type of media discourse. The paper aims to contribute to the broader fields of cognitive linguistics as well as communication theory. It is supposed to enrich the existing theoretical framework for business linguistics and business media discourse.

The **hypothesis** is that propositional resistance is the most common type. This is due to the fact that metaphors used by media outlets or prominent business personalities tend to attract factual and logical scrutiny from audiences.

Research methods. The study relies on qualitative content analysis, a research method that makes it possible to measure the presence and frequency of metaphor resistance in tweets. The method was chosen due to its ability to identify and interpret specific patterns within textual data.

For the purpose of this study, the term “metaphor” was used to search for replies to tweets posted by prominent business media outlets (*The Wall Street Journal*, *Bloomberg*, *CNBC*) as well as statements made by some prominent business media personalities. A corpus with specific tweets was compiled based on such criteria as clear presence of metaphoric language and relevance to business media discourse. Each tweet was manually reviewed in order to determine whether or not it contains metaphoric language based on the metaphor identification procedure (MIP) proposed by the Pragglejaz group [Group P. MIP, 2007, p. 1]. The underlying cognitive and linguistic structures of identified metaphors were then examined with the help of conceptual analysis. The study also touches upon cognitive implications as well as cultural significance of metaphors with some specific source domains.

After this, the metaphors were grouped according to different types of resistance based on L. van Poppel and R. Pilgram’s framework. Frequency analysis was used for each specific type of metaphor resistance that was discovered in the sample of tweets. Contextual analysis was used for determining the conditions that prompted a specific act of resistance in each discourse situation.

Results and discussion

Propositional resistance

Propositional resistance tends to occur when a certain metaphor is flawed due to being illogical, factually incorrect, irrelevant, etc. As the term suggests, the criticism is aimed at the proposition of a metaphorical expression. It has been determined that the propositional type of resistance tends to be the most common type of metaphor resistance in business media discourse based on the analyzed examples.

In Example 1, the propositional type of resistance was caused by the fact that a Twitter user disagrees with the material premise of the metaphor since they find it factually incorrect. *The Wall Street Journal* (*WSJ*) outlet claims that higher mortgage rates are “adding pressure to a fast-cooling housing market”.

However, the user has pointed out that temperature tends to increase with pressure since it is proportional to the average kinetic energy of molecules. Hence, the metaphor does not make sense in the given example.

(1) *...I thought everybody knows that increased pressure = increased temperature. I'm all for a physics metaphor, but get it right!*

Source: <https://x.com/nbashaw/status/1562804201310208002>

In Example 2, the same type of resistance is applied to another metaphor used by the *WSJ*. The outlet claimed that students should be treated as clients. However, a Twitter user resisted the premise of the metaphor, arguing that education is not a commodity, and students should be treated as shareholders.

(2) *Education is not a commodity. If you must have a business metaphor, the one you are looking for is shareholders*

Source: https://x.com/Lee__Drake/status/866460397557227520

In Example 3, *The Financial Times* quoted business executives working in Hong Kong during massive anti-government protests in 2020. The executives compared China’s national security law to “bitter medicine with terrible side effects”. However, the premise of the metaphor is being rejected by a Twitter user due to the fact that medicine, regardless of how bitter it is, serves as a cure. The user argues that policies of the Chinese Communist Party (CCP) should be framed as “poison” for Hong Kong’s business environment.

(3) *Your ‘medicine’ metaphor is wrong. This is not like “bitter medicine”,*

– medicine is ultimately a cure – this is the equivalent of Chinese communism poison for the people of HK #StandWithHongKong #HKProtests

Source: <https://x.com/SwissTony32/status/1266075404915183616>

In Example 4, a Twitter user took issue with the “soft landing” metaphor that has become deeply entrenched in business media discourse. The metaphor is used to denote a scenario in which the U.S. Federal Reserve would manage to bring down inflation to the 2% target without causing a dramatic recession. This sort of metaphorical framing often attracts criticism since some find it to be erroneous. In the example below, the user claims that they dislike the soft landing metaphor since the word “landing” implies the finalization of an activity (an airplane reaching its gate, a gymnast ending its routine and so on). However, the economy does not stop functioning due to the Fed’s actions.

(4) *I dislike the “soft landing” metaphor for this reason. An airplane reaches its gate, or a gymnast ends a floor routine, and it's over. The landing is the end of the activity. But the economy never really stops.*

Source: <https://x.com/ryanjamesboyle/status/1570432920841785350>

In Example 5, *The Economist*, one of the top business news magazines, displayed resistance toward the “housing ladder” metaphor that gets frequently employed by British politicians across the political spectrum. The media outlet argues that such a metaphor no longer makes sense in 2024 due to the British housing market experiencing dramatic changes since the early 2000s. They pointed to the fact that housing ownership rates in the UK reached their peak two decades ago. Hence, the premise of the “housing ladder” got rejected since it is no longer relevant.

(5) *Britain’s “housing ladder” actually died two decades ago but its allure as a metaphor remains. That continues to blind politicians and voters to the reality of the property market.*

Source: <https://x.com/TheEconomist/status/1746433809623417151>

Locutional resistance

A locution, which is viewed as the collective meaning that is contained within an utterance, is meant to express the propositional content of a particular metaphor. Hence, locutional resistance takes issue with the way in which a metaphor has been verbalized instead of its material premise.

In Example 6, a Twitter user criticized prominent American hedge fund manager Bill Ackman for using such strong terms as “hell” and “tsunami” when warning about the impact of the coronavirus pandemic on the US economy. Such strong terms prompted the user to accuse Ackman of trying to manipulate the market with “fear mongering”. The verbalization of the metaphor was too intense for some *CNBC* audiences. In this particular case, Ackman and the user who resisted his metaphors might be on different sides of the trade. Metaphors are believed to have a significantly stronger emotional impact compared to non-metaphoric statements, according to empirical evidence [Mohammad, Shutova, & Turney, 2016, p. 23]. Hence, apparent attempts to use over-the-top means of verbalization for certain metaphors that could influence investor sentiment in one way or another are likely to produce strong locutional resistance.

(6) *Fear mongering from one of wall street’s biggest shorts. Shame on you for having him on to intensify the panic*

Source: <https://x.com/everythingdale/status/1240365751506092032>

In Example 7, locutional resistance is expressed due to how insensitive and jarring the metaphor is. Famous *CNBC* host Jim Cramer compared the impact of potential buyers of the Beyond Meat (BYND) stock on short-sellers (bears) to a trailer tractor rolling over a squirrel. In this case, a Twitter user took issue with the inappropriateness of verbalization. Business media personalities of the likes of Cramer, who might want to come up with colorful metaphors for describing metaphorical volatility, sometimes might go too far, which subsequently triggers cases of resistance.

(7) *I think that, beyond the terribleness of this investment advice – who on earth THINKS of this kind of horrific metaphor???*

@jimcramer

Source: <https://x.com/SlopeOfHope/status/1524921393585848320>

In Example 8, a similar type of locutional resistance occurred, with a Twitter user rejecting an overly graphic metaphor used by *The Economist*. The outlet used the expression “to fall on one’s sword” in its headline to describe the sinking approval ratings of former Japanese Prime Minister Suga Yoshihide. The metaphor is quite conventional given that the Collins English Dictionary lists the metaphoric meaning (“to resign from one’s position as a result of failure, wrongdoing, etc.”) as the primary definition. The old-fashioned meaning of this expression is “to use one’s sword to take one’s own life”. Despite the conventional nature of the metaphoric expression, the user still described it as a “metaphor crime” due to its violent imagery.

(8) *Oh Economist...the headline is a metaphor crime.*

Source: <https://x.com/brettabroad/status/1434830051896332289>

Personal resistance

Personal resistance to metaphors occurs when the individual who has used the metaphor is being accused of bias, hypocrisy, lack of expertise and so on. As noted by L. van Poppel, personal resistance to metaphors can be dismissed as ad hominem fallacy since a certain standpoint cannot be rejected solely due to an issue that someone has with the individual who has used the metaphor. However, there are still some expectations that metaphoric expressions used by a person match his or her character [van Poppel & Pilgram, 2023, p. 316].

In Example 9, personal resistance occurs after famous banker Jamie Dimon, the chief executive officer at JPMorgan, said that the U.S. economy was facing a “tsunami”. However, a Twitter user has expressed personal resistance to the metaphor, accusing Jamie Dimon of hypocrisy. The user, who is likely a climate activist, accused JPMorgan of contributing to the climate crisis while tagging the Stop the Money Pipeline campaign, which is advocating for climate finance regulation.

(9) *Rich metaphor from the guy who is creating #climatechaos as fast as he can. @StopMoneyPipe*

Source: <https://x.com/jooltman/status/1532483724482433036>

Situational resistance

Finally, situational resistance occurs when a certain metaphor is not appropriate in a given social or political context. The corpus of tweets collected for this research effort contains two examples of social media users resisting metaphors with the “WEAPONS” source domain.

In Example 10, a Twitter user argues that CEOs should stop using the popular “locked and loaded” phrase when talking about business matters since it is “not a good one to use anymore”. In its literal sense, the phrase means that a firearm is prepared for firing after being loaded with ammunition. When it is used metaphorically, it is meant to signal readiness.

(10) *I really wish CEOs would quit using the “locked & loaded” metaphor. Not a good one to use anymore! \$NSC @CNBC*

Source: <https://x.com/DarthTraderLLC/status/1585277399624818689>

Another Twitter user advocates for avoiding using weapons metaphors in these “exceedingly violent times”. The user was likely referring to growing gun violence in the US. Such metaphors might be considered insensitive by some audiences.

(11) *Can we avoid weapons metaphor in these exceedingly violent times?*

Source: <https://x.com/beacongal/status/1162079724157300736>

Conclusions. The results of the research effort show that audiences, which consume business media on X, might resist metaphors due to a vast array of reasons: from factual mistakes to insensitive language depicting gratuitous violence or a perceived bias.

The analysis shows that the propositional type of resistance tends to be the most common in business media discourse, confirming the hypothesis. It accounts for 45.45% of all the analyzed cases of resistance. Users of social media who take part in the discourse originally produced by business media outlets and business personalities tend to reject the very premise of metaphors due to the lack of factual accuracy as well as the lack of clarity or relevance. Business news outlets can themselves resist metaphorical expressions (case in point: *The Economist* resisting the “housing ladder” metaphor used by British politicians).

In business media discourse, metaphors can serve as a means of manipulation. For example, the usage of words like “hell” and “tsunami” prompted a CNBC viewer to voice locutional resistance due to the extreme language that was supposedly meant to influence the market in a negative way.

Future research efforts might focus on metaphor resistance in other types of discourses. Researchers might also examine how some issues can be possibly reframed in order to avoid oft-criticized metaphors.

REFERENCES

1. Feldman, K.S. (2001). Conscience and the concealment of metaphor in Hobbes’s Leviathan. *Philosophy and Rhetoric*, 34(1), 21–37. <https://doi.org/10.1353/par.2001.0002>.
2. Forrester, S. (2010). Theories of metaphor in seventeenth and eighteenth-century British philosophy. *Literature Compass*, 7(8), 610–625. <https://doi.org/10.1111/j.1741-4113.2010.00731.x>.
3. Gibbs, R.W., & Siman, J. (2021). How we resist metaphors. *Language and Cognition*, 13(4), 670–692. <https://doi.org/10.1017/langcog.2021.18>.
4. Group P. MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse. *Metaphor and Symbol*. 2007. Vol. 22, No. 1. P. 1–39. URL: https://doi.org/10.1207/s15327868ms2201_1.
5. Hart, C. (2020). Animals vs. armies. *Journal of Language and Politics*. <https://doi.org/10.1075/jlp.20032.har>.
6. Lakoff G., Johnson M. The Metaphorical Structure of the Human Conceptual System. *Cognitive Science*. 1980. Vol. 4, No. 2. P. 195–208. URL: https://doi.org/10.1207/s15516709cog0402_4 (Last accessed: 11.07.2024).
7. Mohammad S., Shutova E., Turney P. Metaphor as a Medium for Emotion: An Empirical Study. *Proceedings of the Fifth Joint Conference on Lexical and Computational Semantics*, Berlin, Germany. Stroudsburg, PA, USA, 2016. URL: <https://doi.org/10.18653/v1/s16-2003> (Last accessed: 26.07.2024).
8. Renardel de Lavalette, K.Y., Andone, C., & Steen, G.J. (2019). I did not say that the government should be plundering anybody’s savings: Resistance to metaphors expressing starting points in parliamentary debates. *Journal of Language and Politics*, 18(5), 718–738. John Benjamins Publishing Company.
9. Romano, M. (Ed.). (2024). Metaphor in Socio-Political Contexts: Current Crises. Vol. 54, *Applications of Cognitive Linguistics [ACL]*. De Gruyter Mouton.
10. Stop Using Battle Metaphors in Your Company Strategy. *Harvard Business Review*. URL: <https://hbr.org/2014/12/stop-using-battle-metaphors-in-your-company-strategy> (Last accessed: 12.07.2024).
11. The #ReframeCovid initiative / I. Olza et al. *Metaphor and the Social World*. 2021. Vol. 11, No. 1. P. 98–120. URL: <https://doi.org/10.1075/msw.00013.olz> (Last accessed: 12.07.2024).
12. van Poppel, L., & Pilgram, R. (2023). Types of resistance to metaphor. *Metaphor and Symbol*, 38(4), 311–328. <https://doi.org/10.1080/10926488.2023.2213737>.

УДК 811
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-95-3>

ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Єременко О. В.

*доктор філологічних наук, професор,
заступниця голови Національного агентства
із забезпечення якості вищої освіти
Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти
вул. Бориса Грінченка, 1, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-1331-1011
oyeremenko@naqa.gov.ua*

Бутенко А. П.

*кандидат історичних наук, доцент,
голова Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти
Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти
вул. Бориса Грінченка, 1, Київ, Україна
orcid.org/0000-0002-6946-292X
abutenko@naqa.gov.ua*

Стукало Н. В.

*доктор економічних наук, професор,
заступниця голови Національного агентства
із забезпечення якості вищої освіти
Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти
вул. Бориса Грінченка, 1, Київ, Україна
orcid.org/0000-0003-0517-1653
nstukalo@naqa.gov.ua*

Ключові слова: *терміни у сфері забезпечення якості, євроінтеграція, освітнє законодавство, дефініція.*

У статті доведена необхідність упорядкування терміносистеми у сфері забезпечення якості вищої освіти. Продемонстрована гостра потреба в унормуванні понять, що становлять понятійний апарат внутрішньої та зовнішньої систем забезпечення якості. Виокремлені присутні чинники, які впливають на формування досліджуваної терміносистеми, найвагомішим з яких є законодавчо визначене приведення української системи забезпечення якості вищої освіти до вимог Європейського простору вищої освіти. Автори наголошують на динамічності та гнучкості досліджуваної терміносистеми, її схильності до потенційного розвитку, простежуючи її поставання в українській нормативній документації, передусім у Законі України «Про вищу освіту» (2014). Відповідно до цього запропонований поділ на групи термінів, визначення яких сформульовані авторами статті: 1) слова/словосполучення, згадані в українському законодавстві, однак вони не отримали визначення у нормативних документах; 2) слова/словосполучення, що називають складники процесів і процедур, як-от відомості про самооцінювання (переважно вживана абревіатура ВСО); 3) слова/словосполучення, зафіксовані в організаційно-управлінських документах ЗВО як лексеми/словосполучення англомовного походження. Стаття містить кілька десятків визначень термінів, важливих для

українського простору вищої освіти. Зокрема, запропоновані визначення таким дискусійним поняттям зі сфери забезпечення якості, як «гарант освітньої програми», «силабус», «повторна акредитаційна експертиза», «відомості про самооцінювання», «галузева експертна рада», «повернення акредитаційної справи на галузеву експертну раду», «освітня програма із визначенням «зразкова», «зразкові освітні практики», «освітній аудит», «експертна група».

Диференційовано групи термінів відповідно до вживаності та фіксованості у законодавстві та практиці застосування. Особливо зацентрована важливість нового Положення про акредитацію освітніх програм, уведене в дію 01 серпня 2024 р., яке стало черговим етапом на шляху до євроінтеграції української вищої освіти, зокрема сфери забезпечення якості.

FORMATION OF THE TERMINOLOGY SYSTEM OF THE NEW PARADIGM FOR HIGHER EDUCATION QUALITY ASSURANCE: EUROINTEGRATION DIMENSION

Yeremenko O. V.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Vice-Head of the National Agency for Higher Education Quality Assurance
National Agency for Higher Education Quality Assurance
Borysa Grinchenka str., 1, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1331-1011
oyeremenko@naqa.gov.ua*

Butenko A. P.

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Head of the National Agency for Higher Education Quality Assurance
National Agency for Higher Education Quality Assurance
Borysa Grinchenka str., 1, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0002-6946-292X
abutenko@naqa.gov.ua*

Stukalo N. V.

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Vice-Head of the National Agency for Higher Education Quality Assurance
National Agency for Higher Education Quality Assurance
Borysa Grinchenka str., 1, Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0517-1653
nstukalo@naqa.gov.ua*

Key words: *terminology of higher education quality assurance, European integration, educational legislation, definition.*

The importance of ordering the terminology system of the higher education quality assurance is proved in this article. It also demonstrates the urgent need in formation of the internal and internal quality assurance concepts. Actual factors impacting the formation of the terminology system identified. The key of them is the legally determined alignment of the Ukrainian higher education quality assurance system with the requirements of the European Higher Education Area. The authors emphasize the dynamism and flexibility of the terminology system, its predisposition to potential development, while monitoring its appearance in Ukrainian regulatory documentation, primarily in

the Law of Ukraine “On Higher Education” (2014). Accordingly, the following groups of definitions formulated by the authors: 1) words/phrases mentioned in Ukrainian legislation, but not defined in the regulatory documents; 2) words/phrases naming the elements/components of the processes and procedures, such as self-assessment report (mainly used abbreviation SAR); 3) words/phrases recorded as lexemes/phrases with English origin in the organizational and management documents of the Higher Education Institution.

The article covers few dozen of terms which are important for the Ukrainian higher education quality assurance. In particular, the proposed definitions of such debatable concepts as the guarantor of the study program (programme leader), syllabus, re-accreditation examination, self-assessment report, expert panel, return of the accreditation case to the subject area expert council, exemplary study program, best practices, educational audit, expert panel.

The groups of definitions are differentiated according to their usability, legal consolidation and practical application. It is stressed that the new Regulation on Accreditation of Study Programs, which came into effect on August 1, 2024, became another important step towards the European integration of Ukrainian higher education, in particular in the field of its quality assurance.

Постановка проблеми. Системи вищої освіти країн світу майорять розмаїттям і базуються на різних нормативних документах, а отже, часто послуговуються різною термінологією: інколи називають одні й ті самі речі різними дефініціями, а інколи й вживають специфічну термінологію, щоб охарактеризувати свої особливості, явища й процеси, що притаманні тільки певній освітній системі. Разом із тим в умовах інтернаціоналізації вищої освіти з метою точнішого порівняння, покращення взаєморозуміння та розвитку співпраці виникає питання узгодження та увідповіднення термінології. Особливо гостро це питання постало з початком євроінтеграційних процесів, зокрема й у сфері освіти та науки, а підписання Болонської декларації та створення Європейського простору вищої освіти (ЄПВО) зробили узгодження освітньої термінології між європейськими країнами абсолютно необхідним.

З метою опису й аналізу національних освітніх систем в Європі була створена мережа Eurydice, що займається роз'ясненням того, як організовані національні освітні системи та як вони працюють. Ця мережа опублікувала кілька томів Європейського глосарію з освіти, які були поділені за темами, зокрема, «іспити, кваліфікації та звання», «заклади освіти», «викладачі», «управління, моніторинг і допоміжний персонал», і детально описали термінологію, що використовується на національному рівні кожної країни. Оскільки термінологія в окремих сферах освіти швидко змінюється, а також у зв'язку із розвитком і розширенням ЄПВО та відкриттям її для всього світу, окремі розділи цього глосарію оновлювалися [Eurydice, 2004].

Україна як країна-член ЄПВО з 2005 року та країна-кандидат на членство у Європейському Союзі також поступово приводить у відповідність

свою термінологію у сфері вищої освіти, разом із тим усе ще лишаяються терміни, які міцно увійшли в освітню лексику, але не мають українських відповідників (наприклад, major, minor), або українські терміни й поняття, які трапляються в нормативних документах і наукових публікаціях, але не мають належного трактування, узгодженого з європейською термінологією.

Мета цієї статті – простежити сучасний стан формування терміносистеми у сфері забезпечення якості вищої освіти в аспекті діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. **Завдання:** 1) окреслити сформованість та затребуваність терміносистеми у сфері забезпечення якості вищої освіти; 2) надати авторське тлумачення деяких термінів, що є важливими в українській системі вищої освіти, зокрема й у сфері забезпечення якості, але не знайшли належного трактування в нормативних та інших документах; 3) визначити перспективи подальшого унормування досліджуваної терміносистеми.

Предметом дослідження є запропоновані та/або унормовані в процесі запровадження нової парадигми акредитації освітніх програм терміни у сфері забезпечення якості вищої освіти. **Об'єктом дослідження** є формування терміносистеми нової парадигми забезпечення якості вищої освіти у діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти у євроінтеграційному аспекті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування терміносистем у розмаїтих сферах науки, економіки, мистецтва тощо в українській мові відбувалося і відбувається під впливом численних лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників. Дослідження, що існували впродовж ХХ ст., але відчутно активізувалися у 1990-х роках, стосуються як принципів термінотворення, особливостей становлення терміносистем, так і

окремих галузей [Д'яков, 2000; Попович, 2020; Сфікуб, 2003]. Терміносистема у сфері забезпечення якості вищої освіти переживає перший етап свого формування, становлячи частину терміносистеми вищої освіти загалом. Джерелами більшості термінів системи забезпечення якості вищої освіти у сучасній Україні з викладених вище причин є терміни, запозичені або осмислені з рекомендаційних та нормативних документів Європейського простору вищої освіти.

На сьогодні дослідження, які б були сфокусовані на формуванні терміносистеми та творенні термінів у системі забезпечення якості вищої освіти, в українській філологічній науці відсутні, проте розпочалися процеси накопичення та узагальнення наявних термінів. Окремо треба відзначити спроби закладів вищої освіти, які у своїх внутрішніх документах наводять глосарії, що містять визначення деяких понять зі сфери забезпечення якості. «Національний освітній глосарій: вища освіта» [Глосарій, 2024], четверте видання якого з'явилося нещодавно, фіксує переважно вже усталені терміни та не дає визначення більшості понять, які стосуються процесів і процедур забезпечення якості вищої освіти.

Таким чином, актуальність статті зумовлена необхідністю впорядкування понятійного апарату системи забезпечення якості вищої освіти у її сучасному стані та з очевидним потенціалом до гнучкості і вдосконалення терміносистеми у зв'язку із динамічністю актуальних процесів.

Ключовим терміном, який не має єдиного сталого визначення й навколо якого й досі точаться дебати як між українськими, так і між європейськими фахівцями, є «забезпечення якості вищої освіти». Ми зробили огляд особливостей трактування цього терміна в «Доповіді про якість вищої освіти в Україні, її відповідність цілям сталого інноваційного розвитку суспільства у 2023 році» [Бутенко, 2024]. Зокрема, було зроблено висновок, що це не стала дефініція, а досить широке поняття, що може включати як очікування здобувачів освіти, так і умови впровадження освітньої діяльності, результати навчання й їх відповідність встановленим стандартам. Окрім того, розуміння якості вищої освіти може залежати від еволюційних особливостей і стану розвитку системи забезпечення якості. Нагадаємо, що відповідно до ESG-2015 забезпечення якості вищої освіти охоплює всі види діяльності в рамках циклу безперервного вдосконалення і є основою розвитку культури якості [ESG, 2015].

Підзвітність (через контроль) і вдосконалення (через рекомендації) є двома ключовими й взаємопов'язаними діями, що забезпечують підґрунтя процесів забезпечення якості, підтримують розвиток культури якості та, як наслі-

док, формують довіру до закладу вищої освіти. Належний рівень культури якості можливий тільки за умов спільного прагнення до вдосконалення, відповідальності й залучення усіх внутрішніх зацікавлених сторін (стейкхолдерів), зокрема студентів, професорсько-викладацького складу, адміністративного й допоміжного персоналу. У широкому розумінні *культура якості вищої освіти – це світоглядна система, що включає спільні цінності, надбання, переконання, очікування та відданість якості вищої освіти всіх зацікавлених сторін (стейкхолдерів)*.

Забезпечення якості вищої освіти може бути внутрішнім і зовнішнім, відбуватися в різних формах, зокрема оцінювання, аудиту, сертифікації, акредитації, й реалізовуватися як у межах державних кордонів країни, так і перетинати їх. *Зовнішнє забезпечення якості вищої освіти, що відбувається за межами країни, де базується агентство, яке його здійснює, одержало назву “транскордонне забезпечення якості”*. Це явище виникло в контексті широкої автономії закладів вищої освіти у ЄПВО, зокрема у зв'язку із первинною відповідальністю університетів за якість освіти, яку вони надають, й реалізацією їхнього права вибирати акредитаційне агентство, яке найкращим чином відповідає їхнім потребам [EQAR].

Обмін міжнародним досвідом і порівняльний аналіз іноземних практик (бенчмаркінг) є важливими складниками зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. Європейські стандарти заохочують залучення міжнародних експертів до експертних груп під час акредитації, оскільки це запобігає виникненню конфлікту інтересів, забезпечує справедливе оцінювання, сприяє поширенню кращих практик і формує додаткові переваги процесу зовнішнього забезпечення якості [ESG, 2015]. Разом із тим виникає необхідність визначення критеріїв і характеристик міжнародних експертів, оскільки у фаховому середовищі національна приналежність чи громадянство експерта навряд можуть бути критерієм його віднесення до категорії міжнародного експерта. Отже, *міжнародний експерт – це експерт, залучений до зовнішнього оцінювання якості вищої освіти, що має суттєвий міжнародний досвід у сфері забезпечення якості, зокрема, акредитації освітніх програм закордонних ЗВО, участь у міжнародних проєктах з дослідження процесів забезпечення якості, входження до реєстру експертів іноземної інституції оцінювання якості, а також науковий та педагогічний досвід у закордонному закладі вищої освіти / науковій установі*.

Освітнє середовище, зокрема учасники процесів забезпечення якості вищої освіти, активно послуговується цілим комплексом начебто уже традиційних та загальнозрозумілих понять, іноді

надаючи їм досить різного прочитання та інтерпретації. Поняття вживалися і вживаються в законодавстві, локальній нормативній базі закладів вищої освіти, наукових студіях, пов'язаних із проблемами забезпечення якості вищої освіти. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти з початку функціонування (2019) звертається і до створення глосарію, який був затверджений засіданням Національного агентства та певною мірою втратив актуальність. На сьогодні триває активна робота над тезаурусом, який міститиме більшість найбільш важливих термінів у сфері забезпечення якості вищої освіти.

Залучений до дослідження матеріал, формулювання визначень якого **повністю належить авторам статті**, дозволив виокремити такі групи понять, що потребували осмислення і дефініювання, відповідно до їх локалізації та місця у терміносистемі:

1) слова/словосполучення, згадані в українському законодавстві, однак вони не отримали визначення у нормативних документах (галузева експертна рада);

2) слова/словосполучення, що називають складники процесів і процедур, як-от відомості про самооцінювання (переважно вживана абревіатура VCO);

3) слова/словосполучення, зафіксовані у організаційно-управлінських документах ЗВО як лексеми/словосполучення англомовного походження (minor).

До першої групи належать переважно терміни, які називають поняття, що введені в Закон України «Про вищу освіту» (2014) з метою усталення євроінтеграційних змін або ж упорядкування системи забезпечення якості вищої освіти. Прикметно, що іноді ми не зустрічаємо ідентичних явищ у Європейському просторі вищої освіти. Наприклад, у статтях 13, 18 Закону «Про вищу освіту» галузева експертна рада Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти лише згадується, у статті 20 встановлено порядок її формування та діяльності. Однак визначення відсутнє. Ми запропонували дефініцію, яка б вказувала на сутнісні ознаки та завдання цієї унікальної структури. Таким чином, *галузева експертна рада – це постійний колегіальний орган Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, до складу якого можуть входити науково-педагогічні, наукові працівники закладів вищої освіти, наукових установ, Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, представники держави, організацій та об'єднань роботодавців, професійних асоціацій, міжнародні експерти, представники органів студентського самоврядування*. Основними завданнями галузевої експертної ради є: розгляд

акредитаційних справ та підготовка експертних висновків, розгляд проектів стандартів вищої освіти та зміни до них, та інші завдання, що визначені нормативними документами. У згаданому вище Законі також згадується поняття оцінювання освітньої програми або ж оцінювання якості освіти у надто широкому аспекті, часом підмінюючи собою зовнішнє забезпечення якості загалом. Однак реалії української вищої освіти вимагають уточнення дещо іншого, проте дотичного явища. Йдеться про *освітній аудит / оцінювання освітньої діяльності*, визначене нами як *оцінювання ЗВО на відповідність європейським та національним стандартам вищої освіти, вітчизняному законодавству, наслідком якого є надання рекомендацій для вдосконалення освітніх програм та освітньої діяльності*. Окремі терміни увійшли до ст. 1 Закону «Про вищу освіту», як-от *акредитація, освітня програма* тощо. Ми сподіваємося, що подальший розвиток освітнього законодавства активізуватиме усталення цього типу термінів.

До другої групи належить дещо більша кількість понять, які пережили відчутні зміни у трактуванні, зумовлені своєю чергою змінами у підходах до якості вищої освіти загалом. Саме тому виникла гостра необхідність їх визначення. Так, на відміну від загальноприйнятого SAR (звіту про самооцінювання), аналогічний документ, який є первинним джерелом інформації від ЗВО про здійснений самоаналіз освітньої програми, – це *відомості про самооцінювання – підготовлений ЗВО документ, що внаслідок критичного самоаналізу встановлює відповідність освітньої програми, щодо якої здійснюється процедура акредитації, та освітньої діяльності за освітньою програмою критеріям оцінювання якості освітніх програм та визначає слабкі і сильні сторони ОП*. Дискусійним довгий час було й питання про гаранта освітньої програми, тому ми аналізували цю проблему в правовому аспекті [Бутенко, Єременко, 2021], оскільки на цю особу покладається відповідальність у системі забезпечення якості вищої освіти. *Гарант освітньої програми – науково-педагогічний або науковий працівник (у тому числі практик зі значним досвідом у галузі), який координує роботу зовнішніх і внутрішніх стейкхолдерів з метою якісної реалізації освітньої програми та для забезпечення її відповідності критеріям оцінювання освітніх програм*. Права та обов'язки гаранта визначаються внутрішньою нормативною базою закладу вищої освіти.

Не менш суперечливим для закладів вищої освіти, зважаючи на часом невизначеність для них суті частини процесу акредитації освітніх програм, є *повторна акредитаційна експертиза – акредитаційна експертиза, що проводиться за таких підстав: 1) виявлення порушень*

експертною групою встановленої Положенням про акредитацію освітніх програм процедури акредитації; 2) у разі якщо обґрунтування звіту експертної групи не дозволяє встановити відповідність освітньої програми Критеріям. Повторна акредитаційна експертиза передбачає повторний виїзд експертної групи до закладу вищої освіти та повернення акредитаційної справи на галузеву експертну раду – дія, що є частиною акредитаційної процедури, зумовлена неналежною аргументацією. Ці дефініції важливі для всіх учасників акредитаційного процесу, оскільки деталізують те, що усталене в роботі Національного агентства, отримали своє унормування в новому Положенні, однак не мали визначення. Процедурний характер носять визначення експертної групи – група осіб, призначена наказом Голови Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти для здійснення експертного оцінювання, що формується у складі керівника та не менше двох експертів, у тому числі одного експерта з числа здобувачів вищої освіти та рішення Національного агентства (офіційне рішення, яке відображає колективну думку більшості членів Національного агентства, фіксується протоколом та оприлюднюється на сайті Національного агентства).

Нині завдяки новому Положенню про акредитацію освітніх програм більш усталеними стали вимоги до акредитації з визначенням «зразкова», що, своєю чергою, вимагало уточнення пов'язаних із ним понять. Зокрема, йдеться про зразкові освітні практики – актуальні інноваційні або взірцеві у розрізі галузі та/або з точки зору забезпечення якості освіти практики та освітня програма, акредитована з визначенням «зразкова» – освітня програма, що має інноваційні та/або зразкові практики за п'ятьма або більше критеріями оцінювання.

Реалії пандемічних обмежень, а потім і повномасштабного вторгнення спонукали до більш чіткого визначення форм здійснення акредитації, зокрема, змішана форма здійснення акредитаційної процедури – використання експертною групою технічних засобів відеозв'язку за умови перебування члена/членів експертної групи у закладі вищої освіти під час візиту експертів.

Третя група термінів більш кількісно обмежена, оскільки вживання термінів з неї не толерується певною частиною освітянської спільноти не лише у зв'язку з англійським походженням, але передусім з їх написанням англійською, саме так вони побутують як у внутрішній документації ЗВО, так і у науковій сфері. У цьому випадку йдеться про вже згадані у статті поняття: *major – те ж, що спеціалізація, сфера, в якій студент спеціалізується та яка є основним об'єктом*

вивчення під час навчання; minor – другорядна вибіркова складова частина освітньої програми, що дає можливість здобувачеві вищої освіти поглибити фахові компетентності та/або набути додаткові знання та навички, та soft skills – психосоціальні навички, які не пов'язані безпосередньо з конкретною спеціальністю та можуть бути застосовані до всіх професій, допомагають досягати успіху в будь-якій діяльності та спілкуванні на робочому місці, вирішенні проблем, доповнюють фахові навички та компетентності. Для останнього визначення наявні деякі еквіваленти, проте вони не досить точні і акцентують лише якусь грань поняття (соціальні навички, навички успіху тощо).

У серпні 2024 року було введено в дію нове Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (далі – Положення). Однією з його особливостей стало визначення Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти термінів, що використовуються в процесах забезпечення якості, але не визначені нормативними документами та мають різночитання в академічних колах. На думку розробників, чітке визначення термінів має сприяти всім процесам забезпечення якості вищої освіти, усунути можливі непорозуміння між учасниками як у процесах внутрішнього забезпечення якості, так і під час проведення процедур акредитації освітніх програм, тобто процесах зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. Зважаючи, що рішення про рівень відповідності освітньої програми критеріям, визначеним згаданим Положенням, має юридичне значення для закладу вищої освіти, для розробників було важливим, щоб однакове розуміння термінів забезпечило справедливі рішення Національного агентства, не створювало непорозуміння та не спровокувало негативних наслідків для сторін в акредитаційному процесі. Тобто, крім елементу системи забезпечення якості вищої освіти – запровадження термінологічного апарату, ця частина Положення сприяє і юридичній визначеності процедури без можливості неоднозначних трактувань та розбіжностей у розумінні правових норм, що забезпечує принцип визначеності та правової рівності всіх перед законом.

У першому розділі Положення (який становить глосарій цього документа) визначено терміни *акредитація, акредитаційна справа, акредитаційна експертиза, візит експертів, експерт, експертний висновок ГЕР, звіт експертної групи, іноземні акредитаційні агентства, інформаційно-комунікаційна система Національного агентства, узгоджена освітня програма, силабус* [Положення, 2024].

Поняття *акредитаційна справа* не є новим, але,

зважаючи на зміну ідеології акредитаційних процедур у системі освіти та повну зміну процедури акредитації її етапності, вкрай важливим стало чітке визначення поняття та перелік складників, що визначають сукупність документів, які являють собою акредитаційну справу. *Акредитаційна справа* визначена як *сукупність документів, наданих для здійснення процедури акредитації освітньої програми (документи, подані закладом вищої освіти відповідно до пунктів 4, 17, 19 розділу II, пункту 9 розділу IV цього Положення, звіт експертної групи, експертний висновок галузевої експертної ради (далі – ГЕР), рішення Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти (далі – Національне агентство) та супровідні матеріали до них).*

Українська система зовнішнього забезпечення якості вищої освіти побудована на принципах, визначених в ESG-2015, та водночас має і національні особливості, зокрема, два етапи проведення акредитаційної експертизи. Чітке визначення терміна сприяє правовій визначеності і доречності його застосування, вказуючи на єдність процедури і роботи експертної групи і галузевої експертної ради під час розгляду освітньої програми закладу. *Акредитаційна експертиза – частина процесу акредитації, що передбачає експертне оцінювання освітньої програми експертною групою, підготовку та затвердження експертного висновку ГЕР.*

Поняття *експерт* є широко вживаним у різних сферах життя і залежно від застосування має різне значення. Визначенням поняття «експерт» для системи забезпечення якості вищої освіти нами були окреслені компетентності та предметна галузь їх застосування, що дозволило чітко виокремити загальне поняття «експерт» від його застосування для сфери забезпечення якості вищої освіти: *експерт – особа, залучена до акредитаційної експертизи, яка володіє необхідними знаннями та навичками, зокрема у сфері забезпечення якості вищої освіти, що дають їй змогу ефективно здійснювати оцінювання якості освітніх програм та освітньої діяльності закладів вищої освіти за цими програмами та розробляти рекомендації щодо покращення якості вищої освіти.*

Транскордонне забезпечення якості вищої освіти є важливим етапом інтеграції української системи освіти до спільного європейського простору вищої освіти, тож окреслення поняття іноземних акредитаційних агентств для потреб системи зовнішнього забезпечення було вкрай важливим. Варто звернути увагу, що поняття визначає коло таких агентств не лише за місцем їх реєстрації чи здійснення повноважень, а й окреслює їх нормативною умовою офіційного визнання їхньої діяльності на території України. Нині таке

юридичне визнання відбувається через офіційний перелік таких агентств [Розпорядження, 2019]. *Іноземні акредитаційні агентства – іноземні акредитаційні агентства чи агентства забезпечення якості вищої освіти, сертифікати (офіційні рішення) про акредитацію яких визнаються в Україні, затверджені розпорядженням Кабінету Міністрів України.*

Національне агентство із забезпечення якості запропонувало цілком новий підхід до проведення акредитаційних процедур – використання виключно цифрових документів та цілковиту прозорість акредитаційного процесу. Для реалізації цього завдання командою Національного агентства була розроблена унікальна цифрова платформа, що дозволяє всім учасникам акредитаційного процесу здійснювати обмін цифровою документацією, оприлюднювати документи та здійснювати необхідні дії для забезпечення прозорості процедури акредитації освітньої програми. Також ця інформаційна система дозволяє всім бажаючим мати доступ до всіх документів, що були сформовані всіма учасниками акредитаційного процесу під час здійснення процедури. Відсутність визначення створювала різночитання документів, що регламентували процедуру акредитації. Сформоване визначення пододало як термінологічну, так і юридичну невизначеність і сприяло узгодженню нового Положення про акредитацію з чинним законодавством України у сфері цифровізації. Отже, *інформаційно-комунікаційна система Національного агентства (далі – ІКС) – це сукупність інформаційних та електронних комунікаційних систем, що забезпечують автоматизацію процесу акредитації освітніх програм у сфері вищої освіти. ІКС адмініструється Національним агентством та передбачає інформаційну взаємодію між Національним агентством, закладами фахової передвищої, вищої освіти (науковими установами), експертними групами та ГЕР. У процесі взаємодії в межах ІКС відбувається обмін інформацією та документами за визначеними формами та у визначеній послідовності, а також зберігання такої інформації.*

До юридичного затвердження Положення про акредитацію освітніх програм у редакції 2019 року жоден нормативний документ в Україні не згадував про силабус. Тож його використання як альтернативи до більш традиційних у 2019 році робочих програм навчальних дисциплін було сприйняте неоднозначно. Представники Національного агентства на зустрічах, присвячених питанням забезпечення якості, в офіційних коментарях та інших публікаціях постійно роз'яснювали це поняття, його можливу роль та гнучкість щодо його використання. Та все ж відсутність визначеності його в нормативних документах до цього

часу призводить до несприйняття значення та ролі цього виду документа. Закріплення визначення терміна «силабус» є викликаним потребою часу і, як і попередні визначення, сприятиме його правовій визначеності та більш належному застосуванню як терміна, так і самого документа у разі формування внутрішніх політик закладу освіти чи проведенні акредитаційних процедур. *Си́лабус – документ, який надає основну інформацію про освітній компонент у стислій формі, зокрема може включати тематику, види завдань, критерії оцінювання тощо. Наявність, форма та зміст си́лабуса визначаються закладом вищої освіти.*

Зауважимо, що авторами статті і в процесі підготовки цього важливого документа було надано визначення низки термінів, важливих для формування сучасної терміносистеми у сфері забезпечення якості вищої освіти.

Висновки і перспективи. Таким чином, у статті встановлено, що євроінтеграційні процеси та активний розвиток забезпечення якості вищої освіти в Україні сприяють активізації формування терміносистеми у сфері забезпечення якості вищої освіти. Попри загальне розуміння багатьох понять, тлумачення потребують десятки термінів, які набувають нових значень або ж вимагають їх уточнення. Незаперечність затребуваності терміносистеми у сфері забезпечення якості вищої освіти спричинена ще й зрідка спостереженою неточністю формулювань, яка зрештою стає причиною нерозуміння відповідних процесів і процедур. Авторам статті вдалося надати власне тлумачення численних термінів, значущих для розуміння сучасних явищ та понять української системи вищої освіти, зокрема й у сфері забезпечення якості, або ж долучитися до їх визначення (як-от у написанні Положення про акредитацію освітніх програм).

Тенденціями формування досліджуваної терміносистеми є не лише гостра необхідність максимально точного дефініювання, але і його значний нормотворчий потенціал, вивчення інших особливостей цих термінів, наприклад, їх схильність до абрєвіації.

Подальше унормування досліджуваної терміносистеми є перспективним як в аспекті мовознавчих, так і міждисциплінарних досліджень, з огляду на правовий та управлінський аспекти значень цих термінів, як описаних у нашій статті, так і тих, дослідження яких ще попереду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національний освітній глосарій: вища освіта / В.С. Бахрушин та ін. ; за ред. В.Г. Кременя, В.С. Бахрушина, Ю.М. Рашкевича. 4-е вид., перероб. і доп. 2024. 113 с.
2. Доповідь про якість вищої освіти в Україні, її відповідність цілям сталого інноваційного

розвитку суспільства у 2023 році / А. Бутенко та ін. 2024. С. 5–6. URL: <https://naqa.gov.ua/%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%b8-%d1%96-%d1%81%d0%b0%d0%bc%d0%be%d0%be%d1%86%d1%96%d0%bd%d1%8e%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f/>.

3. Бутенко А., Єременко О. Правовий статус, професійний та демографічний портрет гаранта освітньої програми. *Право України*. 2021. № 2. С. 171–185.
4. Бутенко А., Єременко О. Роль гаранта в процесах забезпечення якості на етапі формування освітньої програми. *Міжнародний науковий журнал університетів та лідерства*. 2021. № 11. С. 45–60.
5. Д'яков А.С., Кияк Т.Р., Куделько З.Б. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : КМ Academia, 2000. 218 с.
6. Попович Ю.В., Бялик В.Д. Поняття термінології та терміносистеми в сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 2. Ч. 2. С. 206–211.
7. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ : ТОВ «ЦС», 2015. 32 с. URL: chrome-extension://efaidnbnmnncppcagjpcglclefndmkaj/https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/standards-and-guidelines_for_qa_in_the_ehea_2015.pdf.
8. Cabré M.T. Theories of Terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology*. 2003. № 2. P. 163–199.
9. EQAR. (n.a.) Cross-Border Quality Assurance in the EHEA. URL: <https://www.eqar.eu/kb/cross-border-qa/>.
10. Eurydice. European Glossary on Education. Vol. 1. Second edition: Examinations, Qualifications and Titles. Brussels : Eurydice, 2004. 266 p.

ДОКУМЕНТИ

1. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України 15 травня 2024 року № 686 (зарєєстрованим у Міністерстві юстиції України 04 липня 2024 р. за № 1013/42358). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24#Text>.
2. Про затвердження переліку іноземних акредитаційних агентств та агентств із забезпечення якості вищої освіти, які видають сертифікати про акредитацію освітніх програм, що визнаються в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 554-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2019-%D1%80#Text>.

REFERENCES

1. Bakhrushyn, V.Y. et al. (2024) Natsionalnyy osvritniy glossariy: vyshcha osvita [National educational glossary: higher education] / ed. by V.H. Kremen, V.Y. Bakhrushyn, Y.M. Rashkevych. 113 p.
2. Butenko, A. et al. (2024) Dopovid pro yakist vyshchoyi osvity, yiyi vidpovidnist tsiljam staloho innivatsijnoho rozvytku suspilstva u 2023 rotsi [Report on the quality of higher education in Ukraine, its compliance with the goals of sustainable innovative development of society in 2023], pp. 5–6. Retrieved from: <https://naqa.gov.ua/%d0%b7%d0%b2%d1%96%d1%82%d0%b8-%d1%96-%d1%81%d0%b0%d0%b-c%d0%be%d0%be%d1%86%d1%96%d0%b-d%d1%8e%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%b-d%d1%8f/>.
3. Butenko, A., Yeremenko, O. (2021) Pravovyy status, profesiynyy ta demografichnyy portret garanta osvitnoji programy [Legal status, professional and demographic portrait of the guarantor of the educational program]. *Pravo Ukrainy*, № 2, pp. 171–185.
4. Butenko, A., Yeremenko, O. (2021) Rol garanta v protsesah zabezpechennja yakosti na etapi formuvannja osvitnoji programy [The role of the guarantor in the processes of quality assurance at the stage of formation of the educational program]. *Mizhnarodnyi Naukovyi zhurnal univer-sytetiv ta liderstva*, № 11, pp. 45–60.
5. Djakov, A.S., Kyjak, T.R., Kudelko, Z.B. (2000) Osnovy terminotvorennia: semantychni ta sotsiolingvistychni aspekty [Basics of term formation: semantic and sociolinguistic aspects]. Kyiv: KM Academia, 218 p.
6. Popovych, Y., Bjalyk, V. (2020) Ponjatta terminologii ta terminosystemy v suchasniy lingvistytsi [The concept of terminology and term system in modern linguistics.]. *Vcheni zapysky TNU im. V.I. Vernadskoho. Serii: Filologia. Sotsialni komunikatsii*, vol. 31 (70). № 2, part 2, pp. 206–211.
7. Standarty i rekomendatsyy shchodo zabezpechennja yakosti v Yevropejskomu prostori vyshchoyi osvity (ESG) (2015) [Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)]. Kyiv: CS Ltd., 32 p.
8. Cabré, M.T. (2003) Theories of Terminology: Their description, prescription and explanation. *Terminology*, № 2, pp. 163–199.
9. EQAR (n.a.) Cross-Border Quality Assurance in the EHEA. Retrieved from: <https://www.eqar.eu/kb/cross-border-qa/>.
10. Eurydice. European Glossary on Education (2004) Vol. 1. Second edition: Examinations, Qualifications and Titles. Brussels: Eurydice, 266 p.

LEGISLATION

1. Polozhennia pro akredytatsiiu osvitnikh proham, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoyi osvity, zatverdzhene Nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy 15 travnia 2024 roku № 686 (zareiestrovanyim v Ministerstvi iustytzii Ukrainy 04 lypnia 2024 r. za № 1013/42358) [Regulations on Accreditation of Study Programmes in Higher Education, approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated May 15, 2024 № 686 (registered at the Ministry of Justice of Ukraine of July 04, 2024 № 1013/42358)].
2. Pro zatverdzhennja pereliku inozemnykh akredytatsijnykh agentstv ta agentstv iz zabezpechennja yakosti osvity, yaki vydaiut sertyfikaty pro akredytatsiiu osvitnikh proham, shcho vyznaiutsia v Ukraini: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10 lypnia 2019 r. № 554-r [On approving the list of foreign accreditation agencies and higher education quality assurance agencies that issue certificates of accreditation of educational programs recognized in Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 10, 2019]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2019-%D1%80#Text>.

ІСТОРИЧНА МІКРОТОПОНІМІЯ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ, МОТИВОВАНА НАЗВАМИ БУДІВЕЛЬ І СПОРУД

Мосур О. С.

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови імені професора Івана Ковалика

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

orcid.org/0000-0003-1912-3580

mosuroksana2015@gmail.com

Ключові слова: мікротопонім, апелятив, Йосифінська (1785–1788) метрика, Францисканська (1819–1820) метрика, Самбірський циркул, твірні основа, мотивувальна база.

Стаття присвячена аналізу твірних основ історичної мікротопонімії кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст., зафіксованої у Йосифінській (1785–1788) і Францисканській (1819–1820) метриках. Писемні пам'ятки зберігаються в Центральному державному історичному архіві м. Львова. Для дослідження вибрано власні назви малих географічних об'єктів Самбірського циркулу. До регіону належало 412 населених пунктів. Лексико-семантичний аналіз твірних основ показав, що мікротопоніми похідні від апелятивів та від онімів. У статті аналізуємо власні назви мікрооб'єктів, похідні від назв будівель і споруд. Ці загальні назви додатково вказують на особливості ведення господарства, на вірування мешканців краю, на поширення ремесел тощо. У мікротопонімії кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст. зафіксовано 6 груп слів, які називають житлові, господарські, оборонні, промислові, культові та гідроспоруди. До назв житлових будівель належать лексеми «будинок», «замок», «офіцини». Тематично господарські споруди поділяємо на 2 види: а) для зберігання і переробки зерна («гумно», «стодола», «шпихлір»); б) для ночівлі та утримання тварин, птахів («загорода», «кошара», «обора», «свинарка», «скотник», «стайня», «стая», «стіло», «хлів»). «Вал», «застава», «мур» належать до оборонних будівель. На території Самбірського циркулу поширеними були різноманітні види ремесел, про що свідчать назви промислових будівель. Апелятиви «цегельня», «гута» вказують на поширення будівництва; «бляхарня», «ковальня», «кузня», «токаря» – ковальської справи; «жупа», «фабрика» – на видобування корисних копалин; «пекарня», «млин» – на розвиток харчової сфери; «бровар», «броварня», «винарня», «винниця», «гуральня», «корчма», «пивниця» – на виробництво і збут алкогольних виробів; «тартак» – на деревообробну діяльність; «прачкаря», «бліх» – на розвиток сфери послуг. Мешканці циркулу були християнами. Про це дізнаємося з назв культових будівель («дзвіниця», «каплиця», «кляштор», «костьол» («костел»), «монастир», «статуя», «фігура», «церква»). Найменше у мікротопонімії представлено назв гідроспоруд («гать», «гребля»).

HISTORICAL MICROTOPYNYMY OF THE END OF XVIII – THE BEGINNING OF XIX CENTURY, MOTIVATED BY THE NAMES OF BUILDINGS

Mosur O. S.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Language
named after Prof. I. Kovalyk
Ivan Franko National University of Lviv
Universytetska str., 1, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1912-3580
mosuroksana2015@gmail.com*

Key words: *microtoponym, appellative, Josyphinska (1785–1788) metric, Francyscanska (1819–1820) metric, Sambirskyy cyrkul, creating stem, motivational base.*

The article is devoted to the analysis of the creative stems of historical microtoponymy of the end of XVIII – the beginning of XIX century which are reflected in Josyphinska (1785–1788) and Francyscanska (1819–1820) metrics. These documents are kept in the Central State Historical Archive of Lviv. The object of the article is proper names of small geographical objects of the Sambirskyy cyrkul. The region consisted of 412 settlements. The lexical-semantic analysis of the creative bases showed that microtoponyms are derived from appellatives and from onyms. In the article, we analyze the proper names of micro-objects derived from the names of buildings and structures. These common names additionally indicate the peculiarities of farming, the beliefs of the inhabitants of the region, the spread of crafts, etc. In the microtoponymy of the end of XVIII – the beginning of XIX century there are 6 groups of words, which are names of residential, economic, defense, industrial, religious and hydro structures. The names of residential buildings include the lexemes ‘budynok’, ‘zamok’, ‘ofitsyny’. Thematically, economic buildings are divided into 2 types: a) for grain storage and processing (‘humno’, ‘stodola’, ‘shpykhlir’); b) for sleeping and keeping animals and birds (‘zahoroda’, ‘koshara’, ‘obora’, ‘svynarka’, ‘skotnyk’, ‘staynia’, ‘staya’, ‘stiylo’, ‘khliv’). ‘Val’, ‘zastava’, ‘mur’ belong to defensive buildings. Various types of crafts were common on the territory of the Sambirskyy cyrkul. The names of industrial buildings testify to this. The appellatives ‘tsehelnia’, ‘huta’ indicate the spread of field of construction. The lexemes ‘bliakharnia’, ‘kovalnia’, ‘kuznia’, ‘tokarnia’ show the spread of blacksmithing, ‘zhupa’, ‘fabryka’ - extraction of minerals, ‘pekarnia’, ‘mlyn’ – development of food sector, ‘brovar’, ‘brovarnia’, ‘vynarnia’, ‘vynnytsia’, ‘guralnia’, ‘korchma’, ‘pyvnytsia’ – production and sale of alcoholic products, ‘tartak’ – woodworking activities, ‘blikh’, ‘prachkarnia’ – development of service sector. The inhabitants of the cyrkul were Christians. We learn about this from the names of religious buildings (‘dzvinytsia’, ‘kaplytsia’, ‘kliashtor’, ‘kostiol’ (‘kostel’), ‘monastyr’, ‘statuya’, ‘fihura’, ‘tserkva’). The names of hydro structure (‘hat’, ‘hrebliia’) are the least represented in microtoponymy.

Постановка проблеми. Дослідження семантики твірних баз мікротопонімів, особливо історичних, – одне із завдань ономастики як науки. Джерельною базою наукової розвідки є Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики, зокрема ті документи, що стосуються Самбірського циркулу (фонд 19 опис 14 повністю і фонд 20 опис 14 повністю відповідно). Самбірський циркул – адміністративно-територіальна одиниця Галичини кінця XVIII – початку XIX ст. [Захарчишина, 1965]. У метриках збережені істо-

ричні назви малих географічних об’єктів, утворені від апелютивів та онімів. Однією з груп лексики, що мотивують мікротопонімію, є назви будівель і споруд [Мосур, 2019]. О.Б. Лужецька аналізує такі мікротопоназви на території Південно-Західного Опілля, поділяє споруди на культурні, господарські та побутові, культові, фортифікаційні [Лужецька, 2019, с. 115–118]. Мікротопонімікон Самбірського циркулу містить ширший спектр назв будівель і споруд в основах. Т.П. Беценко пропонує анкету для збору топонімних та мікро-

топонімних матеріалів, у якій є питання про власні назви будівель та оніми, похідні від назв будівель [Беценко, 2019]. О.І. Ординська проаналізувала мікротопонімію Північної Хмельниччини, а Я.В. Янчишина – мікротопонімію Центральної Хмельниччини. Незначна частина онімів мотивована, як бачимо з прикладів, наведених в авторефератах, назвами будівель [Ординська, 2020; Янчишина, 2021]. На сьогодні немає окремих публікацій, присвячених дослідженню мікротопоназв, мотивованих найменуваннями будівель, споруд різного призначення чи їхніх частин. Цим і зумовлена актуальність нашої наукової розвідки.

Мета дослідження – лексико-семантичний аналіз діахронних мікротопонімів, утворених від назв будівель і споруд. **Завдання** статті: 1) зібрати мікротопоніми, мотивовані назвами будівель і споруд; 2) проаналізувати семантику твірних основ цих пропріативів. **Об’єкт дослідження** – мікротопонімія Самбірського циркулу. **Предмет дослідження** – лексико-семантичні особливості твірних баз мікротопонімії кінця XVIII – початку XIX ст., мотивованої назвами будівель і споруд різного призначення.

Виклад основного матеріалу. Назви будівель поділяємо на групи: житлові, господарські, оборонні, промислові, культові. Крім того, виділяємо гідроспоруди.

В основах історичної мікротопонімії зафіксовано лексеми на позначення **житлових будівель** або їхніх частин. Загальна назва **будинок** – «будівля, споруда, призначена для житла» [СУМ, 1970, т. 1, с. 247] – збережена в онімі **Przy Budynkach**, г-ди (СтСамб, ЙМ, 15зв) (СтСамб, ФМ, 17зв). Від апелятива **замок** – «палац» [СУМ, 1972, т. 3, с. 218] – утворилась назва городу **W Zamku**, гор. (Гонят, ЙМ, 6зв). Синонім до слова **флігель** – «житлова бічна прибудова до головного будинку або будиночок у дворі головного будинку» [СУМ, 1979, т. 10, с. 606] – **офіцини: Za Oficynami**, гор. (Вош, ЙМ, 1Бзв).

Господарські будівлі, назви яких збережені в мікротопонімах Самбірського циркулу, в основному використовували для того, щоб: 1) зберігати і переробляти зернові та овочеві культури (*гумно, стодола, шпихлір*); 2) утримувати свійських тварин або птахів (*загорода, кошара, обора, свинарка, скотник, стайня, стая, стійло, хлів*).

Апелятив **гумно** – «тік з господарчими будівлями біля житла або й за селом» [СУМ, 1971, т. 2, с. 193] – і спільнокореневі з ним слова збереглись в онімах **Od Gumna**, гор. (Горб, ЙМ, 14зв), п. (Тул, ЙМ, 3бзв); **Zagumnisko**, п. (УГНезаб, ЙМ, 3зв). **Стодолою** називають «будівлю для зберігання снопів, сіна, половин тощо, а також для молотьби, віяння і т. ін.; клуню» [СУМ, 1978, т. 9, с. 724]. Ця лексема мотивувала мікротопоніми

Stodola, н. (Багн, ЙМ, 109) і **Stodolisko**, н. (Тарн, ЙМ, 6бзв), п. (Тарн, ЙМ, 60зв). Твірною основою пропріативів, зафіксованих у Йосифінській (1785–1788) і Францисканській (1819–1820) метриках, є апелятив **шпихлір** – «комора» [СУМ, 1980, т. 11, с. 523]: **Po za Szpiklerz**, гор. (Рихт, ЙМ, 1Азв).

Загальна назва **загорода** – «огорожена ділянка в господарстві, на випасі, у полі для літнього утримування або ночівлі свійських тварин і птахів» [СУМ, 1972, т. 3, с. 85], «загороджене місце в полі або коло дому» [Rudnicki, 1939, с. 33] – збережена в онімі **Zahoroda**, п. (Озим, ЙМ, 111зв) (Озим, ФМ, 116зв); **Zagrody**, л. (Пог, ЙМ, 28зв), луки (Торч, ЙМ, 133зв), пас-ща (Горуц, ЙМ, 125зв). Твірною основою історичних мікротопонімів **Koszara**, л. (Монаст, ЙМ, 7зв); **Koszarzyska**, б-га (КонСем, ЙМ, 55зв), п., лук. (Берест, ЙМ, 10зв) (Берест, ФМ, 14зв) був апелятив **кошара** – «загорода або хлів для овець, кіз; вівчарня», (рідко) «хлів для великої рогатої худоби» [СУМ, 1973, т. 4, с. 315].

Обора – «відгороджена частина подвір’я з приміщенням для худоби» [СУМ, 1974, т. 5, с. 550] – мотивувальна база мікротопоназви **Kolo Obory**, гор. (Годв, ФМ, 70зв). У метриках два пропріативи утворені від загальної назви **свинарка**, який, імовірно, має таке ж значення, що й слово *свинарня* (*свинарник*) – «приміщення для свиней» [СУМ, 1978, т. 9, с. 70]: **Swynarka**, н. (Стор, ЙМ, 360зв); **Swynarki**, н. (Ор, ЙМ, 408зв) (Ор, ФМ, 513зв) (Стор, ФМ, 329зв), п. (Вовч, ЙМ, 328зв). Власна назва **Skotnik**, виг. (Малп, Яс, ЙМ, 4зв), л. (Липов, ЙМ, 15зв), п. (Сукул, ЙМ, 19зв), пас. (Передм-Лішн, ЙМ, 37зв), сін-ті (Мост і Дн, ЙМ, 27зв), шл. (ГайНиж, ЙМ, 10зв) (ГайНиж, ФМ, 20зв), похідна від загальної назви **скотник** (пор. *скотний двір* – «двір зі спеціально обладнаними будівлями для великої рогатої худоби» [СУМ, 1978, т. 9, с. 308]).

Апелятив **стайня** – «спеціальне приміщення, будівля, де тримають коней; конюшня», (рідко) «хлів» [СУМ, 1978, т. 9, с. 637] – твірна база мікротопоназви **Przed Stajniami**, гор. (СмДол і СмГор, ЙМ, 43зв). Одним зі значень полісемантичного слова **стая** є «житло гуцульських пастухів на полонинах», «стайня, хлів» [СУМ, 1978, т. 9, с. 673]: **Na Staiach**, луки (ВлсВел, ЙМ, 22зв), п. (Пл, ЙМ, 20зв) (Пл, ФМ, 28зв); **Stayka**, гр. (СухПот, ЙМ, 33зв), пас. (Молд, ЙМ, 34зв) (Молд, ФМ, 41зв). Можливим є творення онімів і від апелятивів *стайка* у значенні «ряд кіп, полукіпків (пшениці, жита і т. ін.) на полі» [СУМ, 1978, т. 9, с. 637] чи *стаї* «шматок поля з недовгими загонами на 50–60 м» [Данилюк, 2013, с. 129]. **Стійлом** називають «відгороджене місце для одного коня у стайні або однієї корови в корівнику», «взагалі приміщення для утримання худоби» [СУМ, 1978, т. 9, с. 711]. Від апелятива утворились оніми **Stoylo**, п., пот. (Містк, ЙМ, 23зв, 24зв) (Містк,

ФМ, 30зв) і *W Stoye*, луки (Хлпл, ФМ, 21зв), а від лексеми **хлів** – «будівля для свійської худоби та птиці», (рідко) «сарай» [СУМ, 1980, т. 11, с. 83]) – *Chliwyszczе*, луки (Доброг, ЙМ, 107зв) (Доброг, ФМ, 122зв).

Ряд мікротопонімів Самбірського циркулу мотивовані назвами **оборонних будівель** і їхніх частин. Твірною основою мікротопоназви *Waliska*, н., луки (Летн і Мон Летн, ЙМ, 51зв; ФМ, 115зв), п. (Воют, ФМ, 57зв) є апелютив *валис(ь)ка*, похідний від слова **вал** – «високий земляний насип навколо поселення, міста або фортеці для захисту від ворога» [СУМ, 1970, т. 1, с. 283]. Пропріатив *Zastawa*, п., н. (Берег, ЙМ, 49зв; ФМ, 56зв) утворений від загальної назви **застава** – «місце в'їзду до міста або виїзду з нього, яке охоронялося» [СУМ, 1972, т. 3, с. 326], *Za Murem*, н. (Вош, ЙМ, 37зв), п. (Канаф, ЙМ, 5зв) – від апелютива **мур** «висока кам'яна або цегляна стіна навколо чогось», «невисока загорожа з каменю або цегли навколо чогось», «стіна» [СУМ, 1973, т. 4, с. 827].

Низка мікротопонімів мотивована назвами **промислових будівель**. Загальна назва **цегельня** – «завод, який виробляє цеглу» [СУМ, 1980, т. 11, с. 191] – збережена у пропріативах *Cegelnisko*, пас. (Вош, ЙМ, 55зв) (Вош, ФМ, 50зв); *Pod Cegelnia*, п. (БарВел, ЙМ, 9зв; ФМ, 17зв), а апелютив **гута** – «склоплавильний завод» [СУМ, 1971, т. 2, с. 200] – в онімах *Hutky*, л. (Долоб, ЙМ, 9зв); *Na Hutyskach*, луки (СтСамб, ЙМ, 90зв; ФМ, 101зв).

Вироби з металу виготовляли в бляхарнях, кузнях, токарнях. Ці апелютиви зафіксовані в основах мікротопонімів на сторінках Йосифінської (1785–1788) і Францисканської (1819–1820) метрик. Від загальної назви **бляхарня** утворився онім *Pod Blecharnia*, п. (Лит, ЙМ, 13зв), від атрибута **ковальний** (< **ковальня** «кузня» [СУМ, 1973, т. 4, с. 202]) – *Blich Kowalny*, бл. (Бліх, ФМ, 30зв). Лексема **кузня** – «майстерня (або цех), де обробляють метал куванням» [СУМ, 1973, т. 4, с. 386] – представлена в пропріативі *Na Kuzni*, м. (Залок, ЙМ, 122), **токарня** – «токарна майстерня» [СУМ, 1979, т. 10, с. 177] – в онімі *Nad Tokarnia*, м., г. (Лос, ЙМ, 2).

Мешканці Самбірського циркулу видобували корисні копалини. Апелютив **жупа** – «соляна копальня чи солеварня» [СУМ, 1971, т. 2, с. 547] – і спільнокореневі слова жупина, жупка зафіксовані в мікротопоназвах *Za Żupo*, лук. (Гас, ФМ, 653зв); *Zupina*, пот. (ГаїВиж, ЙМ, 21); *Zupka*, г-ди, поля (Блаж, ФМ, 98зв). На теренах регіону функціонувала **фабрика** («промислове підприємство, що обробляє сировину машинним способом і якому властивий розподіл праці за операціями» [СУМ, 1979, т. 10, с. 547]), де видобували сірку: *Fabryka Siarczana*, фабр. (ЛюбВел, ЙМ, 99зв).

Про розвиток харчової промисловості «говорять» лексеми **пекарня** – «невелике, звичайно немеханізоване підприємство для випікання хліба» [СУМ, 1975, т. 6, с. 110] і **млин** – «споруда, що розмелює зерно на борошно за допомогою вітряної, водяної, парової та ін. енергії» [СУМ, 1973, т. 4, с. 764], які засвідчені в онімах *Za Piekarnia*, гор. (Хлопч, ФМ, 1зв); *Kolo Mlyna*, п. (ЛопХом, ФМ, 77зв).

Низка назв промислових будівель, де виготовляли спиртово-горілчані вироби, і місць збуту такої продукції – твірні бази найменувань мікроб'єктів. Апелютиви **бровар** і **броварня** – «пиво-варний завод» [СУМ, 1970, т. 1, с. 237] – синоніми. Слова зафіксовані в онімах *Browarnia*, п. (Вовч, ЙМ, 326зв); *Kolo Browaru*, лук. (Тис, ЙМ, 7зв). Лексема **винарня** – «винна крамниця; пивниця» [СУМ, 1970, т. 1, с. 439] – мотивувала мікротопонім *Wieniarnia*, вин. (ЯблНиж, ЙМ, 3зв), **винниця** – «підприємство, де виготовляли горілку і спирт; гуральню» [СУМ, 1970, т. 1, с. 441] – пропріатив *Winnice*, п. (Михн, ЙМ, 154зв), **гуральня** – «спиртово-горілчаній завод» [СУМ, 1971, т. 2, с. 195] – мікротопоназву *Gorzelnia*, гур. (Грімн, ЙМ, 69) (ЛюбВел, ЙМ, 20Азв; ФМ, 1зв) (Сокол, ФМ, 4зв), **корчма** – «шинок, заїзд, де продавались спиртні напої» [СУМ, 1973, т. 4, с. 302] – онім *Kolo Karczmy*, пот. (Саск, ЙМ, 138), **пивниця** – «заклад, де продають і п'ють пиво», «льох, підвал для зберігання алкогольних напоїв», (заст.) «пиво-варня» [СУМ, 1975, т. 6, с. 350] – власну назву *Kolo Piwnicy*, поля (Білич, ЙМ, 331зв).

Мотивувальною базою мікротопоніма *Od Tartaku do Granicy Zubrzyckiey*, луки (Головс, ЙМ, 30зв) є загальна назва **тартак** – «лісопильний завод; лісопильня» [СУМ, 1979, т. 10, с. 41], яка свідчить про лісо- і деревопереробну діяльність населення Самбірського циркулу.

В окремих будівлях надавали певні послуги, наприклад, білизну прали в **прачкарнях** (*Przed Praczkarnia*, гор. (ЛюбВел, ЙМ, 20зв) (ЛюбВел, ФМ, 1зв)). Лексема **бліх** – «білизня, місце вибілювання полотна» [ЕСУМ, 1982, т. 1, с. 211] – збережена в онімі *Za Blichem*, п. (ГорВел, ФМ, 115зв).

Низка онімів утворилась від назв **культових споруд і їхніх частин**. Загальна назва **дзвіниця** – «вежа для дзвонів на церкві, при церкві або окрема будівля з дзвонами» [СУМ, 1971, т. 2, с. 264] – представлена в пропріативі *Pod Dzwonica*, гор. (Ятв, ФМ, 2зв). Мікротопонім *Kaplica Świętejgo Tadeusza*, капл. (Дубан, ЙМ, 77зв) (Дубан, ФМ, 49зв) мотивований лексемою **каплиця** – «у християн – невеличка споруда без вітваря для відправ і молитов» [СУМ, 1973, т. 4, с. 95]. Апелютив **кляштор** – «католицький монастир» [СУМ, 1973, т. 4, с. 195] – твірна база

мікротопоназви *Pole Klasztorne*, п. (ВисВиж, ФМ, 24зв). Пропріатив *Grunt Koscielny*, гр. (БарВел, ЙМ, 65зв) (БарМал, ЙМ, 38зв) мотивований лексемою **костьол (костел)** – «римсько-католицький храм» [СУМ, 1973, т. 4, с. 309]. Загальна назва **монастир** – «релігійна громада ченців або черниць...», «церква, будівлі й територія, належні цій громаді» [СУМ, 1973, т. 4, с. 794] – представлена в онімі *Manaster*, п. (ВисНиж, ЙМ, 51зв; ФМ, 57зв). Мікротопонім *Statuya Sfiwietej go Tadeusza*, фіг. (Дубан, ЙМ, 90зв; ФМ, 58зв) утворений від лексеми **статуя** – «скульптурне тривимірне зображення людини або тварини» [СУМ, 1978, т. 9, с. 671]. **Фігурою** називають «хрест із зображенням розп'яття або статуя святого, які ставили на великих дорогах, переважно на роздоріжжі» [СУМ, 1979, т. 10, с. 584]: *U Figury*, лан, н. (Волощ, ЙМ, 50зв; ФМ, 27зв). Апелятив **церква** – «будівля, в якій відбувається християнське богослужіння» [СУМ, 1980, т. 11, с. 202] – представлений у мікротопоназві *Od Cerkwi*, б. (Гонят, ЙМ, 35зв).

Назви гідроспоруд збережені в основах мікротопонімів Самбірського циркулу. Пропріатив *Hatyszcza*, п., пас-ща (Мш, ЙМ, 168зв; ФМ, 140зв) мотивований лексемою **гать** (те саме, що *гатка* – «настил з дерева, хмизу і т. ін. для проїзду через болото», «гребля» [СУМ, 1971, т. 2, с. 41]). **Греблею** називають «гідротехнічну споруду, що перегороджує річку або інший водотік для створення водосховищ, одержання енергії і т. ін.» [СУМ, 1972, т. 2, с. 163]. Загальна назва представлена в онімі *Chrebli*, н. (Озим, ЙМ, 21зв).

Висновки. В основах мікротопонімів Самбірського циркулу зафіксовано назви будівель і споруд різного типу: житлові (*будинок, замок, офіцини*), господарські (для зберігання і переробки зерна: *гумно, стодола, штихлір*; для ночівлі й утримування тварин, птахів: *загорода, кошара, обора, свинарка, скотник, стайня, стая, стійло, хлів*), оборонні (*вал, застава, мур*), промислові (*цегельня, гута; бляхарня, ковальня, кузня, токарня; жупа, фабрика; пекарня, млин; бровар, броварня, винарня, винниця, гуральня, корчма, пивниця; тартак; працкарня, бліх*), культові (*дзвіниця, каплиця, кляштор, костьол (костел), монастир, статуя, фігура, церква*), гідроспоруди (*гать, гребля*).

Перспектива дослідження – порівняти мікротопонімію Самбірського циркулу, зафіксовану в метриках, із сучасним мікротопонімним фактажем (щоб з'ясувати кількісні та якісні зміни в ній).

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ЙМ – Йосифінська (1785–1788) метрика. ЦДІАЛ. Фонд 19. Опис 14.
ФМ – Францисканська (1819–1820) метрика. ЦДІАЛ. Фонд 20. Опис 14.

Назви географічних об'єктів: бл. – бліх, б-та – болота, б. – болото, виг. – вигін, вин. – винниця, г. – гора, гор. – город, г-ди – городи, гр. – ґрунт, гур. – гуральня, капл. – каплиця, л. – ліс, м. – місце, н. – нива, пас. – пасовище, пас-ща – пасовища, п. – поле, пот. – потік, сін-ті – сіножаті, фабр. – фабрика, фіг. – фігура, шл. – шлях.

Назви населених пунктів Самбірського циркулу: Багн – Багновате, БарВел – Баранчичі Великі, БарМал – Баранчичі Малі, Берег – Береги, Берест – Берестяни, ВисВиж – Висоцько Вижнє, ВисНиж – Висоцько Нижнє, Вовч – Вовче, ВлсВел – Волосянка Велика, Волощ – Волоща, Вощ – Вощанці, ГаїВиж – Гаї Вижні, ГаїНиж – Гаї Нижні, Годв – Годвишня, Гонят – Гонятичі, Горб – Горбачі, Горуц – Горуцько, Доброг – Доброгостів, Долоб – Долобів, Залок – Залокоть, Канаф – Канафости, КонСем – Конюшки Сем'янівські, Летн – Летня, Липов – Липовець, ЛопХом – Лопушанка Хомина, ЛюбВел – Любінь Великий, Малп – Малпа, Містк – Містковичі, Молд – Молдавсько, Монаст – Монастирець, Мон Летн – Монастир Летнянський, Мост і Дн – Мости і Дністрик, Мш – Мшанець, Озим – Озимиша, Ор – Орів, ПередмЛішн – Передмістя Лішнянське, Пл – Плоске, Рихт – Рихтичі, СМГор – Смільниця Горішня, СМДол – Смільниця Долішня, СтСамб – Старий Самбір, Стор – Сторонна, Сукул – Сукулів, СухПот – Сухий Потік, Тарн – Тарнавка, УгНезаб – Угерці Незабитовські, Хлпл – Хлиплі, Хлопч – Хлопчичі, ЯблНиж – Яблінка Нижня, Яс – Ясенів, Ятв – Ятв'яги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беценко Т.П. Вступ до топоніміки : навчальний посібник. Суми, 2019. 151 с.
2. Данилюк О.К. Словник народних географічних термінів Волині. 2 вид., доп. і виправл. Луцьк : ФОП Захарчук В.М., 2013. 148 с. (Бібліотека української ономастики).
3. Етимологічний словник української мови / Головн. ред. О.С. Мельничук. В 7 т. Київ : «Наукова думка», 1982–2012.
4. Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показчик населених пунктів. / Відп. ред. Я. Захарчишина ; уклад.: Я. Пироженко, В. Сіверська. Київ : Наук. думка, 1965. 356 с.
5. Лужецька О.Б. Мікротопонімія Південно-Західного Опілля. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 292 с.
6. Мосур О.С. Мікротопонімія кінця XVIII – початку XIX століття: Самбірський циркул.

URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/dis_mosur.pdf (дата звернення: 24.07.2024).

7. Ординська І.Я. Мікротопонімія Північної Хмельниччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2020. 18 с.
8. Словник української мови. В 11 т. / За ред. І.К. Білодіда (гол.) та ін. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
9. Янчишина Я.В. Мікротопонімія Центральної Хмельниччини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецький національний університет імені Василя Стуса. Вінниця, 2021. 20 с.
10. Rudnicki J. Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny. Lwów, 1939. 248 s.
4. Josyfinska (1785–1788) i Frantsyskanska (1819–1820) metryky. Pershi pozemelni kadastry Halychyny. Pokazhchyk naselenykh punktiv (1965) [Josyfinska (1785–1788) and Francyskanska (1819–1820) metrics. The first land cadastres of Galicia. Index of settlements]. Vidp. red. Ya. Zakharchyshyna; uklad.: Ya. Pyrozhenko, V. Siverska. 356 p. [in Ukrainian].
5. Luzhetska, O.B. (2019) Mikrotoponimy Pivdenno-Zakhidnoho Opillia [Microtoponyms of South-Western Opillia]. 292 p. [in Ukrainian].
6. Mosur, O.S. (2019). Mikrotoponimiya kintsia XVIII – pochatku XIX stolittia: Sambirskyy tsyrkul [Microtoponymy of the end of XVIII – the beginning of XIX cc.: Sambirskyy cyrkul]. Retrieved from: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/05/dis_mosur.pdf. 803 p. [in Ukrainian].
7. Ordynska, I.Ya (2020). Mikrotoponimiya Pivnichnoyi Khmelnychchyny [Microtoponymy of Northern Khmelnychchyna]: dis. ... kand. phil. nauk: 10.02.01. Vinnytsia. 18 p. [in Ukrainian].
8. Slovyk ukrayinskoyi movy (1970–1980) [Dictionary of Ukrainian Language]. V 11 t. / za red. I.K. Bilodida (hol.) ta in. [in Ukrainian].
9. Yanchyshyna, Ya.V. (2021). Mikrotoponimiya Tsentralnoyi Khmelnychchyny [Microtoponymy of Central Khmelnychchyna]: dis. ... kand. phil. nauk: 10.02.01. Vinnytsia. 20 p. [in Ukrainian].
10. Rudnicki, Jarosław (1939) Nazwy geograficzne Bojkowszczyzny [Geographical names of Boykivshchyna]. 248 p. [in Polish].

REFERENCES

1. Betsenko, T.P. (2019) Vstup do toponimiky [Introduction to toponymics]: navchalnyy posibnyk. 151 p. [in Ukrainian].
2. Danyiuk, O.K. (2013) Slovyk narodnykh heohrafichnykh terminiv Volyni [Dictionary of folk geographical terms of Volyn]. Vyd. druhe, dop. i vypravl. 148 p. (Biblioteka ukrayinskoyi onomastyky) [in Ukrainian].
3. Etymolohichnyy slovyk ukrayinskoyi movy (1982–2012) [Etymological Dictionary of Ukrainian Language]. Holovn. red. O.S. Melnychuk. V 7 t. [in Ukrainian].

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ ІМПЛІЦИТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ЗБІРЦІ ЕСЕЇВ АРТЕМА ЧЕХА «ТОЧКА НУЛЬ» (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОГО ТА АНГЛІЙСЬКОГО ПЕРЕКЛАДІВ)

Олексишина Л. Г.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна
orcid.org/0000-0002-7946-3563
l.oleksyshyna@chnu.edu.ua*

Яремчук Н. В.

*магістр спеціальності «Німецька мова і література та англійська мова»
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
вул. Коцюбинського, 2, Чернівці, Україна
orcid.org/0009-0003-2607-3400
yaremchuk.nataliia@chnu.edu.ua*

Ключові слова: *імпліцитність, декодування, способи перекладу, описовий переклад, аналіз, авторський стиль.*

Статтю присвячено вивченню способів перекладу імпліцитної інформації у збірці есеїв Артема Чеха «Точка нуль». Мета роботи полягає у виявленні особливостей відтворення імпліцитної інформації в англійському (Absolute Zero) та німецькому (Nullpunkt) перекладах. Для досягнення результатів було застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні лінгвістичні дослідницькі методи, а саме: емпіричний, загальнологічний методи, такі як аналіз та синтез, узагальнення, а також дефінітивний метод, які сприяли продуктивному та результативному збору теоретичного матеріалу, на основі якого і базувалося подальше дослідження. Було застосовано контекстуально-інтерпретаційний метод, мета якого полягає у реконструкції авторського задуму, мотивів і цілей, загального змісту тощо, а також порівняльно-перекладознавчий аналіз.

У роботі проаналізовано теоретичні засади перекладу імпліцитної інформації в тексті. Розглянуто способи перекладу, які найчастіше траплялися у перекладах збірки есеїв «Точка нуль», та висвітлено їх значення. Окрему увагу дослідники звернули на збереження авторського стилю під час перекладу, передачу змісту та стилістичного забарвлення, а також перекладу реалій та їх адаптації для іноземного читача. Проведено аналіз фрагментів перекладу художнього твору з української мови німецькою та англійською. Здійснено порівняльну характеристику двох перекладів та виявлено, що для з'ясування мотивів твору та правильного розуміння контексту перекладач повинен ознайомитися з культурною специфікою вживання тих чи інших слів, оцінити готовність читача декодувати імпліцитну інформацію та згідно з цим вибрати правильну стратегію для перекладу.

У результаті дослідження було виявлено та проаналізовано стратегії, способи та труднощі перекладу. Встановлено тяжіння до використання описового перекладу в обох мовах перекладу, використання приміток задля пояснення імпліцитної інформації у німецькому перекладі та їх відсутність у англійському варіанті. Також було виявлено тенденцію до нейтралізації у англійському перекладі.

**WAYS OF TRANSLATING OF IMPLICIT INFORMATION
IN THE COLLECTION OF ESSAYS “ABSOLUTE ZERO” BY ARTEM CHEKH
(BASED ON THE GERMAN AND THE ENGLISH TRANSLATIONS)**

Oleksyshyna L. H.

PhD (Philology),

Associate Professor at the Department of Germanic Philology and Translation

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Kotsyubynskogo str., 2, Chernivtsi, Ukraine

orcid.org/0000-0002-7946-3563

l.oleksyshyna@chnu.edu.ua

Yaremchuk N. V.

*Master's Degree Student at the Department of Germanic Philology
and Translation*

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Kotsyubynskogo str., 2, Chernivtsi, Ukraine

orcid.org/0009-0003-2607-3400

yaremchuk.nataliia@chnu.edu.ua

Key words: *implication, decoding, translation methods, descriptive translation, analysis, author's style.*

The article is devoted to the study of the ways of translating implicit information in the collection of essays by Artem Chekh “Absolute Zero”. The purpose of the study is to analyze and identify the peculiarities of reproduction and translation of implicit information in English “Absolute Zero” and German “Nullpunkt” translations. Both general scientific and special linguistic research methods were used in the study. Among the research methods used were the empirical method, general logical methods, such as analysis and synthesis, generalization, and the definitional method, which contributed to the productive and effective collection of theoretical material on which further research was based. In addition, the contextual-interpretative method was used, the purpose of which is to reconstruct the author's intention, motives and goals, general content, etc., as well as comparative and translational analysis. The article analyses the theoretical foundations of translation of implicit information in a text. The methods of translation that were most often used in the translations of the collection of essays “Absolute Zero” are considered and their definitions are highlighted. Particular attention was paid to the preservation of the author's style in translation, the transmission of the content and stylistic coloring and realities or their adaptation to a foreign reader. The article analyses fragments of a translation of a work of fiction from Ukrainian into German and English. A comparative description of the two translations is made and it is found that the translator must get acquainted with the cultural specifics of the use of certain words, assess the reader's readiness to decode implicit information and, accordingly, choose the right strategy for translation.

The study has identified and analyzed translation strategies, methods and difficulties. The tendency to use descriptive translation in both languages, the use of notes to explain implicit information in the German translation and their absence in the English version was identified. A tendency towards neutralization in the English translation was also identified.

Постановка проблеми. Відсутність єдиної класифікації та трактування поняття імпліцитності, а також труднощі відтворення імпліцитної

інформації іноземними мовами у художніх творах зумовили актуальність нашого дослідження. Вона полягає у важливості дослідження поняття

імпліцитності, зокрема у творах сучасної української літератури, а саме на основі збірки есеїв Артема Чеха «Точка нуль» та її німецькому перекладі у виконанні Alexander Kratochvil і Maria Weissenböck та англійському перекладі, здійсненому Olena Jennings і Оксаною Луцишиною.

Наявність у тексті оригіналу імпліцитної інформації ставить перед перекладачем непросте завдання – досягнути максимальної адекватності її декодування та відтворення мовою перекладу.

При цьому варто враховувати та розмежовувати поняття «еквівалентність» та «адекватність», які використовуються в теорії та практиці перекладу. За словами дослідниці Н. Башук, ці два терміни є схожими, проте вчені розмежовують їх та вкладають у них різний зміст [Башук, 2017, с. 123]. Адекватний переклад враховує як змістову, так і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому норм і залишаючи без змін суть тексту. Адекватний та повноцінний переклад передбачає відтворення співвідношення змісту і форми вихідного тексту шляхом передачі його особливостей або створення функціональних еквівалентів. Він забезпечує рівновагу між цілим і окремим, визначаючи специфіку твору [Балахтар, 2011].

Еквівалентність у контексті перекладу означає збереження відносної рівності інформації, що міститься в оригіналі та перекладі, включаючи зміст, семантику, стилістику та функціонально-комунікативне значення. Варто наголосити на тому, що еквівалентність оригіналу і перекладу – це спільність розуміння тексту з точки зору інформації, включаючи й ту, що впливає на розум і почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту [Балахтар, 2011].

Однією з найвідоміших концепцій еквівалентності перекладу є концепція американського теоретика перекладу Ю. Найди, який виділяє два типи еквівалентності: формальну та динамічну [Nida, 1964].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Даючи визначення самому терміну «імпліцитність», ми одразу натикаємося на розбіжності трактування цього мовного явища. Велика кількість дослідників поняття «імпліцитність» висувують свої бачення, що спричиняє численні варіанти трактування цього терміна. На думку Н.Я. Іванишин, імпліцитність – це універсальна категорія мови і мовлення, значення якої виявляється через взаємозв'язок із відповідними експліцитними одиницями. Це інтерпарадигмальний феномен, що поєднує в одній семантичній площині логіко-філософські, психологічні та лінгвістичні чинники [Іванишин, 2011, с. 12–17]. Водночас інші дослідники вважають, що імпліцитність – це зміст, виражений особливим чином,

тож він не може бути нічим не вираженим [Бацевич, 2004, с. 179], що надає йому вербально-матеріального підґрунтя. Маркерами для вираження імпліцитного змісту можуть бути, наприклад, слова суб'єктивного вираження того, що здалося: неначе, мовби, ніби та ін.

Втім, на нашу думку, імпліцитна інформація у тексті необов'язково повинна містити тексто-матеріальні маркери, які вказують на те, що інформація потребує додаткового осмислення чи умовиводів. Імпліцитний зміст – це зміст, що може існувати без вербальної форми та залежить від багатьох факторів.

Об'єктом нашого дослідження виступили імпліцитні елементи у збірці есеїв Артема Чеха «Точка нуль» та у її німецькому (“Nullpunkt”) та англійському (“Absolute Zero”) перекладах. **Предмет** дослідження – вияв імпліцитності у збірці есеїв Артема Чеха «Точка нуль» та її відтворення у німецькому та англійському перекладах. **Метою** дослідження є вивчення особливостей декодування та відтворення імпліцитної інформації у збірці есеїв Артема Чеха «Точка нуль», а також виявленні особливостей перекладу у німецькому та англійському варіантах твору.

Перед нами стояли такі **завдання**: 1) визначити поняття імпліцитності у контексті мово- та літературознавства; 2) на основі теоретичного матеріалу виявити та класифікувати імпліцитні елементи у збірці есеїв «Точка нуль»; 3) проаналізувати ступінь відтворення імпліцитності у німецькому та англійському перекладах; 4) виявити особливості перекладу імпліцитних елементів та дати оцінку ефективності та повноти їхньої передачі у текстах перекладу.

Виклад основного матеріалу. Для дослідження імпліцитності у збірці есеїв Артема Чеха «Точка нуль» та її відтворення у німецькому (“Nullpunkt”) та англійському (“Absolute Zero”) перекладах було застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні лінгвістичні методи дослідження, а саме дослідження було розділено на три етапи: перший етап (доперекладознавчий), другий етап (перекладознавчий) та третій етап (результати перекладознавчого дослідження).

Підходячи ближче до перекладу імпліцитної інформації у тексті, дослідниця О. Павленко наголошує на важливості повної ідентифікації національно-культурної спадщини тексту оригіналу в процесі художнього перекладу. Вона вважає, що це ключовий аспект для досягнення якісного і гармонійного перекладу. Одна з її основних ідей полягає в тому, що переклад, як «інструмент культурного посередництва», завжди піддається змінам і вимагає від перекладача здатності переходити від однієї лінгвокультурної моделі до іншої. Також важливо мати посередницькі нави-

чки, необхідні для відображення відмінностей у сприйнятті реальності з урахуванням національного та соціального контекстів [Павленко, 2015, с. 63]. Саме ця ідея і співвідноситься з потребою декодування імпліцитної інформації тексту оригіналу.

Це передбачає інтерпретацію перекладацьких очікувань та намірів через осягнення і сприйняття іншої культури задля досягнення розуміння екстралінгвістичних «знань» вихідної культури, яка враховує очікування та наміри потенційних реципієнтів перекладу [Павленко, 2015, с. 63].

Відтворення імпліцитного значення у перекладі ґрунтується на складному алгоритмі перекладацьких дій, що складається з двох етапів: виявленні імпліцитних значень і пошуку перекладацького рішення [Баклан, 2016, с. 87].

Розпізнавання імпліцитних значень у тексті є першим кроком до їхнього розуміння, що є необхідною складовою частиною створення адекватного перекладу. Відтворення імпліцитності у перекладі вимагає складного процесу, що базується на аналізі вихідного тексту перекладачем. На цій стадії відбувається вибірка фрагментів тексту, що містять у собі імпліцитні значення [Баклан, 2016, с. 65].

На думку авторки Ути Барбари Шиллі, імпліцитність означає, що елементи тексту мають культурно-специфічну додаткову цінність, яка не потребує експлікації, а розкриває своє значення невисловлено. Це елементи віртуальної комунікації між автором і його читачами, яка, звісно, працює лише тоді, коли обидва належать до одного культурного контексту в часі та просторі. У випадку художнього перекладу імпліцитна комунікація модифікується міжкультурним виміром. Йдеться не лише про лінгвістичні трансформації, а й про різні світи інтерпретації [Schilly, 2004].

З цієї тези випливає наслідок, який тісно пов'язаний з мистецтвом перекладу: для перекладача, який не тільки хоче передати текст дослівно, але й хоче діяти як культурний посередник, важливо одне: твір, що перекладається, повинен бути проаналізований на основі знання вихідної культури. При цьому слід виявити наявність імпліцитної інформації в тексті і перекладач повинен спробувати включити цю імпліцитність у текст перекладу. Звичайно, не слід забувати, що перекладач має певні обмеження. Б. Шиллі [Schilly, 2004, с. 2] стверджує, що «по-перше, цільова мова і культура накладають обмежені можливості вираження. А по-друге, з літературно-естетичної точки зору постає питання, чи імпліцитний рівень вираження може бути винесений на поверхню тексту, і якщо так, то якою мірою».

На думку В. Коллера, частина проблеми культурного перекладу може полягати в тому, що

автор оригінального тексту спирається на припущення про знання, які присутні у читачів його культури, які можуть при цьому бути відсутніми у читачів тексту перекладу. Автор може залишити багато речей «несказаними», вираженими імпліцитно. Тоді під час перекладу перекладач стикається з питанням, чи повинен він і яким чином зробити імпліцитно не до кінця зрозумілі елементи експліцитними в перекладі, тобто яку інформацію він повинен надати в тексті, щоб зробити його зрозумілим і водночас все ще читабельним [Koller, 2004, с. 115].

Збереження імпліцитної інформації у тексті перекладу полягає у спільності фонових знань та можливості виведення імпліцитної інформації з тексту перекладу. У разі неможливості збереження імпліцитності у перекладі через значні розбіжності у сприйнятті тексту носіями мови перекладу застосовується експлікація. У результаті відбувається вербалізація імпліцитного змісту [Баклан, 2014]. Експлікація переводить приховану, фонову, імпліцитну інформацію у «відкритий текст» і змінює модальність висловлювання та його структуру. У намірі передати заплановану імпліцитність оригіналу експлікація виникає внаслідок прагматичних обставин, таких як відсутність у адресата необхідних попередніх уявлень та фонових знань [Чрділелі, 2015]. На думку Т. Чрділелі, збереження імпліцитного змісту у перекладі є дуже важливим, адже саме він відповідає та передає комунікативний намір автора, який насамперед спрямований на прихований вплив на читача. Тож опущення чи неврахування такої інформації збіднює переклад [Чрділелі, 2015, с. 450].

Проаналізувавши вище наведену інформацію, можемо виділити перший варіант перекладу імпліцитної інформації у тексті, а саме її експлікацію, до якої може вдатися перекладач. Таким чином, експлікація належить до перекладацької стратегії, яку можна застосувати, працюючи з імпліцитним змістом. При цьому також важливо розуміти, що означає термін «експлікація».

Згідно з Р. Вайсброд, експлікація – це процес, за допомогою якого імпліцитний зміст виражається словами [Weissbrod, 1992, с. 153]. Експлікація не обов'язково, як іноді помилково припускають, стає видимою через додавання слів (кількісний критерій), але також може відбуватися шляхом їх заміни на більш точні (якісний критерій) [Gumul, 2006, с. 176].

Сприймаючи експлікацію як загальний термін для позначення декількох способів перекладу, ми можемо розділити її також на інші способи, які таким чином інакшим способом розкривають суть написаного автором у тексті задля розуміння задуму та сенсу цільовим читачем. Отож, експлікацію можна додатково поділити на описовий

метод, метод додавання та використання перекладачем приміток. Використовуючи будь-який з цих способів під час перекладу, те, що було прихованим у тексті оригіналу, стає явним у тексті перекладу. Далі розглянемо кожен спосіб детальніше.

Описовий переклад – це відтворення мовних одиниць описово, вільними, нефіксованими словосполученнями, які утворюються на рівні мови або монологією і семантично – а іноді і стилістично – є подібними до виразів оригіналу [Cherurna, 2023, с. 177].

За допомогою описового перекладу можна легко передати будь-яку безеквівалентну або культурно-специфічну лексику, пояснивши та розкривши її шляхом використання розгорнутих словосполучень чи речень. Та у такого прийому також є певні недоліки, а саме його громіздкість та здебільшого значна різниця у кількісному показнику між текстом оригіналу та перекладу, що також може впливати на сприйняття тексту читачем.

Наприклад: «*A potom z osoblivim shikom, ..., proixatysia v kostopil'skij marshrutci*» [Чех, 2017, с. 18]. / «*And then it feels like a special kind of chic to ride in a marshrutka, a crowded minibus that is the only means of transportation in some areas of the city...*» [Chekh, 2020, с. 24].

Завдяки цьому прикладу можемо побачити, як змінюється кількісний показник слів у реченні, але при цьому пояснюється та розкривається значення оригінального слова, що позначає явище, відсутнє у мові перекладу. Тоді як у німецькому перекладі перекладач вдається до приміток, щоб детальніше пояснити суть вище наведеного явища, знайомого українському читачу.

«*Danach nimmt man halb ohnmächtig die Kostopil-Marschrutka*...*» [Tschech, 2022, с. 16].

Наступним прийомом у перекладі є додавання. Додавання – це процес граматичної трансформації, що призводить до збільшення кількості слів у реченні в перекладі, для того, щоб експліцитно виразити те, що було відображено в оригіналі та не може бути повністю відтвореним у перекладі або ж, на думку перекладача, не до кінця може бути сприйнятим читачем.

Наприклад: «*A vreshi voprosiv zvillynennia na choturi dni – sороковини по батьку*» [Чех, 2017, с. 20]. / «*Dann bat er um vier Tage Ausgang, sein Vater war vierzig Tage zuvor gestorben*» [Tschech, 2022, с. 17].

Оскільки у німецькій культурі не існує такої особливості, як вшанування пам'яті померлого на сороковий день, перекладачеві довелося розкрити це поняття в тексті, додавши до нього декілька інших слів, що могли б пояснити термін «сороковини». Тоді як у нижче наведеному англійському прикладі було застосовано описовий переклад.

«*And then he asked for a leave for four days, to commemorate forty days of the passing of his father, an important occasion for a religious person*» [Chekh, 2020, с. 25].

Часто під час перекладу культурно-специфічних термінів, власних назв тощо перекладач може використати примітки задля більш розгорнутого пояснення, яке при цьому не буде впливати на сам текст, сам термін буде збережено, але додаткове пояснення надаватиметься внизу сторінки або ж наприкінці книги. Такий спосіб перекладу зберігає експресивне, стилістичне та культурне забарвлення тексту, але при цьому дає можливість читачу точно зрозуміти, про що йдеться та що автор мав на увазі. Сюди часто належать історичні чи культурні явища, які є знайомими для адресата, для якого початково писався текст, але які є зовсім незнайомими іноземному читачу. Такий спосіб перекладу, на нашу думку, є дуже доречним, адже допомагає повноцінно донести задум автора, не нейтралізуючи та не опускаючи його.

Наприклад: «*Що це за чорна гвардія, що це за махновсько-григор'євська рвань?*» [Чех, 2017, с. 13]. / «*Was für eine schwarze Garde ist das, was für eine anarchistische Machno-Bagage?**» [Tschech, 2022, с. 11].

Чому перекладач вдається до такого способу перекладу, залишаючи примітки до певних термінів? Українському читачу, який знайомий з історією своєї країни, повинно бути відомо, хто такий Махно, звідки і пішов прикметник *махновський*. Саме завдяки цьому ми і можемо зрозуміти, що автор мав на увазі, а саме: що група солдатів, яких мобілізували, має вигляд анархістично-повстанського об'єднання. Тоді як для німецького читача цей вираз буде абсолютно незрозумілим. У німецькому перекладі наприкінці книги перекладач зробив примітку, пояснивши найважливішу інформацію, якої має вистачити для того, щоб зрозуміти задум автора у вище наведеному реченні.

Всі ці перекладацькі прийоми належать до експлікації, тобто тих прийомів, які не сприяють збереженню імпліцитної інформації у тексті, а розкривають її, роблячи доступнішою та зрозумілішою для іноземного читача. Розглянемо способи та прийоми перекладу, які, навпаки, сприяють збереженню прихованої інформації у тексті.

До прийомів перекладу, які так чи інакше зберігають та передають імпліцитну інформацію у тексті, ми віднесли переклад за допомогою еквівалентів, калькування та транскодування (транслітерація та транскрипція).

Переклад за допомогою еквіваленту – це переклад, під час якого у мові перекладу підбирається слово, що повністю відповідає змісту та стилістичному забарвленню слова у мові оригіналу.

Наприклад: «Тільки, будь ласка, без *горючого*» [Чех, 2017, с. 9] / «*Nur, Jungs, bitte keinen Fusel*» [Tschech, 2022, с. 8] / «*Just please no hooch, guys*» [Chekh, 2020, с. 15].

У вище наведених прикладах переклад було здійснено за допомогою еквівалентів, які повністю передають зміст та стилістичне забарвлення тексту оригіналу.

Ще одним поширеним перекладацьким способом є калькування. Калькування – це спосіб перекладу, за якого слово або словосполучення перекладаються шляхом заміни їх складових частин на еквівалентні у мові перекладу та їх об'єднанням без будь-яких змін. Метою калькування є створення нового слова або словосполучення в мові перекладу, яке повторює структуру оригінальної лексичної одиниці та передає її значення.

Широке застосування калькування спостерігається у сталих та складних словосполученнях. Труднощі, які можуть виникнути під час перекладу таких виразів, часто вирішуються за допомогою калькування зі зміною порядку компонентів словосполучення.

Частота використання калькування пояснюється тим, що кожному елементу словосполучення в мові оригіналу відповідає один елемент словосполучення в мові перекладу, що відображає принцип економії мовних засобів [Бараненкова і Литвин, 2014, с. 7].

Наприклад: «*Це двохсоті!*» [Чех, 2017, с. 16]. / «*Ab zu den Zweihundert!*» [Tschech, 2022, с. 14]. / «*These are The Two Hundred!*» [Chekh, 2020, с. 22].

При цьому іноземному читачу не буде зрозуміло, що цей термін означає, адже це військовий сленг, що виник в українській мові. Отож, перекладач повинен вирішити, як перекласти ці слова: залишити так, як є, чи експлікувати їх, тобто пояснити їх значення за допомогою описового перекладу, приміток чи додавання.

Окрім цього, варто виділити також прийоми перекладу, які не можна віднести ні до категорії експлікації, ні до категорії способів, які сприяють збереженню імпліцитності. Часто перекладачі також вдаються до таких прийомів, як нейтралізація та опущення.

Нейтралізація – це перекладацький прийом, який полягає у заміні стилістично забарвлених лексичних одиниць на нейтральні. Використовуючи цей прийом, перекладач повинен спиратися на культурно-емоційні розбіжності читачів та їх готовність зрозуміти чи не зрозуміти стилістично забарвлену лексику з тексту оригіналу. Перекладач, що застосовує нейтралізацію, тяжіє до стратегії одомашнення тексту, та прагне, щоб переклад був зрозумілішим іноземному читачу та не потребував додаткових роз'яснень. Однак у такого прийому є низка негативних наслідків.

Наприклад, часте застосування нейтралізації може призвести до втрати національного колориту та емоційного забарвлення твору, зникнення експресивності та акцентованості тексту [Воробкало і Сітко, 2019, с. 134].

Як приклад хочемо навести такі фрагменти: «*Як кажуть на Прикарпатті, псові нема віри*» [Чех, 2017, с. 19]. / «*Ein Sprichwort des Karpatenvorlandes besagt, dass man einem Hund nicht trauen kann*» [Tschech, 2022, с. 17]. / «*The natural instinct would be not to return*» [Chekh, 2020, с. 25].

Як можемо бачити, у німецькому фрагменті перекладач повністю передав те, що написав автор, зберігши національний колорит тексту. Тоді як у англійському перекладі можемо спостерігати явище нейтралізації, де перекладач опустил *Прикарпаття* та розкрив суть самої приказки, передавши її зміст, але не стилістичну та синтаксичну форми.

Висновки. Отже, під час наукової розвідки нам вдалося дослідити імпліцитну інформацію у збірці есеїв А. Чеха «Точка нуль» та її відтворення у перекладах. Ми виявили та класифікували імпліцитні елементи та їх переклад у німецькому та англійському варіантах. Узагальнюючи, можемо сказати, що передача імпліцитності у текстах перекладу є дуже важливою, адже сприяє збереженню культурного та емоційного забарвлення твору та передачі авторського стилю.

До основних способів відтворення імпліцитної інформації іншою мовою можемо віднести експлікацію (описовий переклад, додавання, примітки), еквівалентний переклад, калькування, транскодування та нейтралізацію.

Аналізуючи та порівнюючи німецький та англійський переклади, ми дійшли висновку, що німецький переклад твору тяжіє до повноцінного збереження авторського стилю, імпліцитної інформації та стилістичного забарвлення, використовуючи стратегію відчуження, тоді як англійський переклад тяжіє до стратегії одомашнення, роблячи текст зрозумілішим для англомовного читача.

На перспективу ми маємо намір застосовувати різні методи дослідження імпліцитності в творах Артема Чеха та відтворенні її у перекладах, а саме: визначити ключові теми та мотиви у творчості автора; дослідити мовні засоби, які використовує автор для передачі прихованих смислів (метафори, алюзії, іронію, підтекст), та співвіднесеність цих мовних засобів мовам перекладу; інтерпретувати імпліцитну інформацію з урахуванням історичного, соціокультурного контексту та прослідкувати відмінності відтворення імпліцитної інформації у діахронії.

Поєднання цих методів може дати глибше розуміння того, як імпліцитна інформація передається та сприймається в художньому тексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баклан І. Засоби відтворення маніпулятивної імпліцитності у перекладі ділового дискурсу (на матеріалі німецькомовних рекламних листів). *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2014. № 30. С. 7–15.
2. Баклан І.М. Відтворення імпліцитності у перекладі текстів німецькомовного офіційно-ділового дискурсу : дис. канд. філол. наук. Київ, 2016. 206 с.
3. Балахтар В.В., Балахтар К.С. Адекватність та еквівалентність перекладу. «*Спецпроект: аналіз наукових досліджень*» : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2011. С. 28–33. URL: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm> (дата звернення: 15.04.2024).
4. Бараненкова Н.А., Литвин С.В. Експлікація як спосіб перекладу безеквівалентної лексики науково-технічного стилю. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2014. № 4. С. 6–13.
5. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Акад., 2004. 344 с.
6. Башук Н.П. Еквівалентність та адекватність перекладу науково-технічних текстів. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. 2017. С. 122–126.
7. Воробкало В.В., Сітко А.В. Причини застосування перекладацької стратегії нейтралізації. *Translation and interpretation studies*, м. Венеція, 27–28 груд. 2019 р. С. 131–134.
8. Іванишин Н.Я. Ознаки імпліцитності як мовної категорії. *Лінгвістичні студії* : збірник наукових праць Донецького національного університету. 2011. № 22. С. 12–17.
9. Павленко О.Г. Розмикання меж... (Авторські концепції перекладацтва другої половини ХХ століття: компаративний аспект) : монографія. Київ : Логос, 2015. 452 с.
10. Попович Ю.О. Відтворення маркерів соціального статусу літературного персонажа в перекладі (на матеріалі українських перекладів британських художніх творів ХІХ століття) : автореф. дис. канд. філол. наук. Херсон, 2017. 21 с.
11. Чех А. Точка нуль. Чернівці : Вид. Померанцев С., 2023. 216 с.
12. Чрділелі Т. Імпліцитність у публіцистиці як проблема перекладу. *Теоретична і дидактична філологія*. 2015. № 20. С. 446–457.
13. Chekh A. Absolute Zero. Glagoslav Publication, 2020. 191 p.
14. Cherpurna Z.V. Phraselogische wörtliche Übersetzung aus dem Deutschen ins Ukrainische. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2023. Vol. 3, No. 59. P. 176–179.
15. Gumul E. Explications in simultaneous interpreting: a strategy or a byproduct of language mediation? *Across Languages and Cultures*. 2006. Vol. 7, No. 2. P. 171–190.
16. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. Wiebelsheim : Quelle & Meyer, 2004. 409 p.
17. Nida E. Toward a Science of Translating. With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating. Leiden : Brill, 1964. 331 p.
18. Nida E., Taber C. The Theory and Practice of Translation. Leiden : The united bible societies, 1989. 219 p.
19. Schilly U. B. Literarische Übersetzung als interkulturelle Kommunikation. *Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften*. 2004. No. 15. URL: http://www.inst.at/trans/15Nr/07_2/schilly15.htm (дата звернення: 12.04.2024).
20. Tschech A. Nullpunkt. Wuppertal : Acro Verlag, 2022. 196 S.
21. Weissbrod R. Explication in translation of prose fiction from English into hebrew as a function of norms. *Multilingua*. 1992. Vol. 11, No. 2. P. 153–171.

REFERENCES

1. Baklan, I. (2014) Zasyby vidtvorennia manipulyativnoi implitsynosti u perekladі dilovoho dyskursu (na materialі nimetskomovnykh reklamnykh lystiv) [The ways of reproducing manipulative implicitness in the translation of business discourse (based on German-language advertising letters)]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchyykh navchalnykh zakladakh*. № 30. Pp. 7–15.
2. Baklan, I.M. (2016) Vidtvorennia implitsynosti u perekladі tekstiv nimetskomovnoho ofitsiino-dilovoho dyskursu [Recreating implicitness in the translation of German-language official business discourse]: dys. kand. filol. nauk. Kyiv. 206 p.
3. Balakhtar, V.V., Balakhtar, K.S. (2011) Adekvatnist ta ekvivalentnist perekladu. «Spetsproekt: analiz naukovykh doslidzhen» [Adequacy and equivalence of translation. “Special project: analysis of scientific research”]: mater. IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kyiv. Pp. 28–33. Retrieved from: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>.
4. Baranenkova, N.A., Lytvyn, S.V. (2014) Eksplykatsiia yak sposib perekladu bezekvivalentnoi leksyky nauково-tekhnichnoho styliu [Explication as a way of translating non-equivalent vocabulary of scientific and technical style]. *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy “Kyivskiy politekhnichnyi instytut”*. № 4. Pp. 6–13.

5. Batsevych, F.S. (2004) *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* [Fundamentals of communicative linguistics]: pidruchnyk. Kyiv: Akad. 344 p.
6. Bashchuk, N.P. (2017) Ekvivalentnist ta adekvatnist perekladu naukovykh tekstiv [Equivalence and adequacy of translation of scientific and technical texts]. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia*. Pp. 122–126.
7. Vorobkalo, V.V., Sitko, A.V. (2019) Prychyny zastosuvannia perekladatskoi stratehii neitralizatsii [Reasons for using the translation strategy of neutralization]. *Translation and interpretation studies*, m. Venice, 27–28 Dec. Pp. 131–134.
8. Ivanyshyn, N. (2011) Oznaky implitsynosti yak movnoi katehorii [Signs of implicitness as a linguistic category]. *Linhvistychni studii: zbirnyk naukovykh prats Donets'koho natsionalnoho universytetu*. № 22. Pp. 12–17.
9. Pavlenko, O.H. (2015) Rozmykannia mezh... (Avtorski kontseptsii perekladatstva druhoi polovyny XX stolittia: komparatyvnyi aspekt) [Breaking the Boundaries... (Author's Concepts of Translation in the Second Half of the Twentieth Century: A Comparative Aspect)]: monohrafiia. Kyiv: Lohos. 452 p.
10. Popovych, Y.O. (2017) Vidtvorennia markeriv sotsialnoho statusu literaturnoho personazha v perekladi (na materialy ukrainskykh perekladiv brytanskykh khudozhnykh tvoriv XIX stolittia) [Reproduction of Markers of a Literary Character's Social Status in Translation (Based on Ukrainian Translations of British Fiction of the Nineteenth Century)]: avtoref. dys. kand. filol. nauk. Kherson. 21 p.
11. Chekh, A. (2023) *Tochka nul*. Chernivtsi: Vyd. Pomerantsev S. 216 p.
12. Chrdileli, T. (2015) Implitsytnist u publitsystytsi yak problema perekladu [Implicitness in journalism as a problem of translation]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia*. № 20. Pp. 446–457.
13. Chekh, A. (2020) *Absolute Zero*. Glagoslav Publication. 191 p.
14. Chepurna, Z.V. (2023) Phraselogische wörtliche Übersetzung aus dem Deutschen ins Ukrainische. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Vol. 3, No. 59. P. 176–179.
15. Gumul, E. (2006) Explications in simultaneous interpreting: a strategy or a byproduct of language mediation? *Across Languages and Cultures*. Vol. 7, No. 2. P. 171–190.
16. Koller, W. (2004) *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Wiebelsheim: Quelle & Meyer. 409 p.
17. Nida, E. (1964) *Toward a Science of Translating. With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: Brill. 331 p.
18. Nida, E., Taber, C. (1989) *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: The united bible societies. 219 p.
19. Schilly, U.B. (2004) Literarische Übersetzung als interkulturelle Kommunikation. *Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften*. No. 15.
20. Tschech, A. (2022) *Nullpunkt*. Wuppertal: Acro Verlag. 196 S.
21. Weissbrod, R. (1992) Explication in translation of prose fiction from English into hebrew as a function of norms. *Multilingua*. Vol. 11, No. 2. P. 153–171.

ЕКОЛОГІЧНІ МОТИВИ У ДИТЯЧИХ ТВОРАХ ОЛЕНИ ПЧІЛКИ (НА ОСНОВІ ЗБІРКИ «ГОДІ, ДІТОЧКИ, ВАМ СПАТЬ!»)

Онищенко І. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри початкової освіти*

*Криворізький державний педагогічний університет
просп. Університетський, 54, Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна
orcid.org/0000-0003-0672-0570
irina_onischenko@ukr.net*

Ключові слова: *дитяча література, екологічна проблематика, природо-орієнтовна література, екологічний світогляд, екологічна свідомість, природа.*

У статті проаналізовано роль та значення дитячих творів Олени Пчілки в осягненні розмаїття світу природи, свідомого сприйняття природного середовища, переосмислення зв'язку людини та природи. На основі аналізу творчої спадщини письменниці розкрито тему гармонійного співіснування людини та природи, збереження природи для нащадків, відповідального ставлення до природи і довкілля. Основою студії є літературознавча інтерпретація екоцентричного аспекту в дитячих творах Олени Пчілки (на основі збірки «Годі, діточки, вам спать!»). На конкретних прикладах інтерпретовано екологічні мотиви в її творах, зокрема мотив втручання людини в природне середовище, мотив збереження природних ресурсів та унікальної краси рідного краю, мотив наслідків діяльності людини. Продемонстровано, що природа постає як засіб екологічного, естетичного, морального, патріотичного та громадянського виховання дітей. З'ясовано, що дитячі твори Олени Пчілки мають психологічно-особистісну орієнтацію, спрямовані на глибоке проникнення в психологію душі дитини та її внутрішній світ. Визначено, що у такий спосіб письменниця актуалізує психологічні інструменти впливу на свого читача задля гармонійного співіснування людини та природи, встановлення рівноваги між ними. Акцентовано увагу на тому, що літературні творіння Олени Пчілки відіграють важливу роль у формуванні екологічного світогляду та екологічної свідомості дитини, розширюючи її природничо-наукові знання. З'ясовано, що в творах письменниці закладено глибокий сенс гармонії людини і природи, де обидва складники тісно взаємодіють та співіснують, адже людина з'явилася на світ як частина природи, тому її існування залежить від природи. Визначено, що важливим завданням своїх літературних творінь Олена Пчілка вважала наповнення чистої дитячої душі моральним, духовним, прекрасним, етичним змістом. Екологічні аспекти дитячих творів Олени Пчілки позначені авторським світобаченням, наповнені психологією сприйняття й переосмислення навколишнього середовища самої письменниці. Підсумовано, що дитячі твори Олени Пчілки вчать жити і любити життя, помічати красу довкола, гуманно і турботливо ставитися до живих істот, зберігати і примножувати природні ресурси.

ECOLOGICAL MOTIVES IN THE CHILDREN'S WORKS OF OLENA PCHILKA (BASED ON THE COLLECTION "CHILDREN, STOP SLEEPING!")

Onishchenko I. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of Primary Education
Kryvyi Rih State Pedagogical University
University Ave, 54, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine
orcid.org/0000-0003-0672-0570
irina_onischenko@ukr.net*

Key words: *children's literature, environmental problems, nature oriented literature, ecological outlook, ecological consciousness, nature.*

The article analyzes the role and significance of Olena Pchilka's children's works in understanding the diversity of the natural world, conscious perception of the natural environment, and rethinking the connection between human and nature. Based on the analysis of the writer's creative heritage, the topic of harmonious coexistence of human and nature, preservation of nature for posterity, responsible attitude towards nature and the human is revealed. The basis of the study is the literary interpretation of the eco-centric aspect in Olena Pchilka's children's works (based on the collection Children, stop sleeping!). Nature oriented topic in her works are interpreted using specific examples, in particular the topic of human intervention in the natural environment, the issue of preserving natural resources and the unique beauty of the native land, the topic of the consequences of human activity. It has been demonstrated that nature appears as a means of ecological, aesthetic, moral, patriotic and civic education of children. It was found that the children's works of Olena Pchilka have a psychological and personal orientation, aimed at a deep penetration into the psychology of the child's soul and their inner world. It was determined that in this way the writer actualizes psychological tools of influence on her reader for the sake of harmonious coexistence of human and nature, establishment of balance between them. Attention is focused on the fact that the literary creations of Olena Pchilka play an important role in the formation of the child's ecological worldview and ecological consciousness, expanding their natural and scientific knowledge. It was found out that the writer's works contain a deep sense of the harmony of human and nature, where both components closely interact and coexist, because human was born as a part of nature, and therefore his existence depends on nature. It was determined that Olena Pchilka considered the filling of a pure child's soul with moral, spiritual, beautiful, ethical content to be an important task of her literary creations. Nature oriented issues of Olena Pchilka's children's works are marked by the author's worldview, filled with the psychology of perception and reinterpretation of the environment of the writer herself. It is concluded that children's works of Olena Pchilka teach to live and love the life, to notice the beauty around, to treat living beings humanely and with care, to preserve and multiply natural resources.

Постановка проблеми. У процесі пошуку нових підходів до підвищення рівня екологічної компетентності все більш очевидним стає усвідомлення того, що для формування екологічного світогляду і екологічної свідомості здобувача освіти не досить дати йому лише наукові знання про природу і природне середовище – дитина повинна вміти бачити екологічні проблеми наскрізно, розуміти їх витoki і на практиці вміти застосовувати набуті знання. Тому, не применшу-

ючи ролі природничо-наукової складової частини освіти, варто звернутися до аналізу ролі і значення її гуманітарного складника, що яскраво представлений у художніх творах екологічної спрямованості відомих українських письменників.

Художня література про природу та довкілля привертає все більше уваги науковців як матеріал для вивчення і аналізу проблем екоосвіти, еко-виховання, освіти для сталого розвитку, а також для розв'язання практичних завдань у царинах

охорони природи, ощадливого ставлення до природних ресурсів. У літературних творах, присвячених природі та навколишньому середовищу, українськими письменниками активно досліджуються екологічні та пов'язані з ними соціальні та культурні проблеми, що, своєю чергою, впливає на формування екологічної свідомості дітей та молоді [Vardanian, 2022, с. 15].

Художня література як вид мистецького осягнення дійсності чутлива до змін, що відбуваються в навколишньому світі й надзвичайно гостро реагує на екологічні катастрофи, кризи та антропологічні наслідки. У художніх творах екологічної спрямованості, як влучно підкреслює О. Вертипорох, «презентовано не тільки глобальні екологічні проблеми, але й художньо відрефлектовані зв'язки людини й природи, вплив людства на навколишнє середовище і, навпаки, зміну уявлень людини про довкілля» [Вертипорох, 2021, с. 123].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багато письменників (В. Близнець, М. Вінграновський, С. Гуцало, С. Жупанин, Н. Забіла, О. Іваненко, О. Копиленко, Л. Костенко, М. Коцюбинський, У. Кравченко, В. Лучук, В. Нестайко, Д. Павличко, М. Познанська, Олена Пчілка, Г. Тютюнник, Леся Українка, І. Франко, Д. Чередниченко та ін.) зверталися до емоційно-ціннісного світу дітей і невимушено, влучно, через прості й зрозумілі образи доносили до маленьких читачів думку про необхідність шанобливого ставлення до природи та збереження унікальної краси рідного краю.

Тема взаємодії людини і природи є однією із провідних тем дитячих творів видатної української письменниці Олени Пчілки. У різні часи її літературна творчість була предметом наукових досліджень В. Агеєвої, Б. Бунчук, Т. Данилюк-Терещук, І. Денисюк, А. Диби, Л. Дрофань, А. Зайцевої, О. Іваненко, Н. Костенко, Н. Купрати, М. Легкого, Л. Мірошніченко, Г. Сидоренко, А. Чернишова, Є. Шабліовського та ін. Твори Олени Пчілки для дітей становили науковий інтерес М. Варданян, Л. Дунаєвської, О. Камінчук, М. Кіреєвої, Ю. Куманської, О. Мікули, Л. Новаківської, П. Одарченка, О. Таланчук, С. Хопти та ін.

Деякий час творчість Олени Пчілки не популяризувалася, отже, актуальність пропонованого наукового дослідження зумовлена, з одного боку, потребою розширення відомостей про художню спадщину письменниці, зокрема її дитячих творів на екологічну тематику; з іншого боку, потребою проаналізувати й осмислити екологічні мотиви у дитячих художніх творах авторки, розкрити питання взаємозв'язку екології і літератури на прикладі її письменницької творчості.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу творчої спадщини Олени Пчілки розкрити тему взаємодії людини і природи, інтерпретувати еколо-

гічні мотиви у дитячих художніх творах письменниці (на основі збірки «Годі, діточки, вам спать!»).

Для досягнення зазначеної мети передбачено розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати ключові екологічні мотиви на прикладах дитячих творів Олени Пчілки;
  - розкрити питання взаємозв'язку екології і літератури на прикладі письменницької творчості Олени Пчілки;
  - розкрити роль та значення художніх творів про природу та довкілля у формуванні екологічного світогляду та екологічної свідомості дитини.
- Об'єкт дослідження** – дитячі твори Олени Пчілки про природу.

Предметом аналізу є екологічні мотиви у дитячих творах Олени Пчілки.

Виклад основного матеріалу. Олена Пчілка – видатна українська письменниця, популяризаторка українського мистецтва, перекладачка, видавчиня, редакторка, фольклористка, етнографка, меценатка, громадська та культурна діячка. Як зауважує М. Зеров, вона є однією із «найхарактерніших фігур українського життя, громадського й літературного, в довоєнну добу» [Зеров, 2003]. Олена Пчілка зробила значний внесок у розвиток української дитячої літератури, зокрема досліджувала питання зв'язку дитячої літератури з педагогікою, вивчала проблеми зближення дитячої літератури з реальним життям, навколишнім середовищем. Письменниця була переконана, що одним із важливих завдань освіти молодого покоління було виховання справжніх патріотів держави, які є надією і опорою у відродженні української нації, адже «Діти – се наш дорогий скарб, се наша надія, се – молода Україна» [Пчілка, 1991, с. 9].

У творчості Олени Пчілки можна відчутти глибоку любов до України, її історії, культури, мови, природи. Письменниця «пройшла довгий і складний творчий шлях і завжди протягом життя прагнула служити справі розквіту і зміцнення рідної літератури і культури» [Вишневіська, 1988, с. 26]. Будучи активною громадською діячкою, Олена Пчілка багато уваги приділяла просвітницько-виховній роботі, зокрема привчала дітей шанувати рідну землю, прищеплювала вихованцям любов і повагу до рідної природи, її багатств, формувала в дітей найвищі моральні чесноти, «щоб не вирости вони перевертнями, щоб звикали шанувати своє рідне» [Пчілка, 1991, с. 9].

Олена Пчілка у своїй збірці творів «Годі, діточки, вам спать!» висвітлила низку мотивів та проблем, значущих для формування всебічного і гармонійно розвиненої особистості дошкільного і молодшого шкільного віку [Хопта, 2019, с. 39]. Чільне місце у її творчості посідають екологічні проблеми, зокрема проблеми гармонії природи і людини, питання необхідності збере-

ження природних ресурсів. О. Камінчук у своїй статті «Олена Пчілка: аспекти творчої діяльності» [Камінчук, 1999] досить ґрунтовно аналізує літературну спадщину Олени Пчілки, зокрема підкреслює, що поетичний доробок письменниці вказує на тісний зв'язок людини і природи, має психологічно-особистісну орієнтацію та пронизаний емоційно-ціннісним сприйняттям природи.

Особливу роль у житті і творчості Олени Пчілки відігравала природа. У її дитячих творах значно відчутні елементи екопедагогіки, зокрема природа постає як засіб екологічного, естетичного, морального, патріотичного та громадянського виховання. Поетеса запрошує молодших читачів у світ внутрішніх почуттів, де людина і природа співіснують у єдності і гармонії, адже людина з'явилася на світ як частина природи, і тому її існування залежить від природи. Екологічні концепти дитячих творів Олени Пчілки позначені авторським світобаченням, сповнені психологією сприйняття й переосмислення навколишнього середовища самої письменниці.

Екологічне підґрунтя виховного потенціалу дитячих творів Олени Пчілки досліджувала Ю. Куманська. У своїй кандидатській дисертації [Куманська, 2021] на матеріалі творів Олени Пчілки вона з'ясувала зміст екологічних мотивів у сучасній літературі для дітей, довела, що екологічні аспекти є складником патріотичного виховання. Дослідницею проаналізовано пізнавальне значення творів різних жанрів («Зайчатко й хлоп'ятко», «Сосонка», «Сон-мрія, або Казка зеленого гаю») в осягненні різноманіття світу природи, з'ясовано елементи психологізму, визначено роль фольклорно-міфологічних складників.

У збірці «Годі, діточки, вам спати!», яка адресувалася дітям від середнього дошкільного до молодшого шкільного віку, чільне місце відводилося творам на природничі теми. Ці літературні творіння не втратили своєї актуальності і сьогодні – вони спрямовані на розуміння суті взаємозв'язків між людиною і природою та усвідомлення власної відповідальності кожного за збереження планети загалом. Твори Олени Пчілки мають повчальний і виховний зміст та є цікавими, доступними і зрозумілими для сучасних дітей. Отже, використання літературної творчості Олени Пчілки на практиці, аналіз екологічних мотивів у дитячих творах письменниці стане матеріалом для унаочнення та усвідомлення національного дискурсу як підґрунтя сучасної екопедагогіки.

Серед творів вищезгаданої збірки особливе місце належить віршам про природу, у яких поетеса з любов'ю і теплотою та у простій і доступній формі зображує різні пори року. Зокрема, у вірші «Новину сьогодні зранку...» Олена Пчілка описала захоплюючу красу зимового пейзажу.

Пухнастий м'який сніг, яким укрите все навкруги наче білою ковдрою, блищить, переливається, грає всіма барвами веселки та створює неповторну картину («білі стріхи», «білі призьби», «біле поле», «білий ліс», «поблискують на сонці», «снігом інеем укриті»). Зимова природа постає неперевершеною та витонченою красунею і чарівницею, яка надихає та наповнює серця радістю, захопленням і піднесеними почуттями:

*Новину сьогодні зранку
День вчорашній нам приніс:
Білі стріхи, білі призьби,
Біле поле, білий ліс...
Темні сосни та ялини
Простягай далеко віти
І поблискують на сонці
Снігом інеем укриті* [Пчілка, 1991, с. 18–19].

Важливим завданням своїх літературних творів Олена Пчілка вважала наповнення чистої дитячої душі моральним, духовним, етичним змістом. Багато творів вона присвятила весняній порі, яка була для нею улюбленою і найпрекраснішою. Вірш «До діточок» сповнений енергією весни і відродженням природи. Окличні речення надають поезії життєрадісного тону, оптимістичного настрою і спонукають до милування чарівною красою весняної природи. Письменниця, використовуючи такий прийом, як розмова з читачем, залучає дітей до подій, описаних у поезії:

*Годі, діточки, вам спати!
Час давно вже вам вставати!
Гляньте, сонечко сміється,
В небі жайворонки в'ється,
В'ється, радісно співає, –
Він весну нам сповіщає!* [Пчілка, 1991, с. 33].

Постійно, ніби розмовляючи із читачем, авторка мотивує дитину бути допитливою і уважною до довкілля, формує в неї уміння спостерігати за природою, пізнавати взаємозв'язки у природі, пробуджує інтерес до природознавчих досліджень, розвиває здатність бачити і відчувати красу природи як гармонію фарб, запахів, звуків.

Поезія «Діточкам» сповнена душевного тепла, оптимізму, віри і незаперечної надії у світле, життєрадісне, сонячне майбутнє. Поетеса мріє та сподівається, що завтра буде краще, ніж учора, світле і сонячне перемаже морок і темряву:

*Сонце з неба світить, гріє,
Сяє, мов сміється,
І, як вільна пташка, мрія
До небес несеться* [Пчілка, 1991, с. 32].

Як бачимо, поезії Олени Пчілки про пори року пронизані мотивом збереження природних ресурсів та унікальної краси рідного краю. Ці твори виховують у маленьких читачів любов та повагу до рідної землі, вчать бережливо ставитися до рідної природи, помічати красу довкола у будь-яку

пору року, спонукають бути відповідальними, турботливими та небайдужими до природного середовища.

У збірці «Годі, діточки, вам спати!» чільне місце належить віршам про тварин. Зокрема, у поезії «Зайчатко й хлоп'ятко» порушується проблема жорстокого ставлення до тварин, що протирічить вимогам духовності, моральності та гуманності:

*Бідні сіренькі зайчата!
Небезпечно їм гуляти!
Хто що хоче з ними робить:
Б'є з рушниці, псами гонить,
А до того ще й глузує,
Бо ніхто не зна, не чує,
Як ті зайчики вмирають,
Скільки мук вони приймають!..*

[Пчілка, 1991, с. 24].

Далі поетеса передає біль, фізичні та психічні страждання, які переживає бідний зайчик:

*Бідний зайчик, як билина,
Весь тремтить – лиха година,
Як на світ він народився,
Краще б був він утопився!*

Олена Пчілка закликає замисловатися над своїми вчинками, вчить гуманно поводитися з тваринами, уважно і милосердно ставитися до них, бути їм корисними, надавати їм допомогу, покращувати якість життя тварин:

*Тут замислилось хлоп'ятко:
«Що, як був би я – зайчатко?
Чи то й я б так всіх лякався,
Доки в руки не попався?
Та й з мене б так глузували?
Вбили б, шкурку теж зідрали?..
Як тужила б моя мати!»
У хлоп'яти оченята
Заблищали, мов росою,
Несподівано – сльозою.*

Поезія має значний виховний ефект, зокрема формує в дітей емпатію, співчуття, совість, милосердя, духовність. Наприкінці твору на перший план виходять мотиви волі, свободи:

*– Ну, мій зайчику, на волю!
В ліс біжи по чистім полю!
Плигай знов собі та грайся,
Од людей гаразд ховайся!*

В оповіданні «Хлопчик та ведмідь» порушено тему взаємин людини і тварини. У творі змальовано історію хлопчика-сироти, який зимової пори, шукаючи милостиню, ходив по селу та знайшов прихисток у панській повітці, де тримали ведмедя. Дикий та суворий ведмідь став єдиною живою істотою, з якою міг порозумітися хлопчик, покинутий людьми. Згодом хлопчик і ведмідь потоваришували: «*Та як обхопить рученятами ведмедя за шию, як заплаче гіркими слізьми! А ведмідь і собі заворушився та й собі став того хлопчика*

голубити, як уже там уміє – спиною до хлопчика» [Пчілка, 1991, с. 102–103].

Злого і голодного звіра авторка описує як турботливого і милосердного друга, який залюбки спілкується із маленьким хлопчиком. Коли прийшли люди з усього села, щоб на них подивитися, ведмідь почав притуляти до себе хлопчика-сирітку та захищати його від цих людей: «*на гостей тих непроханих так люто поглядає, зуби вищиряє, гарчить*» [Пчілка, 1991, с. 102–103]. Змальовані авторкою стосунки дитини і ведмедя змушують читачів переосмислити їхнє ставлення до представників тваринного світу, спонукають вчитися у тварин бути гуманними і милосердними.

Вірш «Метелик» створює гарний життєствердний настрій, а також передає дитячі враження від зустрічі з яскравою комахою. Цей твір може стати для школярів прикладом свідомої взаємодії з навколишнім світом та естетичного його перетворення:

*Діти бігають, стрибають,
Далі – весело гукають:
– Ах, метелик!., подивіться!..
Ось він, ось він метушиться!
Та який же гарний, гожий!*

Наче квітка, прехороший! [Пчілка, 1991, с. 33].

Як бачимо, твори Олени Пчілки про тварин йдуть від її чистої душі до дитячих душ, вчать жити і любити життя, милосердно і турботливо ставитися до живих істот, співпереживати всьому живому. У своїх творах, присвячених природному середовищу, авторка ділиться власними думками про нього, почуттями, тривогами, сподіваннями на його кращу долю. Кожен такий твір може стати для дітей прикладом свідомої взаємодії людини і навколишнього середовища. У такий спосіб через художню літературу маленькі читачі вчаться досліджувати світ природи, раціонально використовувати, відновлювати, примножувати та охороняти природні багатства для сьогодення та майбутнього.

Висновки і перспективи подальших розробок. Отже, погляди Олени Пчілки були спрямовані на проникнення у психологію душі та внутрішній світ дитини, яка, на відміну від дорослого, мислить та діє щиро і відкрито. Літературна творчість Олени Пчілки про природу та довкілля привертає увагу маленьких читачів проблемами усвідомлення важливості гармонійного співіснування людини та природи, збереження природи для нащадків, відповідального ставлення до довкілля. Дитячі твори Олени Пчілки на екологічну тематику спрямовані на те, щоб актуалізувати переосмислення стосунків людини й суспільства з природою та навколишнім світом загалом, формувати у дітей такі якості, як гуманність, духовність, емпатія, співчуття, совість, доброта, милосердя. Літературні творіння Олени Пчілки

пронизані низкою екологічних мотивів, зокрема мотивом втручання людини в природне середовище, мотивом збереження природних ресурсів та унікальної краси рідного краю, мотивом наслідків діяльності людини. Твори письменниці відіграють важливу роль у формуванні екологічного світогляду та екологічної свідомості дитини, надихають на свідоме сприйняття і використання природного середовища. Перспективами подальших розробок буде вивчення специфіки проблемно-тематичної реалізації екологічних аспектів у прозових творах Олени Пчілки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вертипорох О. Екокритика як модель інтерпретації сучасного художнього тексту (на матеріалі романістики Євгена Пашковського). *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. № 36. Том 1. С. 122–127.
2. Зеров М. Українське письменство / упоряд. М. Сулима. Київ : Видавництво С. Павличко «Основи», 2003. 1301 с.
3. Камінчук О. Олена Пчілка: аспекти творчої діяльності. *Слово і час*. 1999. № 6. С. 12–18.
4. Куманська Ю.О. Екологічні аспекти сучасної літератури для дітей (на матеріалі прози З. Мензатюк, О. Ільченка, І. Андрусяка) : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01. Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2021. 224 с.
5. Пчілка Олена. Годі, діточки, вам спати!: вірші, оповідання, казки, фольклорні записи: для дошк. та мол. шк. віку / упоряд. та передм. О.М. Таланчук. Київ : Веселка, 1991. 334 с.
6. Пчілка Олена. Твори / упоряд., авт. передм. і прим. Н.О. Вйшневська. Київ : Дніпро, 1988. 583 с.
7. Хопта С.М. Філософські засади національного виховання у дитячих творах Олени Пчілки (на основі збірки «Годі, діточки, вам спати!»). *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 16. Том 2. С. 37–42.
8. Vardanian M. Reading the Chernobyl Catastrophe Within Ecofiction. *Children's Literature in Education*. 2022. Vol. 53, issue 1. P. 1–17.

REFERENCES

1. Vertyporokh, O. (2021) Ekokrytyka yak model interpretatsii suchasnoho khudozhnoho tekstu (na materialy romanistyky Yevhena Pashkovskoho) [Ecocriticism as a model of interpretation of a modern literary text (based on the novels of Eugene Pashkovsky)]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 36, Vol. 1, 122–127 [in Ukrainian].
2. Zerov, M. (2003) *Ukrayinske pysmenstvo [Ukrainian literature] / uporiad. M. Sulyma*. Kyiv : Vydavnytstvo S. Pavlychko «Osnovy», 1301 p. [in Ukrainian].
3. Kaminchuk, O. (1999) Olena Pchilka: aspekty tvorchoyi diialnosti [Olena Pchilka: aspects of creative activity]. *Slovo i chas*, 6, 12–18 [in Ukrainian].
4. Kumanska, Yu.O. (2021) *Ekolohichni aspekty suchasnoi literatury dlia ditei (na materialy prozy Z. Menzatiuk, O. Ilchenka, I. Andrusiaka) [Ecological aspects of modern literature for children (on the material of prose by Z. Menzatiuk, O. Ilchenko, I. Andrusiak)]*. Candidate's thesis. 224 p. [in Ukrainian].
5. Pchilka, Olena (1991) *Hodi, ditochky, vam spat!: virshi, opovidannia, kazky, folklorni zapysy: dlia doshk. ta mol. shk. viku / uporiad. ta peredm. O.M. Talanchuk*. Kyiv: Veselka, 334 p. [in Ukrainian].
6. Pchilka, Olena (1988) *Tvory [Works] / uporiad., avt. peredm. i prym. N.O. Vyshnev'ska*. Kyiv: Dnipro, 583 p. [in Ukrainian].
7. Khopta, S.M. (2019) *Filosofski zasady natsionalnoho vykhovannia u dytiachykh tvorakh Oleny Pchilky (na osnovi zbirky «Hodi, ditochky, vam spat!») [Philosophical basis of national upbringing in Olena Pchilka's compositions for children (based on the collection of compositions («Kids, it's time to be awake»)]*. *Innovatsiina pedahohika*, 16, Vol. 2, 37–42 [in Ukrainian].
8. Vardanian, M. (2022) Reading the Chernobyl Catastrophe Within Ecofiction. *Children's Literature in Education*, Vol. 53, issue 1, 1–17.

ПРО ЩО МОВЧИТЬ АВСТРИЙСЬКА ЖІНКА 30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ ПЕРСОНАЖІВ РОМАНУ Р. ВЕЛЬЖ «ЙОХАННА»)

Романова Н. В.

*доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри німецької та романської філології
Херсонський державний університет
вул. Університетська, 27, Херсон, Україна
orcid.org/0000-0002-7444-3811
nromanova@ksu.ks.ua*

Ключові слова: мовчання,
життєві цінності, Йоганна,
слово, словосполучення,
речення.

Статтю присвячено проблемі «жіночого» мовчання 30-х років минулого століття в романі відомої австрійської письменниці Ренати Вельж «Йоганна». Згідно з фабулою мовчання має особливу природу, опосередковане самооцінкою та емоційним станом жіночих персонажів. Виокремлюємо умовно три етапи становлення «жіночого» мовчання: 1) культурно-традиційний (приймна родина як зразок мовленнєвої поведінки); 2) нормативно-етикетний (соціум як рушій мовленнєвої поведінки); 3) прагматично-раціональний (людські стосунки як стратегія і тактика мовленнєвої поведінки). Мовчання тлумачимо як антонім мовлення, що має розмаїті комунікативні і соціально-психологічні функції. З'ясовано, що семантика мовчання корелює з біологічним віком, соціальним статусом, освітою, вихованням, географією. Виявлено низку мотиваторів мовчання, здійснено їх семантичний аналіз, який орієнтує на фізичний біль, негативні емоції (образу, страх кровотечі, страх втрати домашньої тварини – собаки) та негативні почуття (недовіру одноліткові, нелюбов дочки до матері). Сюди додаємо й когнітивні, вольові, біологічні, фізіологічні та фізичні процеси, маніпуляцію, девіантну поведінку чоловіків з різними ідеологіями, документи, уявну довірену особу. Підтверджено ідею щодо культурно-національної специфіки мовчання та особливостей національного менталітету австрійської етнічної спільноти. У ситуаціях міжособистісного спілкування мовчання тотожне вираженню реакції на навколишній світ та якості перебігу певної ситуації. Лінгвістика мовчання постає у двох планах: експліцитному (явному) й імпліцитному (прихованому). Так зване експліцитне мовчання репрезентовано словами, словосполученнями, інфінітивними зворотами, реченнями, імпліцитне – вербальним контекстом відповідно. Вербальний контекст містить опис соматички, дотику, уявлення, емоційного стану або самостійного руху, зумовленого функціями персонажів.

WHAT THE AUSTRIAN WOMAN OF 1930S IS SILENT ABOUT (ON THE EXAMPLE OF THE CHARACTERS OF R. WELSH'S NOVEL "JOHANNA")

Romanova N. V.

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor at the German and Romance Philology Department
Kherson State University
Universitetska str., 27, Kherson, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7444-3811
nromanova@ksu.ks.ua*

Key words: *silence, life values,
Johanna, word, phrase, sentence.*

The article is devoted to the problem of "female" silence of the 1930s in the novel "Johanna" by the famous Austrian writer Renate Welsh. According to the plot, silence has a special nature, mediated by the self-esteem and emotional state of the female characters. We tentatively distinguish three stages of formation of "female" silence: 1) cultural and traditional (foster family as a model of speech behavior); 2) regulatory and etiquette (society as a driver of speech behavior); 3) pragmatic-rational (human relations as a strategy and tactics of speech behavior). Silence is interpreted as an antonym of speech, which has various communicative and socio-psychological functions. It was found that the semantics of silence correlates with biological age, social status, education, upbringing, and geography. A number of motivators of silence were identified, and their semantic analysis was carried out, which focuses on physical pain, negative emotions (insult, fear of bleeding, fear of losing a dog) and negative feelings (distrust of a peer, dislike of a daughter for her mother). Here we add cognitive, volitional, biological, physiological and physical processes, manipulation, deviant behavior of men with different ideologies, documents, and an imaginary proxy. The idea of the cultural and national specificity of silence and the peculiarities of the national mentality of the Austrian ethnic community has been confirmed. In situations of interpersonal communication, silence is identical to the expression of the reaction to the surrounding world and the quality of the course of a certain situation. Linguistics of silence appears in two ways: explicit (manifest) and implicit (hidden). The so-called explicit silence is represented by words, phrases, infinitive phrases, sentences, implicit – by the verbal context, respectively. The verbal context contains a description of somatic, touch, representation, emotional state or independent movement caused by the functions of the characters.

Постановка проблеми. Мовчання як антонім мовлення вказує на відсутність голосової вербалізації думок мовцем у процесі спілкування. Доведено, що жінка, на відміну від чоловіка, є більш активним мовцем. Вона ділиться своїми ідеями, почуттями, думками, емоціями. Для неї важливими є час, конкретні об'єкти навколишнього світу, співробітництво тощо [Гингер, 2024].

Австрійська жінка 30-х років ХХ століття не стільки ділиться своїм внутрішнім (психічним, духовним) світом і переживаннями, скільки мовчить про них. Така позиція характерна насамперед для сільської (молодої) жінки в часи економічної та політичної кризи [8].

Мета пропонованої студії – окреслити парадигму «жіночого» мовчання, яке еволюціонувало під впливом економіки, політики, суспільства.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань: 1) висвітлити семантику мовчання в емпіричному матеріалі; 2) з'ясувати механізми появи феномена; 3) простежити семантичний розвиток мовчання; 4) інвентаризувати засоби мовного втілення мовчання.

Об'єктом дослідження є «жіноче» мовчання. **Предметом** вивчення – особливості семантики «жіночого» мовчання.

Виклад основного матеріалу. Аналізоване мовчання корелює із біологічним віком, соціальним статусом, освітою, вихованням, географією.

Наприклад:

13-річний сільський підліток, від якого в ранньому дитинстві відмовились біологічні батьки, мовчить про свою образу через негативне ставлення до нього членкині опікунської ради: *Sie*

war also nicht einmal mehr "so eine". Nur noch "so was". Das tat weh. Aber sie würde es ihnen noch zeigen. Allen. Und ganz besonders dieser Kürner.

Im Autobus zur Bahn redete sie kein Wort [Welsh, 1993, с. 15].

У наведеному прикладі мовчання маніфестоване сталим негативним виразом *kein Wort reden*. Цей вираз указує, з одного боку, на процес зупинення «живого» мовлення, з іншого – на обмеження вживання будь-яких слів у голос. Разом із тим мовчання стає механізмом переходу до внутрішнього мовлення, що реалізується в річищі негативного емоційного стану, орієнтованого на позитивний духовний досвід *Ich heule nicht, dachte sie. Ich heule dir nichts vor. Dir nichts* [Welsh, 1993, с. 15].

Семантичний зв'язок між мовчанням і вольовим процесом у прикладі *Johanna antwortete nicht. Sie hätte kein Wort herausbringen können, selbst wenn sie gewollt hätte* [Welsh, 1993, с. 22]. Очевидною є складна вольова діяльність *können*, що потребує значного напруження фізичних, психічних і емоційних сил та вміння організувати себе на спілкування з незнайомою людиною [Максименко, 2018, с. 227]. Цікаво, що незнайомець чітко усвідомлює не тільки своє прагнення мати нову служницю, а й потаємне бажання служниці – бути «кращою», ніж вона є *"Du wirst sehen", sagte der Bauer während der Fahrt, "es ist zu deinem Besten. Es tut nie gut, wenn man sich überhebt über seinen Stand"* [Welsh, 1993, с. 22]. Отже, чоловік намагається підкорити волю дівчини, проте вона мовчки чинить жорсткий опір, кусаючи нижню губу до крові *Als der Bauer sagte: "Wisch dich ab", merkte sie, daß sie sich die Unterlippe blutig gebissen hatte* [Welsh, 1993, с. 22]. Кров є проявом сили волі, духу особистості [Коцура, Потапенко, Куйбіда, 2015, с. 414].

Важливим аспектом мовчання стають стосунки в новому колективі, лідерка якого перевіряє інтелект нової членкині групи через «інтерв'ю» *Wieviel ist zwanzig und zwanzig?* *Johanna schwieg. "Die weiß nicht, wieviel zwanzig und zwanzig ist", sagte Hemma, die den Kopf etwas schief hielt* [Welsh, 1993, с. 28–29]. «Інтерв'ю» дає змогу реконструювати первинні й другорядні життєві цінності підліткової групи. До первинних життєвих цінностей належить освіченість, вторинні життєві цінності репрезентовано амбіціями (Йоганна мріє стати значущою в патріархальному суспільстві з реліктами матриархату), статками (у Йоганні є певна сума коштів, щоб повернутися до прийомної сім'ї), статусом і характером господаря (селянин – активна й авторитетна особистість із сильним, але невірноваженим характером, представник «сільської еліти»), наявністю біологічної родини (Йоганна – позашлюбна дитина, тому

група вважає її біологічних батьків безвідповідальними людьми), дитячою наївністю (Йоганна вірить у дива й добро), фізичним насиллям з боку «роботодавця» (Йоганні пощастило: її «роботодавець» свариться лише у стані зміненої свідомості, а деяким її подругам, що працюють на жінок, – ні; ці жінки постають як дуже агресивні й кровожерливі тирані), ієрархією в групі (Йоганна посідає останній щабель, розташований на три позиції нижче від інших. Будучи одним із найбільш позитивних чисел, «трійка» символізує синтез, вирішення, творення, творчий потенціал, багатосторонність, всезнайство, народження і ріст [Коцура, Потапенко, Куйбіда, 2015, с. 805]) та психологічним тиском з боку лідерки відповідно (Йоганна є «ідеальною» іграшкою в руках влади та прийомної матері, які попередньо домовились між собою щодо подальшої долі дівчини. Механізмом домовленості стають професія і гроші).

Зауважимо, що у селянській родині мовчання тлумачать як своєрідну гру між старшим і молодшим поколінням *Ein Teller fiel zu Boden und zerbrach. Maria kehrte wortlos die Scherben auf. Johanna beobachtete das Spiel zwischen Mutter und Tochter* [Welsh, 1993, с. 56]. У цій грі правила невідомі, їх не роз'яснюють, тому спостерігачка – Йоганна – сприймає мовчання як природне явище [Цапів, 2020, с. 120–126]. Вона не лише захоплюється грою, а й розважається і водночас зловтішається: рідна дочка не слухає й не поважає свою матір. На передній план виходить низка проблем, у тому числі згасання любові старшої дитини до матері або безсердечність, байдужість, занепад авторитету матері, або дистанціювання від святості життя, руйнування традицій або канонів, зміна сімейних цінностей.

З-поміж інших активаторів мовчання виокремлюємо фізичний біль *Das Stöhnen ging in einen auf- und abschwellenden Klagelaut über. "Maria, was ist?" Maria antwortete nicht* [Welsh, 1993, с. 61], страх 1.1 кровотечі *"Ist schon gut", flüsterte sie. "Es ist nichts". Johanna brachte noch immer kein Wort heraus, sie zeigte nur auf das Leintuch* [Welsh, 1993, с. 63], 1.2 втрати домашнього улюбленця (пса) *In einer Wohnung umklammerte ein Kind einen zotteligen Hund. "Den Maxl nicht, nicht den Maxl, ich will auch immer brav sein!" Die Mutter stand stumm daneben* [Welsh, 1993, с. 67], незнання 1.1 предмета розмови *Johanna wußte nicht, was sie sagen sollte* [Welsh, 1993, с. 65], 1.2 політичних понять *Johanna hätte gern weitergefragt. Sie wagte es nicht* [Welsh, 1993, с. 89], 1.3 причини втечі служанки *Annerl hatte wirklich nichts gesagt. Am letzten Sonntag hatte sie überhaupt kein Wort geredet* [Welsh, 1993, с. 121], невміння продавати товар *Am Dreikönigstag sagte die Bäuerin zu Johanna: "Geh mit den Buben mit. Ab morgen machst du die Milch."*

Maria verzog den Mund, aber sie sagte nichts, schob die Schultern nur noch ein wenig weiter vor [Welsh, 1993, с. 66], ігнорування матері-зозулі *“Ihre eigene Mutter will sie nicht kennen”*, *sagte die Frau zur Bäuerin, die heiße Kohle in das Bügeleisen füllte. Die Bäuerin stellte den Bügeleisen auf und sagte nichts* [Welsh, 1993, с. 70], недовіру одноліткові *“Die? Du spinnst”*. *Gundl zuckte mit den Schultern, zog die Knie an, wiegte sich hin und her. “Und wer soll das sein?” fragte Romana. Gundl schwieg* [Welsh, 1993, с. 82], девіантну поведінку чоловіків з різними ідеологіями *Johanna sah die geballten Fäuste der beiden Männer; die Adern, die an den Schläfen des Bauern anschwellen, das vorgeschobene Kinn von Franz, und hatte Angst. [...] Maria kam aus dem Stall, musterte die beiden und ging wortlos ins Haus* [Welsh, 1993, с. 85–86], документ, що засвідчує належність хворої жінки до сільської громади *“Im Grundbuch weiß man immer, wie man dran ist”*. *Maria sagte nichts. “Mit der kann man auch nicht reden!”* [Welsh, 1993, с. 96], смерть *“Nicht einmal beim Sterben nehmen die Leute Rücksicht darauf, ob es euch jetzt paßt.” Sie ging wieder, ohne eine Antwort abzuwarten* [Welsh, 1993, с. 97], пологи *Hin und wieder lag ihr eine Frage auf der Zunge, aber sie stellte sie nicht* [Welsh, 1993, с. 101], роботу нареченого *“Du wirst schon sehen. Ich darf nicht darüber reden”*. [Welsh, 1993, с. 106–107], уявну довірену особу *Manchmal versuchte Johanna sich vorzustellen, wie das wäre, wenn sie jemanden hätte, dem sie vertrauen könnte. Der nichts weitererzählte* [Welsh, 1993, с. 108].

Мовчання має й інші значення, зокрема його використовують для позначення реакції на оцінку 1.1 циркової вистави *“Die in Neunkirchen waren viel besser”, flüsterte Romana. Johanna gab keine Antwort, Rosa zischte: “Sei doch still!”* [Welsh, 1993, с. 128], 1.2 уявної ідеї щодо зміни місця роботи *“Meine Schwester hat so gefragt, als ob es ihre Idee wäre. Es wird also nicht ärger für dich”. Sie antwortete nicht. Sie konnte sich nicht darauf verlassen, ein Wort herauszubringen, ohne zu weinen* [Welsh, 1993, с. 141], 1.3 статусу людини *“Seit sie Geld hat, meint sie, sie wäre was Besseres. Sie hat ganz vergessen, wie das war”. Als sie noch immer nichts sagte, zuckte er mit den Schultern und hielt ihr die Milchkanne hin* [Welsh, 1993, с. 141] та позначення реакції на 1.1 обсяг обов’язків *“Aber dafür mußt du auch etwas leisten.” Sie schluckte die Antwort hinunter, daß sie seit nun drei Jahren ebensoviel leistete wie irgendwer auf den Hof* [Welsh, 1993, с. 148], 1.2 хвору матір *“Wir bringen deine Mutter”, sagte Maria. “Mach auf”. Hilde antwortete nicht* [Welsh, 1993, с. 158], 1.3 небажання душевнохворої дочки доглядати за своєю матір’ю, що страждає від епілепсії *“Du hast mir gar nichts anzuschaffen, ich bin nicht deine Dirn!” Maria ging*

wortlos zur Tür [Welsh, 1993, с. 159], 1.4 незнайоме товариство *“Du redest ja nichts”*, *sagte Peter auf dem Rückweg* [Welsh, 1993, с. 162], 1.5 відвідування інфекційної хворої *“Kranke besuchen ist ein christliches Werk der Barmherzigkeit. So steht’s zumindestens in einem Katechismus”*. *Weder der Bauer noch die Bäuerin antworteten* [Welsh, 1993, с. 176], 1.6 почуте від коханого чоловіка *“Du... also ich hab mit der Mutter besprochen, und... also sie sagt, wir können das Schlafzimmer haben. Und sie mag dich”*. *Johanna blieb stehen. “Warum sagst du nichts?” fragte er* [Welsh, 1993, с. 213].

Із наведених прикладів зрозуміло, що мовчання вербалізують словом (*schwieg, stumm, wortlos*), словосполученням: а) вільне (*antwortete nicht, wagte nicht, hatte nichts gesagt, sagte nichts, stellte nicht, nicht reden, nichts weitererzählte, gab keine Antwort, nichts sagte, schluckte die Antwort hinunter, redest nichts, Weder ... noch antworteten*) і б) стале (*brachte kein Wort heraus, hatte kein Wort geredet*), інфінітивним зворотом (*ohne eine Antwort abzuwarten*) та реченням (*Johanna wußte nicht, was sie sagen sollte; Sie konnte sich nicht darauf verlassen, ein Wort herauszubringen, ohne zu weinen*).

Домінують словосполучення. Їхню будову кваліфікуємо як просту. Прості словосполучення складаються з двох повнозначних слів, наприклад: *antwortete nicht, wagte nicht, hatte nichts gesagt*.

Кожне з аналізованих словосполучень об’єднане «підрядним граматичним зв’язком», виражає єдине або розчленоване поняття, містить «головний і залежний компоненти». Головний компонент передає основний зміст словосполучення, залежний – «доповнює, тлумачить і конкретизує» останній [Голубовська, 2016, с. 289–290].

Упадають в око заперечення, які поділяємо на декілька різновидів: 1) семема із негативними семемами ‘повна відсутність предмета як суб’єкта або об’єкта мовлення’ (*schwieg*), ‘який нічого не говорить’ (*stumm*), 2) напівсуфікс із протилежним твірній основі значенням (*-los*), 3) негативні частки (*nicht, nichts*), 4) заперечні займенники (*kein, keine*), 5) негативний сполучник із часткою й інфінітивом (*ohne ab-zu-warten*), 6) заперечні синтаксичні конструкції 6.1 складні – гіпотаксис (*Johanna wußte nicht, was sie sagen sollte*), 6.2 прості поширені з прикладкою та дієприкметниковим зворотом (*Sie konnte sich nicht darauf verlassen, ein Wort herauszubringen, ohne zu weinen*).

Семема з негативними семемами ‘повна відсутність предмета як суб’єкта або об’єкта мовлення’, ‘який нічого не говорить’ пов’язані з якістю когнітивної діяльності людини. Йдеться про так звану «штучну» та «генетичну» обмеженість інтелекту. «Штучна» обмеженість інтелекту ґрунтується на відсутності фонових або наукових знань людини про навколишній світ, «генетична»

зумовлена психічними вадами індивідуума. Отже, мовчання має як негативне, так і позитивне забарвлення. Негативне забарвлення характерне для неосвіченої людини, позитивне – для хворої відповідно. Подібна оцінка є умовною, оскільки корелює із тією чи тією ситуацією. Наприклад, закохана Йоганна не відповідає на питання хазяйської дочки “*Was grinst du so?*” [Welsh, 1993, с. 170], а знизує плечима *Johanna zuckte mit den Schultern* [Welsh, 1993, с. 170]. Будучи стурбованою через хворобу своєї подруги, вона гладить її по спині й ловить себе на думці, чи не підхопила й вона інфекцію *Hoffentlich steck ich mich nicht an* [Welsh, 1993, с. 172]. Вагітна Йоганна почувається спочатку розгубленою, оскільки коханий не підтримав її, потім переживає гнів, що трансформується в лють *Sie rieb ihre Wut in die Scheiben, wunderte sich nur, daß keine zerbrach, nicht einmal die mit dem großen Sprung* [Welsh, 1993, с. 196] і, нарешті, опановує себе і «свою проблему» та стає відносно спокійною *Alles wie sonst* [Welsh, 1993, с. 196].

У наведених ситуаціях мовчання має імпліцитні форми, збігається із соматикою, дотиком, уявленням, емоційним станом, самостійним рухом, зумовленим функціями (Йоганна – офіціантка невеликого ресторану).

Мовчання хворої дівчини інтерпретуємо з позиції емоційного стану, що змінюється в напрямі прирощення: а) страх *Als der Wagen des Arztes in den Hof fuhr, zitterte Gundl noch mehr* [Welsh, 1993, с. 172], б) жах *Gundl bemühte sich, nicht zu weinen. Ihr Gesicht war verzerrt vor Anstrengung* [Welsh, 1993, с. 172], в) переляк *Die Murer stützte die Arme auf die Hüften und lief rot an. Gundl hob schützend beide Hände vors Gesicht* [Welsh, 1993, с. 173] та модальності – переляк нівелюється в шпиталі й переходить у радість і щастя *Als sie Johanna erkannte, ging ein Zucken über ihr kleines Gesicht, sie lächelte, und gleichzeitig standen ihr Tränen in den Augen* [Welsh, 1993, с. 178]. Гіпотетично хвора набуває новий досвід, нові знання, вектор яких спрямовано на турботу про диких хижих тварин (білка). Оскільки білка є символом руйнування і жадібності [Жайворонок, 2006, с. 38–39], можна з певним застереженням стверджувати, що мовчання хворої людини лишається недооціненим або переоціненим. Рано чи пізно воно призведе до руйнування психічної системи загалом і тіла зокрема [порівн.: Звуки – живі ..., 2024].

Розгляд проблеми мовчання австрійської жінки 30-х років ХХ століття дозволяє зробити такі висновки. Мовчання є одним із важливих компонентів спілкування, що характеризує якість когнітивних процесів мовця, його емоційний стан, вольову діяльність та відображає вік, статус,

освіту, виховання, загальнокультурний розвиток відповідно. Феномен невід’ємний як від комунікативної, так і предметної ситуації. Комунікативна ситуація реалізує мовлення відповідними мовними одиницями, предметна описує й оцінює мовлення безпосередньо або опосередковано. Виявлено два різновиди мовчання: експліцитне й імпліцитне. Експліцитне мовчання маніфестоване мовними одиницями із запереченнями на рівні слова, словосполучення, частини речення (інфінітивний зворот), речення, імпліцитне мовчання ґрунтується на описі тієї чи тієї ситуації. За семантикою мовчання стоїть здоровий або хворий мовець. Для здорового мовця мовчання є механізмом переходу до внутрішнього мовлення, або приховування певної інформації, або небажання підтримувати неприємну розмову тощо; для хворого мовця мовчання є способом життя або невербального вираження емоційного стану. Полісемічність мовчання у художньому творі національного варіанту німецької мови (австрійському) відкриває подальші перспективи дослідження в річищі літературної німецької мови та інших національних варіантів – швейцарському, ліхтенштейнському, люксембурзькому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вступ до мовознавства / І.О. Голубовська, С.М. Лучканин, В.Ф. Чемес та ін. ; за ред. І.О. Голубовської. Київ : Видавничий центр «Академія», 2016. 320 с.
2. Гингер С. Женский мозг и мужской мозг. Рижский Гештальт Институт. URL: <https://www.gestalt.lv/pdf/%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%BC%D0%BE%D0%B7%D0%B3-%D0%B8-%D0%BC%D1%83%D0%B6%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9-%D0%BC%D0%BE%D0%B7%D0%B3/> (дата звернення: 03.07.2024).
3. Енциклопедичний словник символів культури України / за заг. ред. В.П. Коцура, О.І. Потапенка, В.В. Куйбіди. 5-е вид. Корсунь-Шевченківський : ФОП Гаврищенко В.М., 2015. 912 с.
4. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
5. Звуки – живі: вони можуть бути цілющими або вбивчими. URL: <https://galychyna.if.ua/article/zvuki-zhivi-voni-mozhut-buti-tsilyushhimi-abo-vbivchimi/> (дата звернення: 03.07.2024).
6. Максименко С.Д. Загальна психологія. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 272 с.
7. Цапів А.О. Поетика наративу англійськомовних художніх текстів для дітей : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.04. Херсон; Харків :

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2020. 401 с.

8. Welsh R. Johanna. Hamburg : Friedrich Oetinger Verlag, 1993. 224 S.

REFERENCES

1. Holubovska, I.O. (Ed.) (2016) Vstup do movoznavstva [Introduction to Linguistics]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr "Akademiia" [in Ukrainian].
2. Ginger, S. (2024). Zhenskii mozg I muzhskoi mozg [Female brain and male brain]. Rizhskii Geshtalt Institut. Retrieved from: <https://www.gestalt.lv/pdf/%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9-%D0%BC%D0%BE%D0%B7%D0%B3-%D0%B8-%D0%BC%D1%83%D0%B6%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9-%D0%BC%D0%BE%D0%B7%D0%B3/> (Last accessed 03.07.2024) [in Russian].
3. Kotsura, V.P., Potapenko, O.I., Kuibida, V.V. (Eds.) (2015) Entsyklopedychnyi slovnyk symvoliv kultury Ukrainy [Encyclopedic dictionary of cultural symbols of Ukraine]. Korsun-Shevchenkivskiy: FOP Havryshchenko V.M. [in Ukrainian].
4. Zhaivoronok, V.V. (2006) Znaky ukrainskoi etnokultury: slovnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture: dictionary-reference]. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].
5. Zvuky – zhyvi: vony mozhut buty tsiliushchymy abo vbyvchymy [Sounds are alive: they can be healing or killing]. Retrieved from: <https://galychyna.if.ua/article/zvuki-zhivi-voni-mozhut-butiti-tsilyushhimi-abo-vbivchimi/> (Last accessed: 03.07.2024).
6. Maksymenko, S.D. (2018) Zahalna psykholohiia [General Psychology]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
7. Tsapiv, A.O. (2020) Poetyka naratyvu anhliiskomovnykh khudozhnikh tekstiv dlia ditei [Poetics of the narrative of English-language artistic texts for children]. PhD Thesis. Kherson; Kharkiv [in Ukrainian].
8. Welsh, R. (1993). Johanna. Hamburg: Friedrich Oetinger Verlag [in German].

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *GENIUS/ГЕНІЙ* В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ МОВЛЕННІ

Строченко Л. В.

доктор філологічних наук, доцент,

професор кафедри іноземних мов

Національний університет «Одеська юридична академія»

Фонтанська дорога, 23, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0003-3619-3484

lesiastrochenko@gmail.com

Ключові слова: *концепт, вербалізація, художнє мовлення, концептуальна ознака, геній.*

Стаття присвячена встановленню особливостей вербалізації концепту *GENIUS/ГЕНІЙ* в англomовному художньому мовленні. Об'єктом дослідження вибрано концепт *GENIUS* у картині світу англomовного соціуму. Предметом аналізу виступило мовленнєве втілення концепту *GENIUS/ГЕНІЙ* в англomовних художніх творах. Застосування контекстуально-інтерпретаційного методу для вивчення мовленнєвого матеріалу дозволило проведення власне концептуального аналізу, спрямованого на виявлення концептуальних ознак. У результаті дослідження було встановлено, що феномен геніальності є складним і багатограним концептом, який посідає важливе місце як у науковому, так і в художньому дискурсі. Вивчення вербалізації концепту *GENIUS/ГЕНІЙ* в англomовному художньому мовленні дозволяє виявити характерні ознаки цього концепту, такі як розумові здібності, ексцентричність, освіченість, несприйняття, скрупульозність, впевненість, божественність та інші. Аналіз творів Джерома Селінджера, Артура Конан Дойла, Теодора Драйзера, Анжели Картер та інших авторів показав, що геніальність часто асоціюється з незвичайністю, самотністю, труднощами у взаємодії із суспільством і незрозумінням з боку інших людей. У літературі генії зображуються як персонажі, що мають надзвичайні здібності, які водночас роблять їх незвичайними та відчуженими від звичайного життя. Важливим аспектом дослідження є також вплив геніальності на оточуючих і суспільство загалом. Генії, будучи носіями унікальних здібностей, часто стикаються з незрозумінням, а інколи й з відвертою ворожістю. Проте їхній внесок у культуру, науку та мистецтво є неоціненним, що підкреслює необхідність подальшого вивчення цього феномену. Загалом, дослідження вербалізації концепту *GENIUS/ГЕНІЙ* в англomовному художньому мовленні дозволяє глибше зрозуміти природу геніальності та її роль у культурному просторі, а також виявити мовні засоби, які використовуються для вираження цього складного та багатогранного феномену. Перспективу дослідження концепту *GENIUS* вбачаємо в його аналізі в межах психолінгвістики. Психолінгвістичний підхід дозволяє дослідити, як когнітивні процеси впливають на вербалізацію і сприйняття геніальності, а також як культурні та соціальні контексти формують уявлення про геніальність у різних мовних спільнотах.

VERBALIZATION OF THE CONCEPT *GENIUS* IN ENGLISH ARTISTIC SPEECH

Strochenko L. V.

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Foreign Languages
National University "Odesa Law Academy"
Fontanska Doroha, 23, Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3619-3484
lesiastrochenko@gmail.com*

Key words: *concept, verbalization, artistic speech, conceptual feature, genius.*

The article is devoted to establishing the features of the verbalization of the concept *GENIUS* in English artistic speech. The concept *GENIUS* in the worldview of the English-speaking society was chosen as the object of the study. The subject of analysis was the speech embodiment of the concept *GENIUS* in English works of art. The application of the contextual-interpretative method for the study of speech material was the basis of conceptual analysis aimed at identifying conceptual features. As a result of the research, it was established that the phenomenon of genius is a complex and multifaceted concept that occupies an important place in both scientific and artistic discourse. Studying the verbalization of the concept in English artistic speech allows us to identify its characteristic features, such as mental abilities, eccentricity, education, non-perception, scrupulousness, confidence, divinity, and others. Analysis of the works by Jerome Salinger, Arthur Conan Doyle, Theodore Dreiser, Angela Carter and other authors showed that genius is often associated with unusualness, loneliness, difficulties in interacting with society and misunderstanding from other people. In literature, geniuses are depicted as characters with extraordinary abilities that simultaneously make them unusual and alienated from ordinary life. An important aspect of the study is also the impact of genius on others and society as a whole. Geniuses, being carriers of unique abilities, often face misunderstanding, and sometimes even open hostility. However, their contribution to culture, science and art is invaluable, which emphasizes the need for further study of this phenomenon. In general, the study of the verbalization of the concept *GENIUS* in English artistic speech allows for a deeper understanding of the nature of genius and its role in the cultural space, as well as revealing the linguistic means used to express this complex and multifaceted phenomenon. The perspective of researching the concept can be seen in its analysis within psycholinguistics. A psycholinguistic approach allows us to investigate how cognitive processes affect the verbalization and perception of genius, as well as how cultural and social contexts shape perceptions of genius in different language communities.

Постановка проблеми. Релевантність дослідження феномену геніальності зумовлена його важливістю для розуміння процесів творчості, інтелектуального розвитку та інновацій. Вивчення цього феномену дозволяє виявити механізми, що сприяють виникненню новаторських ідей і відкриттів, а також глибше зрозуміти природу людської творчості та інтелекту. Різноманітні дослідження мають практичне значення для розвитку інтелектуальних ресурсів і просування інновацій у різних сферах життя, що робить об'єкт аналізу затребуваним у сучасному науковому дискурсі.

Лінгвістичні аспекти геніальності вивчає *лінгвогеніоніка*, яка аналізує прояви феномену геніальності у мові, зокрема в англійській [Kolegaeva, Stroichenko, 2020; Strochenko, 2017]. У рамках нашого дослідження ми зосереджуємо увагу на вивченні концептуальних аспектів лінгвогеніоніки в англійській мові, зокрема, в англійському художньому мовленні.

Формування і структура концептів, виявлення того, як ці процеси сприяють нашому розумінню та інтерпретації світу, залишаються у фокусі лінгвістичних розвідок [Smith, 1989; The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics, 2010].

Мета статті полягає у встановленні особливостей вербалізації концепту GENIUS/ГЕНІЙ в англomовному художньому мовленні.

Об'єктом дослідження вибрано концепт GENIUS у картині світу англomовного соціуму. **Предметом** аналізу виступило мовленнєве втілення концепту GENIUS/ГЕНІЙ в англomовних художніх творах. Застосування *контекстуально-інтерпретаційного методу* для вивчення мовленнєвого матеріалу дозволило проведення власне *концептуального аналізу*, спрямованого на виявлення концептуальних ознак.

Матеріалом дослідження слугували твори Джерома Селінджера, Артура Конан Дойла, Теодора Драйзера, Анжели Картер та інших авторів.

Виклад основного матеріалу. Розпочнемо аналіз із циклу оповідань про Глассів американського письменника Джерома Селінджера. До цього циклу зараховують 8 творів, а саме: три новели, які входять до збірки *“The Nine Stories” (A Perfect Day for Bananafish, Uncle Wiggily in Connecticut, Down at the Dinghy)*, а також повісті *“Franny”, “Zooey”, “Raise High the Roof Beam, Carpenters”, “Seymour: An Introduction”, “Hapworth 16, 1924”*. Цікавим є той факт, що сам Селінджер ніколи не об'єднував зазначені твори в одному виданні, тому цю назву цикл оповідань здобув завдяки критикам, а читачам доводилося дізнаватися про події, які траплялися у житті героїв не в хронологічній послідовності. У родині акторів Леса та Бессі Гласс (*Les i Bessie Glass*) семеро дітей. Старший син Сімор (*Seymour*) народився в 1917 році, був філологом, філософом і поетом, користувався повагою та авторитетом у родині, покінчив життя самогубством у 1948 році. В одному з розглянутих оповідань досліджуваного циклу, *Hapworth 16, 1924*, читач знайомиться з листом, написаним Сімором у 1924 році батькам із літнього дитячого табору. Саме цей лист і становить основний зміст оповідання. У ньому Сімор постає перед читачами семирічним вундеркіндом, який просить батьків вислати йому величезний перелік книг, які йому необхідно прочитати. Серед них, зокрема, твори Толстого, Діккенса, Теккерея, Остін, сестер Бронте, Гюго, Бальзака, Франса, Пруста, Біблія, медичні довідники, твори китайських філософів тощо, наприклад: *“In smaller amounts, also in French for practice or pure pleasure, diverse selections from the works of Guy de Maupassant, Anatole France, Martin Leppert, Eugene Sue. Please ask Miss Overman to ask Mr. Fraser not to insert any biographies of Guy de Maupassant by mistake or design, quite particularly those by Elise Suchard, Robert Kurz, and Leonard Beland Walker, which I have already read with untold pain and sorrow and do wish Buddy to read with pain and sorrow at such a tender age”* [Salinger, 1999, p. 135].

У листі Сімор також передрикає свою смерть після досягнення ним тридцяти років та згадує свої попередні земні втілення. У цьому контексті актуалізуються такі концептуальні ознаки досліджуваного концепту, як: **розумові здібності, молодий вік та відмінність від інших**.

Наступним твором циклу про Глассів за внутрішньою хронологією є повість *Raise High the Roof Beam, Carpenters*. Твір присвячений спогадам Бадді про травень 1942 року та опису весілля Сімора та Мюріель. Як бачимо, весілля відбувалося у розпал Другої світової війни, і за різними обставинами на ньому міг бути присутнім лише Бадді. Сама церемонія закінчилася скандалом, оскільки наречений не з'явився на неї. Слід зазначити, що сам Сімор в оповіданні безпосередньо не з'являється, він тільки зображений у двох ракурсах: з точки зору родичів та друзів нареченої і з точки зору сімейства Глассів. Для перших він доволі дивна, неврівноважена та навіть психічно хвора людина. Так, наприклад, мати Мюріель, яка роками ходить до психоаналітика, описує свого майбутнього зятя друзям: *“Seymour, in her opinion, was a latent homosexual...this Seymour was a really schizoid personality”* [Salinger, 1999, p. 209].

Намагання Сімора напередодні весілля пояснити нареченій причину неможливості своєї появи на церемонії викликали у її друзів та родичів повне нерозуміння і обурення: *“But what man in his right mind, the night before he is supposed to get married, keeps his fiancée up all night blabbing to her all about how he's too happy to get married and that she'll have to postpone the wedding till he feels steadier or he won't be able to come to it?... Does that sound like somebody normal?”* [Salinger, 1999, p. 210].

Отже, у наведених контекстах актуалізуються такі концептуальні ознаки, як **ексцентричність та несприйняття**, що розкривають ставлення суспільства до людей із надзвичайними здібностями.

Слід зазначити, що не лише старший син Сімор був надзвичайно обдарованим. Такими зображуються всі діти сімейства Глассів. Вони всі поділяють певні погляди на світ та своє місце у ньому. Так, в одному з оповідань Місіс Гласс зауважує, що її сини Зуї та Бадді не можуть спілкуватися з людьми, які їм не подобаються: *“If you don't like somebody in two minutes, you're done with them forever... You can't live in the world with such strong likes and dislikes”* [Salinger, 1999, p. 290].

У відповідь Зуї зазначає, що саме Сімор і Бадді винні у подібній ситуації, оскільки саме їх виховання і вплив роблять неможливим гармонійне та щасливе існування їхніх братів та сестер у суспільстві: *“We're freaks, the two of us, Franny and I...and both those bastards are responsible...”*

The great teachers. The great emancipators. My God. I can't even sit down to lunch with a man anymore and hold up my end of a decent conversation" [Salinger, 1999, p. 290].

Отже, фіксуємо актуалізацію таких концептуальних ознак, як: **освіченість, емоційність, несприйняття**.

Непрості стосунки геніальних особистостей із суспільством знаходять своє відображення і у наступному уривку з роману Жана Боу, в якому героїня роздумує про те, наскільки важке життя у звичайних людей, не кажучи вже про геніїв, які мають не лише жити, а й творити у суспільстві, яким керують гроші та лицемірна мораль: *"Life's hard enough to bear if you're not a **genius**. Jane didn't know how he – or Mozart, Schubert, Monet, Van Gogh – had lived, let alone created. And in a society ruled by money and false morals, these grey people still often win, in the ceaseless struggle between personal profit and the common good: the ignorant, illiterate, hypocritical Town Council, the blinkered planning officers, the successful local speculators (nicknamed the Mafia) who flew their own flag over their local headquarters, as if they were a private army"* [Bow, 1991, p. 27].

У цьому уривку згадуються імена видатних митців – Моцарта, Шуберта, Моне, Ван Гога – як еталонних представників геніальних творців.

Одним із найвідоміших геніїв серед літературних персонажів є детектив Шерлок Холмс. В одному з оповідань із такої серії *"The Adventure of the Greek Interpreter"* зустрічаємо досить розлогий опис характеру Холмса, таким, як його бачить доктор Ватсон: *"During my long and intimate acquaintance with Mr. Sherlock Holmes I had never heard him refer to his relations, and hardly ever to his own early life. **This reticence upon his part had increased the somewhat inhuman effect which he produced upon me, until sometimes I found myself regarding him as an isolated phenomenon, a brain without a heart, as deficient in human sympathy as he was preeminent in intelligence. His aversion to women and his disinclination to form new friendships were both typical of his unemotional character, but not more so than his complete suppression of every reference to his own people**"* [Doyle, 2023, p. 89].

Фіксуємо цілу низку концептуальних ознак, вербалізованих у цьому уривку: **розумові здібності, скритність, беземоційність, нелюдимість**.

Проте, коли Холмс бачив перед собою цікаве завдання, він повністю змінювався, про що свідчить такий уривок: *"Sherlock Holmes was transformed when he was hot upon such a scent as this. Men who had only known the quiet thinker and logician of Baker Street would have failed to recognise him. His face flushed and darkened. His brows were drawn into two hard black lines, while*

his eyes shone out from beneath them with a steely glitter. His face was bent downward, his shoulders bowed, his lips compressed, and the veins stood out like whipcord in his long, sinewy neck. His nostrils seemed to dilate with a purely animal lust for the chase, and his mind was so absolutely concentrated upon the matter before him that a question or remark fell unheeded upon his ears, or, at the most, only provoked a quick, impatient snarl in reply" [Doyle, 2023, p. 90].

У цьому випадку фіксуємо актуалізацію концептуальної ознаки **сконцентрованість, одержимість** своєю справою.

Для зображення психологічного портрету головного антагоніста Холмса – професора Моріарті автор використовує такі стилістичні прийоми, як антономазія: *"He is the **Napoleon of crime, Watson. He is the organizer of half that is evil and of nearly all that is undetected in this great city. He is a **genius**, a philosopher, an abstract thinker. He has a brain of the first order. **He sits motionless, like a spider in the center of its web, but that web has a thousand radiations, and he knows well every quiver of each of them. He does little himself. He only plans. But his agents are numerous and splendidly organized. Is there a crime to be done, a paper to be abstracted, we will say, a house to be rifled, a man to be removed – the word is passed to the Professor, the matter is organized and carried out"***** [Doyle, 2023, p. 120].

У цьому випадку актуалізуються концептуальні ознаки: **розумові здібності та організаторські здібності**.

У романі *The magic toyshop* відомої британської письменниці Анжели Картер головна героїня Мелані після втрати батьків переїздить до дядька, ексцентричного виробника ляльок-маріонеток у натуральну величину та фантастичних старомодних іграшок. Один з його працівників називає дядька Мелані генієм, з яким не може зрівнятися ніхто: *"The cuckoo cried the half-hour. Melanie jumped'. Your uncle made that clock. "Gosh!" You don't know half the things he can make, Melanie". Once, he gave me a jack-in-a-box he had made. But it frightened me". But you surely know about the dolls and hobby horses and baby houses and all?" No, – she said. – He is a master, – said Finn. – There is no one like him, for art or craft. He's a **genius** in his own way and he knows it. – He considered'. Would you like to see a little of the work?"* [Carter, 1993, p. 45].

У цьому прикладі фіксуємо актуалізацію концептуальних ознак **майстерність (He is a master) та незрівнянність (There is no one like him, for art or craft.)**.

У біографічному романі «Папуга Флобера» англійський письменник Джуліан Барнс зображує життя одного з дослідників творчості Гюстава

Флобера – Джефрі Брейтвейта. У наведеному нижче уривку з цього роману йдеться про те, що один з літературних критиків зауважив, що у головної героїні роману «Мадам Боварі» очі різного кольору у різних частинах твору. Барнс описує, як Джефрі Брейтвейт спочатку відчував роздратованість власне Флобером, якого називає скрупульозним генієм, що не зміг дотриматися послідовності у зображенні персонажу. Проте згодом відчуття злості переходить на критика, який це зауважив, оскільки, коли Брейтвейт читав «Мадам Боварі», він жодного разу не помічав непослідовності цієї портретної деталі: “*And it’s hard to underestimate the irritation when a critic points out something like that to you. The irritation isn’t with Dr Starkie, not at first – she was only, as they say, doing her job – but with Flaubert. So that painstaking genius couldn’t even keep the eyes of his most famous character a consistent colour? Ha. And then, unable to be cross with him for long, you shift your feelings over to the critic. I must confess that in all the times I read Madame Bovary, I never noticed the heroine’s rainbow eyes*” [Barnes, 1985, p. 160].

У цьому уривку фіксуємо актуалізацію концептуальної ознаки **скрупульозність** у структурі концепту GENIUS/ГЕНІЙ.

У проаналізованих художніх творах номінативна одиниця *genius* трапляється й у заголовках, тобто у сильній позиції. Один з таких випадків – це автобіографічний роман Теодора Драйзера “*The Genius*”, уперше опублікований у 1915 році. Головний персонаж роману – Юджин Вітла – талановитий художник родом із провінційного містечка зображується як амбіційний митець, який добивається певного визнання, проте нівелює його бурхливим особистим життям. Ще на початку свого творчого шляху один з персонажів роману у розмові з Юджином досить точно характеризує його особистість та дає поради на майбутнє: “*You have so much imagination that it runs not only to ideas in business, but ideas in dress and comfort and friends and entertainment. ... You’re the kind of man, if my observations and intuitions are correct, who is apt to be carried away by his ideals of anything—beauty, women, show*” [Dreiser, 2010, p. 29].

У цьому уривку фіксуємо вербалізацію концептуальних ознак **уява** (*You have so much imagination*) та **захопленість** (*is apt to be carried away by his ideals of anything*).

Співрозмовник відзначає **надзвичайність** здібностей юнака, проте застерігає його від хибних вчинків на початку кар’єри: “*You are very exceptional, but your very ability makes you an uncertain quantity. You’re just on the threshold of your career*” [Dreiser, 2010, p. 34].

Слід зазначити, що сам Юджин був рішуче налаштований досягти успіху у роботі художника,

він вважає, що був народженим для успішного життя. Такий висновок можна зробити, зокрема, з наступного уривка, в якому автор надає емоційності невласне прямому внутрішньому мовленню протагоніста за рахунок використання паралельних конструкцій та модального дієслова *must*: “*He must succeed. That’s what the world was made for. That’s what he was made for. That was what he would have to do*” [Dreiser, 2010, p. 100].

У цьому випадку виокремлюємо актуалізовану концептуальну ознаку **впевненість** (*That’s what he was made for*).

Власне номінативна одиниця *genius*, окрім заголовку, трапляється у тексті роману 10 разів. Здебільшого вона вживається стосовно визнаних майстрів живопису, коли персонажі твору обговорюють їхню творчість чи відвідують галереї. Але в основному зазначена номінація вживається у контекстах, пов’язаних із головним персонажем Юджином. Він користувався неабияким успіхом у жінок, яких приваблювала не лише його зовнішність, а й надзвичайні здібності, вони відкрито називали його генієм, як-от у наступному прикладі: “*She would explain with exactness why she wanted him to see them, what she thought they would do for him. She frankly confessed to him that she considered him a genius and always insisted on knowing what new thing he was doing. When any work of his appeared and she liked it she was swift to tell him. He almost felt as if he owned her room and herself, as if all that she was – her ideas, her friends, her experiences – belonged to him*” [Dreiser, 2010, p. 109].

Дружина Юджина теж ставилася до нього як до геніальної особистості, всіяко підкреслювала його надзвичайність, і ніяк не могла збагнути, як він міг поєднувати свою велич як генія з інтрижками, причому з жінками, які були нижче його рівня: “*It was an astonishing thing that he could have deceived her so. She would never forget it. He was a genius to be sure. The world was waiting to hear what he had to say. He was a great man and should associate with great men, or, failing that, should not want to associate with anyone at all. It was ridiculous for him to be running around after silly women*” [Dreiser, 2010, p. 87].

У вищенаведених контекстах вербалізуються такі концептуальні ознаки, як **визнання** (*He was a genius to be sure; she considered him a genius*) та **надзвичайність** (*a great man*).

На питання Юджина, чому вона його кохає, одна з жінок відповіла, що саме через його геніальність та можливість робити те, що він забажає: “*Once when they were out in an automobile together, he had asked her why she loved him, and she said, “because you are a genius and can do anything you please”*” [Dreiser, 2010, p. 129].

У цьому випадку фіксуємо актуалізацію концептуальної ознаки **свобода** у структурі концепту GENIUS/ГЕНІЙ.

Останній з проаналізованих контекстів висвітлює роздуми самого протагоніста стосовно того, чи є він генієм взагалі, як його змальовують оточуючі: *“If he thought at all and was not a heaven-born **genius** serene in the knowledge of his God-given powers, he was very apt to hesitate, to worry, to be humble and to endure a good deal”* [Dreiser, 2010, p. 130].

Цей випадок актуалізує концептуальну ознаку **божественність** у структурі англomовного концепту GENIUS/ГЕНІЙ.

Висновки. У результаті дослідження було встановлено, що феномен геніальності є складним і багатограним концептом, який посідає важливе місце як у науковому, так і в художньому дискурсі. Вивчення вербалізації концепту GENIUS/ГЕНІЙ в англomовному художньому мовленні дозволяє виявити характерні ознаки цього концепту, такі як розумові здібності, ексцентричність, освіченість, несприйняття, скрупульозність, впевненість, божественність та інші.

Аналіз творів Джерома Селінджера, Артура Конан Дойла, Теодора Драйзера, Анжели Картер та інших авторів показав, що геніальність часто асоціюється з незвичайністю, самотністю, труднощами у взаємодії із суспільством і нерозумінням з боку інших людей. У літературі генії зображуються як персонажі, що мають надзвичайні здібності, які водночас роблять їх незвичайними та відчуженими від звичайного життя. Важливим аспектом дослідження є також вплив геніальності на оточуючих і суспільство загалом. Генії, будучи носіями унікальних здібностей, часто стикаються з нерозумінням, а інколи й з відвертою ворожістю. Проте їхній внесок у культуру, науку та мистецтво є неocenним, що підкреслює необхідність подальшого вивчення цього феномену. Загалом, дослідження вербалізації концепту GENIUS/ГЕНІЙ в англomовному художньому мовленні дозволяє глибше зрозуміти природу геніальності та її роль у культурному просторі, а також виявити мовні засоби, які використовуються для вираження цього складного та багатогранного феномену.

Перспективу дослідження концепту GENIUS вбачаємо в його аналізі в межах психолінгвістики. Психолінгвістичний підхід дозволяє дослідити, як когнітивні процеси впливають на вербалізацію і сприйняття геніальності, а також як культурні та соціальні контексти формують уявлення про геніальність у різних мовних спільнотах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kolegaeva I., Strochenko L. Concept GENIUS in its historical perspective. *Scientific Journal of Polonia University*. 2020. № 38 (1). P. 50–55.
2. Smith E.E. Concepts and induction. *Foundations of Cognitive Science* / M. Posner (ed.). Cambridge : CUP, 1989. P. 501–526.
3. Strochenko L. Lexical means of representation of the concept GENIUS in the English language. *International research and practice conference “Modern philology: relevant issues and prospects of research”*: Conference proceedings, October 20–21, 2017. Lublin : Baltija Publishing, 2017. P. 113–115.
4. The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. / Geeraerts D., Cuyckens H. (eds.). Oxford : Oxford University Press, 2010. 1368 p.
5. Barnes J. Flaubert’s parrot. London : Picador, 1985. 270 p.
6. Bow J. Jane’s journey. Lewes, East Sussex : The Book Guild Ltd, 1991. 230 p.
7. Carter A. The magic toyshop. London : Virago Press Ltd, 1993. 230 p.
8. Doyle A.C. The adventures of Sherlock Holmes. Folio World’s Classics, 2023. 192 p.
9. Dreiser T. The Genius. New York : John Lane Company, 1986. 560 p.
10. Salinger J.D. Selections. London : Penguin books, 1999. 437 p.

REFERENCES

1. Kolegaeva, I., Strochenko, L. (2020) Concept GENIUS in its historical perspective. *Scientific Journal of Polonia University*. № 38 (1), 50–55.
2. Smith, E.E. (1989) Concepts and induction. *Foundations of Cognitive Science* / M. Posner (ed.). Cambridge: CUP, 501–526.
3. Strochenko, L. (2017) Lexical means of representation of the concept GENIUS in the English language. *International research and practice conference “Modern philology: relevant issues and prospects of research”*: Conference proceedings, October 20–21, 2017. Lublin: Baltija Publishing, 113–115.
4. The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics. / Geeraerts D., Cuyckens H. (eds.). (2010). Oxford: Oxford University Press.
5. Barnes, J. (1985) Flaubert’s parrot. London: Picador.
6. Bow, J. (1991) Jane’s journey. Lewes, East Sussex: The Book Guild Ltd.
7. Carter, A. (1993) The magic toyshop. London: Virago Press Ltd.
8. Doyle, A.C. (2023) The adventures of Sherlock Holmes. Folio World’s Classics.
9. Dreiser, T. (1986) The Genius. New York: John Lane Company.
10. Salinger, J.D. (1999) Selections. London: Penguin books.

**FUNCTIONAL AND LINGUISTIC CHARACTERISTICS
OF THE BRITISH POLITICAL DISCOURSE:
R. SUNAK'S SPEECH IN THE UKRAINIAN PARLIAMENT**

Tymoshchuk N. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Philology and Translation
Vinnytsia Institute of Trade and Economics
of State University of Trade and Economics
Soborna str., 87, Vinnytsia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-5638-5825
n.tymoshchuk@vtei.edu.ua*

Key words: *expressive means, stylistic devices, persuasion, metaphor, war in Ukraine.*

A political speech, as a prepared message with a strong political focus, occupies a significant place in political discourse. The study aims to examine the linguistic and functional characteristics of Prime Minister Rishi Sunak's Ukrainian-Russian War-era political discourse. The importance of the study lies in the need to examine the linguistic image of the Ukrainian-Russian War and its main political actors in current political discourse. The relevance of this study is also determined by the goal of demonstrating the use of the system of expressive means and stylistic devices in current political discourse using the example of Rishi Sunak's speech. The research methods of the article combine the simple calculation method, the discourse analysis method, the style analysis method, the pure sampling method and the comparative method. We also used the corpus research tool "Voyant Tools" to process and analyze the selected speech. Prime Minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Rishi Sunak's speech in the Verkhovna Rada of Ukraine on January 12, 2024 serves as a material for our study. British Prime Minister Rishi Sunak uses a variety of stylistic devices to achieve the desired effect, which is determined by the pragmatic characteristics of the speech and the specifics of the audience to which the speech is delivered. In terms of vocabulary, Rishi Sunak uses rhetorical devices such as metaphor and repetition and words and phrases that convey urgency along with words that express emotions and attitudes. In terms of grammar, the speaker often uses active voice, first and second person pronouns, modal verbs, inversion, superlative degree of adjectives, and logical connectors. The British Prime Minister's speech is convincing due to the use of various combinations of personal and possessive pronouns "we / our", "we / our + you / your", "I / my + you / your" to refer to parties to political interaction; proper geographical names of countries and nationalities; the grammatical category of the present tense to emphasize continuous active actions aimed at the victory of the Ukrainian people, to statistics and figures, and repetition.

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ТА ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БРИТАНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ: ПРОМОВА Р. СУНАКА В УКРАЇНСЬКОМУ ПАРЛАМЕНТІ

Тимошук Н. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
вул. Соборна, 87, Вінниця, Україна
orcid.org/0000-0001-5638-5825
n.tymoshchuk@vtei.edu.ua*

Ключові слова: виражальні засоби, стилістичні прийоми, переконання, метафора, війна в Україні.

Публікація спрямована на вивчення лінгвістичних та функціональних особливостей політичного дискурсу прем'єр-міністра Великої Британії Ріші Сунака про українсько-російську війну. Актуальність розвідки зумовлена необхідністю дослідження особливостей використання системи виражальних засобів та стилістичних прийомів у сучасному політичному дискурсі. Для досягнення поставленої мети нами використано метод простого підрахунку даних, метод дискурсного аналізу, метод стилістичного аналізу, метод суцільної вибірки та порівняльний метод. Ми також використали інструмент корпусних досліджень «Voyant Tools» для обробки та аналізу промови. Прем'єр-міністр Великої Британії Ріші Сунак використовує різноманітні стилістичні прийоми для досягнення бажаного ефекту, який визначається прагматичними характеристиками промови та специфікою аудиторії, перед якою виголошується промова. З точки зору лексики він використовує такі риторичні прийоми, як метафора і повторення. З точки зору граматики оратор часто використовує активний стан, займенники першої та другої особи, модальні дієслова, інверсію, вищий ступінь порівняння прикметників. Переконавості промові британського прем'єра надає використання різноманітних комбінацій особових та присвійних займенників на позначення сторін політичної взаємодії; власних географічних назв країн та національностей; граматичної категорії теперішнього часу для підкреслення безперервних активних дій, спрямованих на перемогу українського народу, наведення статистичних даних та цифр, а також перманентних повторів “We are here!”. Проаналізувавши політичну промову Ріші Сунака, ми висновуємо, що система виражальних засобів і стилістичних прийомів у зверненні прем'єр-міністра до українського парламенту (12.01.2024) використовується для впливу на почуття й емоції адресата для привернення уваги до проблем повідомлення, для виконання прагма-комунікативних цілей аналізованого дискурсу.

Introduction. Language is an integral part of the everyday life of politicians. The right words and language must be found to address listeners and create a positive image of themselves, their political party and the country they represent. Politicians' language skills enable them to communicate ideas, build relationships, promote civic engagement, and influence people's attitudes and behavior. In reality, political actors do not use their language spontaneously: their public speeches and comments are purposeful. Previous research suggests that

political discourse is a reflection of social reality, with key political terms representing the main reliable source of information about current events around the world [Batsevych, 2004; Pavlichenko, 2022; Tymoshchuk, 2021; Tymoshchuk, 2023].

Research into political discourse has a long tradition. There are a large number of published studies examining speeches by political leaders. The interest in analyzing the speech of the Prime Minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Rishi Sunak in the Verkhovna Rada

of Ukraine on January 12, 2024 is significant, as the remarks of the British Prime Minister (PM) serve to draw attention other countries and promote the united collective strength of nations and their strong support for Ukraine, they also represent a multidimensional linguistic phenomenon that includes social, cognitive, discursive and semiotic elements. It is also worth noting that political discourse about the war in Ukraine has dominated world news since February 2022.

The main aim of this study is therefore to examine the linguistic and functional characteristics of Prime Minister Rishi Sunak's Ukrainian-Russian War-era political discourse. There are currently no studies that address this issue. The study attempts to address this gap by focusing on examining the following research questions:

1. What expressive means and stylistic devices did British Prime Minister Rishi Sunak use in his address to the Parliament of Ukraine?
2. What pragma-communicative purposes of political discourse do these expressive means and stylistic devices realize?
3. Which verbal means of persuasion does Rishi Sunak use?

The importance of the study lies in the need to examine the linguistic image of the Ukrainian-Russian War and its main political actors in current political discourse. **The relevance** of this study is also determined by the goal of demonstrating the use of the system of expressive means and stylistic devices in current political discourse using the example of Rishi Sunak's speech.

The **object** of the study is British political discourse. The **subject** of the study is social, cultural, lexico-grammatical and stylistic features of British political discourse. Our study aims to identify specific characteristics of British political discourse as reflected in the content, style, and communicative intentions of Sunak's address.

Literature Review. Discourse is defined by modern linguistics as the combination of the extralinguistic, pragmatic and sociocultural elements that accompany the speech act. Recently, the study of political discourse has attracted considerable attention from scholars from various fields, such as linguists, sociologists, psychologists, and mass communication researchers. The focus today is on socio-political vocabulary due to extra-linguistic and inter-linguistic factors.

Many linguists are interested in the question of political discourse and its functional and linguistic features. According to Ukrainian linguist Batsevych, political discourse and political communication are closely related. Political communication functions as a unique type of political relationship that people use to control the spread of sociopolitical ideas [Batsevych, 2004]. Political discourse is a type of institutional discourse that serves the basic purposes

of politics, such as power struggles, the integration and differentiation of political group actors, the development of conflicts and consensus building, the implementation of political actions through language and dissemination of information about them, manipulation of consciousness and control about the behavior of politicians and the public. Political discourse is characterized by: esoteric, fideistic and manipulative nature; relativity of nominations (when the speaker's politics influence the choice of nomination); pragmatically caused semantic uncertainty; emotionality; the important role of phatic communication; and dynamic language due to the fluctuating political environment. These fundamental elements of political communication are applied in a variety of ways, and a politician's ability to communicate and use language effectively ultimately determines how these elements are discussed in public [Abramicheva, 2022]. Analyzing the characteristics of political texts and debates is only one aspect of the study of political discourse. Scholars are fascinated by the linguistic strategies politicians use to shape and control public opinion. We agree with Herus and Kulyk that of all genres (government speeches, parliamentary debates, party manifesto writing, etc.), the political speech is one of the most effective in British political discourse [Herus, Kulyk, 2018, p. 32]. Discourse analysts examine the various rhetorical strategies that political figures use to persuade their audiences. The Ukrainian scholar Pavlichenko has examined the linguistic representation of the Russian-Ukrainian war and its key political actors in the political discourse of the American and British media. Her focus was on the analysis of the primary polarization discursive strategies in political media discourse and the language used to verbalize them. This research argues that polarization is being demonstrated in the media discourse on the Russian-Ukrainian war in 2022 [Pavlichenko, 2022].

We review previous studies that have analyzed Rishi Sunak's political discourse and rhetorical devices he uses to persuade his audience. British Prime Minister Rishi Sunak's first speech was examined by Ukrainian scholars in terms of the implementation of the persuasion strategy in the context of the rhetoric of needs. The researchers claim that the study of the Prime Minister's speech showed how the strategies of solidarity, appreciation, criticism, praise, assurances and warnings were used to implement the persuasion strategy. The above strategies are based on addressing feelings and basic human needs, such as the need for security, self-realization, belonging and respect. They conclude that in political speeches, appealing to the audience's need for self-actualization and reputation can be helpful in conveying a positive image and persuading the audience [Vyskushenko, Mosiienko, Svyrydiuk, 2023]. Through the lens of critical

discourse analysis (CDA), another study examines Rishi Sunak's inaugural speech as Prime Minister of the United Kingdom on October 25, 2022. To understand the underlying meanings and intentions behind Sunak's words, the researchers examine his speech in text, discourse practice, and social levels using Norman Fairclough's three-dimensional framework. This is done through an analysis of Sunak's use of linguistic devices at micro and macro levels, as well as through examinations of discourse practice and the social context of speech [Pham, N.K.A. Nguyen, T.H.A. Nguyen, D.K. Nguyen, 2024].

From an anthropological-pragmatic perspective, Maciej Buczowski and Marta Strukowska examine the discursive patterns of the two most recent inaugural speeches by British prime ministers. Using a qualitative-centered examination of critical discourse analysis and speech act theory, the research uncovered hidden messages in illocutionary communication acts of public political speeches. It is assumed that both speeches are essentially embedded in threatening rhetoric, which gains its persuasive power primarily through the use of appeals to ethos and pathos. Polish scholars believe that Rishi Sunak's tactics are primarily based on the use of assurances and statements that reflect his patterns of legitimacy by creating a credibility framework and equating it with the fearmongering framework [Buczowski, Strukowska, 2022]. K.M. Nesterchuk analyzed the emotionally expressive linguistic devices used in English political discourse through the speeches of British Prime Minister Rishi Sunak (Prime Minister's Speech at the CBI Conference: November 21, 2022 and Prime Minister's Statement to the House of Commons at the G20 Summit: November 17, 2022) [Nesterchuk, 2023].

Previous researches can only be considered a first step towards a more profound understanding of Rishi Sunak's modern political discourse. The literature review shows that most early studies mainly focus on analyzing his first speech as the Prime Minister of the United Kingdom on October 25, 2022. Although studies on British modern political discourse have been conducted by some authors, the problem of

its functional and linguistic characteristics is still insufficiently explored. To our knowledge, no prior studies have examined Rishi Sunak's other speeches, in particular his speech in the Verkhovna Rada of Ukraine on January 12, 2024.

Methods. The research methods of the article combine the simple calculation method, the discourse analysis method, the style analysis method, the pure sampling method and the comparative method. We also used the corpus research tool "Voyant Tools" (<https://voyant-tools.org/>) to process and analyze the selected speech. It is an open access tool for corpus linguistics that serves as a web-based platform for text analysis. The program allows scientific analysis of the text, highlighting the frequency of use of lexical units in the corpus, creating diagrams, etc.

Results and discussion. Prime Minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Rishi Sunak's speech in the Verkhovna Rada of Ukraine on January 12, 2024 serves as a material for our study. The PM speech aimed to unite the free world to support the Ukrainian people in their war against Russia. The speech's focus on democratic society and its reference to the fragile situation of the Ukrainian people in their difficult struggle for freedom and independence show the deep pragmatism of the text. Figures 1 and 2 below show the most frequently used words in Sunak's speech. "Ukraine" (25), "war" (11), "security" (8), "people" (8) and "defense" (8) are the five most common words without functional parts of speech. The word cloud summarizes the key themes and issues highlighted in Sunak's speech, emphasizing the focus on Ukraine, the challenges of war and security, the impact on people, and defense and protection strategies.

Sunak's pronoun use is also noteworthy (Table 1). PM attempts to build trust with the audience by using the inclusive first-person pronoun "we." Its frequent use (21.56%) strengthens the feeling of unity and solidarity between the speaker, the audience and the Ukrainian people. By using the pronouns "we" and "our" Sunak also conveys a shared sense of responsibility and unity in support of Ukraine and Ukrainians, emphasizing cooperation between

Table 1

Frequency of Personal and Possessive Pronouns in Rishi Sunak's Speech

Pronouns	Personal Pronouns	Times Appeared	Relative Frequency	Possessive Pronouns	Times Appeared	Relative Frequency
First person	I	19	16.38%	My	2	4.08%
	We	25	21.56%	Our	20	40.82%
Second person	You	31	26.73%	Your	19	38.77%
Third person	He	9	7.75%	His	1	2.04%
	She	0	0%	Her	0	0
	It	23	19.83%	Its	3	6.12%
	They	9	7.75%	Their	4	8.17%
Total		116	100%	Total	49	100%

Ukraine and Britain, and potentially appealing for collective action from other countries. The frequent use of “I” (16.38%) highlights his personal involvement, determination, and leadership as the Prime Minister. By engaging listeners directly through “you” and “your,” he aims to connect with listeners on a personal level so that listeners feel included in the message and personally addressed. With such a strategy, PM takes the responsibility of making promises and commitments to the listeners (fig. 1).

Prime Minister Rishi Sunak supports his arguments with statistics and figures (e.g., £2.3 billion of military aid; over 12 billion pounds of aid to Ukraine; the biggest single defense package so far, with £2.5 billion) to present factual events and sound more convincing as a speaker. A similar conclusion was reached by Olena Yankovets, the scholar claims that using the actual information and appealing to facts is a characteristic feature of Rishi Sunak’s speeches [Yankovets, 2023].

Sunak focuses on the key issues important to Ukrainians, such as Britain’s full support for Ukraine in the war against the aggressor, and emphasizes the achievements in solving them: *“We have trained tens of thousands of Ukrainian soldiers, we led the way in delivering helicopters, ships, tanks, armored vehicles, air defense and electronic warfare systems, anti-tank missile systems such as NLAW, Javelin, Storm Shadow missiles to reach behind enemy lines and defend against aggression in the Black Sea. Humanitarian and economic support, and the strongest set of sanctions ever to deliberate russia’s economy. I am proud that we have provided over nine billion pounds of support so far, but I want to go even further”* [Sunak, 2024].

Another type of argument Prime Minister Sunak employs in his speeches to convince the audience is quoting authoritative people or sources to support his arguments. For example, Sunak honors *“the great Winston Churchill”* [Sunak, 2024] and quotes

Fig. 1. Word-cloud of Sunak’s speech most frequent words

Fig. 2. Diagram of word usage in Sunak’s speech

his words “*As Churchill said, there are two kinds of nationalism: “The crazz for supreme domination by weight or force, which he called a danger and a vice”, or nationalism that comes from “love of country and readiness to die for country, love of traditions, culture, and the gradual development of a social entity worthy of nationality. He called it “the first of the virtues”*” [Sunak, 2024]. He quotes Churchill’s words to underscore the importance of a positive and constructive form of nationalism, meaning the national struggle of the Ukrainian people. Churchill’s words about nationalism reflect values that are often cherished in Western democracies, we mean love of country, respect for tradition, and commitment to social progress. Sunak also appeals to them hoping to resonate with his audience in support of the European integration goals of the Ukrainian people.

He also quotes Taras Shevchenko, the great Ukrainian poet. These words sound symbolic and relevant from the speech of the British Prime Minister in 2024. We mean Taras Shevchenko’s will to “*break chains,*” which symbolizes freedom from oppression or external control, while “*joining the family of free nations*” symbolizes integration of Ukraine into the community of independent and democratic countries. Quoting well-known historical figures such as Shevchenko, Churchill and Kennedy is rhetorically effective in capturing the audience’s attention and reinforcing Sunak’s key messages.

Thus, the argumentative potential of political communication is significantly increased through intertextuality, especially through quotations. S.V. Sokolovska came to a similar conclusion. The researcher notes that in the speeches of British politicians, the main form of intertext is a direct quote, while indirect and allusive quotes work to a lesser extent. British heads of state and government often resort to fragmentary quotations, i.e. quotations in the text of a speech that logically complete in the immediate context [Sokolovska, 2014].

In his speech British Prime Minister Rishi Sunak drew parallels between Britain’s struggle in World War II and Ukraine’s current struggle. He said, “*1940 was our finest hour. In Ukraine, it was 2 years ago, when you started to resist the Russian invasion. Perhaps today is more like 1942. It was a moment in the middle of that war when the progress on the battlefield was difficult, the defense industry was under severe strain, and the population was becoming tired. It must have been difficult to see the light ahead. But the British stood firm*” [Sunak, 2024]. The phrase “*our finest hour*” [Sunak, 2024] refers to a period of great courage, determination, and resilience in British history, particularly during the darkest days of World War II when Britain stood alone against Nazi Germany. The PM suggests that when Ukraine in 2022 (2 years ago) began actively

resisting the Russian invasion it was Ukrainian finest hour. However, comparing the current situation in Ukraine to 1942, the speaker suggests that Ukraine’s struggle against Russian aggression may be at a critical point, similar to the turning point in World War II. Sunak believes that the current challenges facing Ukraine are significant and that its road ahead may be difficult. The metaphorical expression “*it must have been difficult to see the light ahead*” [Sunak, 2024] conveys the above-mentioned idea of uncertainty and the struggle to find hope in the face of difficulties.

Rishi Sunak uses lots of proper names, which is normative to the given type of discourse: *President Zelenskyi (Volodymyr Zelenskyi), President John F. Kennedy, Winston Churchill, Taras Shevchenko, UK (United Kingdom), Ukraine, Iran, North Korea* and so on. The usage of abbreviations (*NATO, EU, G7, UN*) gives rhythm and emphasis to a given utterance and even save time in speech.

In order to convey the ideas of defending a free, democratic world, supporting the Ukrainian people in restoring sovereignty and defending independence, Prime Minister Sunak uses a system of expressive means and stylistic devices that draw the listeners’ attention to the ideas expressed, appeal to the addressee’s feelings and emotions, and demonstrate the importance of the information being presented.

Prime Minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Rishi Sunak’s speech in the Verkhovna Rada of Ukraine on January 12, 2024 contains present perfect tense to show Britain’s leading role since the first hours of Russian aggression in helping the Ukrainian people defend themselves (1, 2) and “*to think about what you have already achieved*” [Sunak, 2024] (3, 4) as well as it contains the future tense (5, 6) to increase confidence in Ukraine’s victory over the aggressor and to express support for Great Britain.

1. *We have trained tens of thousands of Ukrainian soldiers...* [Sunak, 2024].

2. *I am proud that we have provided over nine billion pounds of support so far, but I want to go even further* [Sunak, 2024].

3. *Russia’s military vastly outnumbers Ukrainian forces, but you have already regained half of the occupied territory* [Sunak, 2024].

4. *You have held the East, reopened vital shipping lanes to help feed the world, and increasingly made Crimea into a vulnerability for russia, not a strength* [Sunak, 2024].

5. *Well, Ukraine will not yield, and the United Kingdom will never walk away!* [Sunak, 2024]

6. *The United Kingdom will be there from the first moment to the last* [Sunak, 2024]

The UK Prime Minister speech contains verbs *can* and *must* to demonstrate possibilities and actual necessary steps and measures to defend the free,

democratic world from the Russian Federation: “*And, to echo Churchill, we must give you the tools and I know you will finish the job*” [Sunak, 2024]; “*And we cannot and will not falter now, because aid to Ukraine is an investment in our own collective security*” [Sunak, 2024].

Rishi Sunak employs a great number of epithets, both of the adverbial and adjectival nature, they make his speech more emotional, expressive, on one hand, and more convicting, on the other hand: “*vital shipping lanes*” [Sunak, 2024], “*bombs deliberately aimed at homes and hospitals*” [Sunak, 2024], “*Russia’s military vastly outnumbers Ukrainian forces*” [Sunak, 2024], “*an economy severely weakened by sanctions*” [Sunak, 2024]. The usage of the Superlative degree of Adjectives functions as intensifiers within Rishi Sunak’s speech showing the highest rank of quality of the described objects: “*the greatest threat*”, “*our finest hour*”, “*the strongest set of sanctions*”, “*the biggest single defense package*”, “*the greatest moment in the history of our relationship*”, “*the earliest days of the invasion*” [Sunak, 2024]. The Prime Minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Rishi Sunak started his speech: “*I’ve come from the world’s oldest Parliament to address the world’s bravest*” [Sunak, 2024]. The superlative degree of the adjective “*brave*” in the form of “*bravest*” is used to describe Ukrainian parliamentarians, emphasizing their bravery and strength, metaphorically portraying them as warriors fighting for the freedom of their nation.

The Prime Minister speech before the Ukrainian Parliament is characterized by the usage of metaphors, which “make the given discourse emotionally colored by transforming the qualities of some phenomena, objects, subjects and events into the sphere of some other items” [Humeniuk, 2023, p. 114]. The metaphor “*echoes of Britain’s own history*” [Sunak, 2024] draws a parallel between the current situation in Ukraine and historical events in Britain, suggesting that as Britain has overcome challenges in the past, Ukraine can also win its current struggle. Metaphorically, “*light ahead*” symbolizes hope and the possibility of a brighter future despite the darkness of the present circumstances.

To influence the listeners’ mind, politicians often repeat certain words and phrases that have the greatest semantic load and are therefore important in their speeches. Repetition in political discourse is one of the most effective means of influencing the recipient’s mind. Due to frequent use, certain words and phrases are imprinted in the addressees’ memory and become personally significant for them [Frasyniuk, 2020, p. 132]. Repeating several times “*We are here*”, Sunak emphasizes the role played by British society for the Ukrainian people during the Russian invasion, underlines the role of the UK

with allies in supporting the independence struggle of the Ukrainian people, points out the strong hope and readiness of British community to go ahead with the Ukrainian people, with the democratic world up to the Ukrainian victory. Echoing Zelenskyy’s message “*We are here*”, Sunak promises to stand with Ukraine against Russian aggression and assures that support will not change despite the difficult circumstances.

Rishi Sunak promises, “*we will rally to Ukraine’s side and defend our common cause – of democracy over dictatorship, freedom over tyranny, and the rule of law over anarchy*” [Sunak, 2024]. The antithesis “*democracy over dictatorship, freedom over tyranny, and the rule of law over anarchy*” [Sunak, 2024] demonstrates the metaphorical necessity of both moral and practical choosing the right side, although the structure of each opposition clearly indicates the speaker’s commitment to positive values and the inclination to make a decision in their favor. With the words “*we will rally to Ukraine’s side and defend our common cause*” [Sunak, 2024], Prime Minister metaphorically calls for action and the need for solidarity in supporting Ukraine in its struggle, using the personal pronoun “*we*” and the possessive pronoun “*our*” to characterize the “*common cause*”, verbally contrasting the “*Ukraine’s side*” with Putin and “*his allies in North Korea, Iran and elsewhere*” [Sunak, 2024].

We can state that Rishi Sunak uses a large number of polysyndeton in his speech, which is one of his unique features and forms his distinctive style. For example, “*And the ordinary people of Ukraine, who have endured more than anyone could have to bear: rockets and bombs deliberately aimed at homes and hospitals, shelters and schools, torture, rape, children kidnapped. You have met this depravity with bravery and defiance, with your unique, unbreakable Ukrainian spirit, and all of us in the free world salute you*” [Sunak, 2024]. The given example includes the use of polysyndeton when the conjunction *and* is repeated several times in order to slow down the pace of speech, highlight the information about the mentioned topics, objects, phenomena and focus the listeners’ attention on the facts. Another feature of Prime Minister Rishi Sunak’s speech in the Verkhovna Rada of Ukraine on January 12, 2024 is the combination of several polysyndeton and asyndeton within the limited speech space, resulting in sudden changes in tempo when slow speech tempo is suddenly changed, transferred to high-speed speech tempo or the other way around.

Conditionals play a crucial role in political discourse. The Prime Minister speech before the Ukrainian parliament contains first conditional sentences to frame possible scenarios. By using these grammatical forms, the addressee aims to create a probable picture and encourages the perception of

an imaginary situation: “*If russia ever again invades Ukraine again, the UK will come to your aid with swift and sustained security assistance*” [Sunak, 2024]. By presenting hypothetical situations and their potential outcomes, Rishi Sunak argues for urgent assistance to Ukraine: “*If we waver now, we embolden not just putin, but also his allies in North Korea, Iran and elsewhere*” [Sunak, 2024].

Prime Minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Rishi Sunak’s speech in the Verkhovna Rada of Ukraine on January 12, 2024 is characterized by the usage of inversions:

1. “*From the very beginning, the British people spontaneously flew the Ukrainian flags*” [Sunak, 2024].

2. “*And as a symbol of our unbreakable alliance, I bring you today the flag of the United Kingdom...*” [Sunak, 2024].

According to Natalia Humeniuk, “inversion, or making the unusual word order of the sentence, has the potential to provoke addressee’s attention to the given information with something unusual” [Humeniuk, 2022, p. 17]. The variants of inversion within Rishi Sunak’s speech are of the type with the adverbial modifiers used to highlight the immediate support the British people showed Ukraine in the face of the invasion, stressing the solidarity and unity between the two nations.

Conclusions. Thus, political discourse is a complex multilevel phenomenon that can be seen as a reflexive linguistic communication within the political space. Political discourse is based on a mechanism aimed at structuring verbal and semantic reality through the communicative interaction of subjects. A political speech, as a prepared message with a strong political focus, occupies an extremely important place in political discourse.

British Prime Minister Rishi Sunak uses a variety of stylistic devices to achieve the desired effect, which is determined by the pragmatic characteristics of the speech and the specifics of the audience to which the speech is delivered. In terms of vocabulary, Rishi Sunak uses rhetorical devices such as metaphor and repetition and words and phrases that convey urgency along with words that express emotions and attitudes. In terms of grammar, the speaker often uses active voice, first and second person pronouns, modal verbs, inversion, superlative degree of adjectives, and logical connectors. The British Prime Minister’s speech is convincing due to the use of various combinations of personal and possessive pronouns “we/our”, “we/our + you/your”, “I/my + you/your” to refer to parties to political interaction; proper geographical names of countries and nationalities; the grammatical category of the present tense to emphasize continuous active actions aimed at the victory of the Ukrainian people, to statistics and figures, and repetition: “We are here!”.

These expressive means and stylistic devices are used with the purpose of influencing the feelings and emotions of the addressee, provoking the addressee’s attention to the problems of the message, fulfilling its pragma-communicative purposes by putting them in a strong position of perceiving information.

To conclude, an area worth further investigation is researching the peculiarities of these expressive means and stylistic devices translation of Rishi Sunak’s speech into Ukrainian.

BIBLIOGRAPHY

1. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Вискушенко С.А., Мосієнко О.В., Свиридюк Т.В. Стратегія переконання у політичних промовах британського прем’єр-міністра Ріші Сунака (риторичний аспект). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2023. Вип. 59 (1). С. 54–57.
3. Герус О., Кулик А. Особливості функціонування евфемізмів та сленгізмів у сучасному англomовному дискурсі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2018. Вип. 29 (68). Т. 4. С. 31–36.
4. Нестерчук К.М. Емоційно-експресивні мовні засоби англomовного політичного дискурсу (на матеріалі промов прем’єр-міністра Великої Британії Ріші Сунака). 2023. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28920/1/Nesterchuk.pdf>.
5. Соколовська С. Політичний дискурс Великої Британії: когнітивний аспект. *Studia Philologica*. 2014. Вип. 2 (1). С. 80–82.
6. Тимошук Н.М. Неологізми на позначення явищ COVID-19: морфологічний аспект. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 35. Том 5. С. 168–172.
7. Фрасинюк Н.І. Мовні засоби вираження персуазивності в політичному дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 32 (2). С. 129–133.
8. Янковець О.В. Компаративний аналіз лексико-стилістичних особливостей промов прем’єр-міністрів Великої Британії в контексті російсько-української війни. *Вісник науки та освіти*. 2023. Вип. 4 (10). С. 204–212.
9. Abramicheva O.M. Johnsonism as a linguistic phenomenon: professional discursive personality of Boris Johnson. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2022. Вип. 53 (1). С. 4–10.
10. Buczowski M., Strukowska M.E. Speech act-based legitimisation in selected inaugural speeches of British Prime Ministers. *Scripta Neophilologica Posnaniensia*. 2022. Vol. 22. P. 25–37.

11. Humeniuk N.H. Stylistic aspect of the UK Prime Minister Boris Johnson's address to the nation on the Russian invasion of Ukraine (24.02.2022). *South Archive (Philological Sciences): Collected papers*. 2022. Vol. 1 (90). P. 12–20.
12. Humeniuk N.H. Stylistic aspect of the President Zelensky speech before the US Congress, 12.21.2022. *Transcarpathian Philological Studies*. 2023. Vol. 1(27). P. 110–118.
13. Pavlichenko L. Polarization in Media Political Discourse on the War in Ukraine: Critical Discourse Analysis. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Філологічні науки / Visnyk Universitetu imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologicni Nauki*. 2022. Vol. 2 (24). P. 214–223.
14. Pham T.Q., Nguyen N.K.A., Nguyen T.H.A., & Nguyen D.K. A Critical Discourse Analysis of Rishi Sunak's First Speech As Prime Minister of The United Kingdom. *VNU Journal of Foreign Studies*. 2024. Vol. 40(1). P. 148–165.
15. Sunak R. The speech by the Prime Minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Rishi Sunak in the Verkhovna Rada of Ukraine. 2024. URL: https://www.rada.gov.ua/en/news/News/top_news/245558.html.
16. Tymoshchuk N.M. Euphemisms in Modern Political Discourse: Joseph Biden's Speeches in the War in Ukraine. *Alfred Nobel University Journal of Philology*. 2023. Vol. 2 (26/2). P. 210–224.
4. Nesterchuk, K.M. (2023) Emotsiino-ekspresyivni movni zasoby anhlomovnoho politychnoho dyskursu (na materialy promov premier-ministra Velykoi Brytanii Rishi Sunaka) [Emotional and Expressive Linguistic Means of English Political Discourse (Based on the Speeches of British Prime Minister Rishi Sunak)]. Retrieved from: <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28920/1/Nesterchuk.pdf> (Last accessed: 24 July 2024) [in Ukrainian].
5. Sokolovska, S. (2014) Politychnyi dyskurs Velykoi Brytanii: kohnityvnyi aspekt [Political discourse in the UK: the cognitive aspect]. *Studia Philologica*, Vol. 2 (1), pp. 80–82 [in Ukrainian].
6. Tymoshchuk, N.M. (2021) Neolohizmy na poznachennia yavlyshch COVID-19: morfolohichnyi aspekt [Neologisms Denoting the Phenomena of COVID-19: Morphological Aspect]. *Topical issues of the humanities*, issue 35, Vol. 5, pp. 168–172 [in Ukrainian].
7. Frasyuniuk, N.I. (2020) Movni zasoby vyrazhennia persuazyvnosti v politychnomu dyskursi [Language means of expression persuasiveness in political discourse]. *Aktualni pyttannia humanitarnykh nauk – Topical Issues of the Humanities*, Vol. 32 (2), pp. 129–133 [in Ukrainian].
8. Yankovets, O.V. (2023) Komparatyvnyi analiz leksyko-stylistychnykh osoblyvostei promov premier-ministriv Velykobrytanii v konteksti rosiisko-ukrainskoi viiny [Comparative analysis of the lexico-stylistic features of the speeches of the prime ministers of Great Britain in the context of the Russian Ukrainian war]. *Visnyk nauky ta osvity – Bulletin of Science and Education*, Vol. 4 (10), pp. 204–212 [in Ukrainian].
9. Abramicheva, O.M. (2022) Johnsonism as a linguistic phenomenon: professional discursive personality of Boris Johnson. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia – International Humanitarian University Herald. Philology*, Vol. 53 (1), pp. 4–10 [in English].
10. Buczowski, M., Strukowska, M.E. (2022). Speech act-based legitimisation in selected inaugural speeches of British Prime Ministers. *Scripta Neophilologica Posnaniensia*, Vol. 22, pp. 25–37 [in English].
11. Humeniuk, N.H. (2022). Stylistic aspect of the UK Prime Minister Boris Johnson's address to the nation on the Russian invasion of Ukraine (24.02.2022). *South Archive (Philological Sciences): Collected papers*, Vol. 1 (90), pp. 12–20 [in English].
12. Humeniuk, N.H. (2023) Stylistic aspect of the President Zelensky speech before the US Congress, 12.21.2022. *Transcarpathian Philological Studies*, Vol. 1 (27), pp. 110–118 [in English].

REFERENCES

1. Batsevych, F.S. (2004) *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* [Basics of communicative linguistics]. Kyiv, Akademiia, 344 p. [in Ukrainian].
2. Vyskushenko, S.A., Mosiienko, O.V., Svyrydiuk, T.V. (2023) Stratehiia perekonannia upolitychnykh promovakh brytanskoho premier-ministra Rishi Sunaka (rytorychnyi aspekt) [Persuasive strategy in the political speeches of the British prime minister Rishi Sunak (rhetorical aspect)]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Filolohiia – International Humanitarian University Herald. Philology*, No. 59, Vol. 1, pp. 54–57 [in Ukrainian].
3. Herus, O., Kulyk, A. (2018) Osoblyvosti funkcionuvannia evfemizmiv ta slengizmiv u suchasnomu anhlomovnomu dyskursi [Euphemisms and slangisms functioning in modern English discourse]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriya «Filolohiia. Sotsialni komunikatsii» – Scientific Notes of V.I. Vernadsky Taurida National University. Series Philology. Social communications*, Vol. 29 (68), No. 4, pp. 31–36 [in Ukrainian].

13. Pavlichenko, L. (2022) Polarization in Media Political Discourse on the War in Ukraine: Critical Discourse Analysis. *Alfred Nobel University Journal of Philology – Visnyk Universitetu imeni Alfreda Nobelya. Seriya: Filologicni Nauki*, Vol. 2, issue 24, pp. 214–223 [in English].
14. Pham, T.Q., Nguyen, N.K.A., Nguyen, T.H.A., & Nguyen, D.K. (2024) A Critical Discourse Analysis of Rishi Sunak’s First Speech As Prime Minister of The United Kingdom. *VNU Journal of Foreign Studies*, Vol. 40(1), pp. 148–165 [in English].
15. Sunak, R. (2024). *The speech by the Prime Minister of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Rishi Sunak in the Verkhovna Rada of Ukraine*. Retrieved from: https://www.rada.gov.ua/en/news/News/top_news/245558.html (Last accessed: 24 July 2024) [in English].
16. Tymoshchuk, N.M. (2023) Euphemisms in Modern Political Discourse: Joseph Biden’s Speeches in the War in Ukraine. *Alfred Nobel University Journal of Philology*, Vol. 2 (26/2), pp. 210–224 [in English].

THE AXIOLOGICAL DIMENSION OF IDIOMS IN ENGLISH MEDIA DISCOURSE

Fabian M. P.

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Department of English Philology
Uzhhorod National University
Universytets'ka str., 14, Uzhhorod, Ukraine
orcid.org/0000-0002-3351-1275
myroslava.fabian@uzhnu.edu.ua*

Key words: *axiology, idiomatic axiology, evaluation, idiom, media discourse.*

Current research in phraseology focuses on dissecting the structural and functional facets of axiology within language systems. This entails studying linguistic tools for expressing evaluation, its role in discourse and text, and the evolving axiological trends in phraseological semantics. However, the categorization of evaluation in idioms remains underexplored. Idiomatic axiology is often overlooked in modern linguistics, deemed a nascent area. Nonetheless, idioms heavily imbue evaluation, less as descriptors and more as interpreters and conveyors of subjective attitudes.

Cultural and historical experiences shape emotionally charged language attitudes, guided by societal assessment criteria. Cultural norms, comprising rules, standards, and boundaries, dictate acceptable behavior, reflected in linguistic norms – persistent linguistic elements adopted by societies at specific times.

An axiological worldview, shaped by idiomatic fragments, crafts a unique lens through which individuals interpret reality. This evaluative perspective encompasses individuals, social groups, and nations, intersecting language consciousness, reality, and language as a cognitive tool. Through linguistic expressions, attitudes towards the world are verbalized, adhering to aesthetic principles championed by artists and creators. This worldview is crystallized through idiomatic expressions that convey nuanced interpretations of reality, presenting a distinct human perspective and its relationship with the environment.

Evaluation within idiomatic semantics enriches meaning by appraising persons, objects, phenomena, or processes based on their alignment with subjective needs, interests, desires, and tastes. In media discourse, idioms transcend mere depiction, instead of interpreting and evaluating the world while conveying subjective viewpoints.

Authorial adaptations of axiological idioms, such as expansions, ellipsis and structural modifications, personalize language use, bringing it closer to specific contexts with stylistic expertise. Structural modifications enhance clarity and relevance, manifesting idiomatic creativity in conveying meliorative or pejorative evaluations.

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ІДИОМ В АНГЛОМОВНОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

Фабіан М. П.

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
Ужгородський національний університет
вул. Університетська, 14, Ужгород, Україна
orcid.org/0000-0002-3351-1275
myroslava.fabian@uzhnu.edu.ua*

Ключові слова: аксіологія, ідіоматична аксіологія, оцінка, ідіома, медіадискурс.

Сучасні дослідження у сфері фразеології зосереджені на вивченні структурних і функціональних аспектів аксіології в межах мовних систем. Це передбачає вивчення засобів вираження оцінки, її ролі в дискурсі та тексті, а також еволюцію аксіологічних тенденцій у фразеологічній семантиці. Однак категоризація оцінки в ідіомах залишається не досить дослідженою. Ідіоматичну аксіологію часто ігнорують у сучасній лінгвістиці, вважаючи її новоствореною галуззю. Тим не менш ідіоми значною мірою містять оцінку радше як інтерпретатори та виразники суб'єктивного ставлення, аніж як прості дескриптори.

Культурний та історичний досвід формує емоційно забарвлене ставлення, що ґрунтується на суспільних критеріях оцінки. Культурні норми, які включають правила, стандарти та критерії, диктують поведінку, відображену в нормах мови – стійких елементах, прийнятих суспільством у певний час.

Аксіологічний світогляд, сформований за допомогою фрагментів ідіоматики, створює унікальну лінзу, крізь яку людина інтерпретує дійсність. Ця оцінна перспектива охоплює окремих осіб, соціальні групи та нації, перетинаючи лінгвокультурну свідомість, дійсність і мову як когнітивний інструмент. Ставлення до світу, що відповідає естетичним принципам, вербалізується за допомогою різних мовних засобів. Це світосприйняття кристалізується в ідіоматичних виразах, які передають різноманітні інтерпретації дійсності, представляючи окрему перспективу людини та її стосунки з навколишнім середовищем.

Оцінка в ідіоматичній семантиці збагачує значення, оцінюючи осіб, предмети, явища чи процеси на основі їхньої відповідності суб'єктивним потребам, інтересам, бажанням і смакам. У медіадискурсі ідіоми виходять за межі простого зображення, натомість пояснюють та оцінюють світ, висловлюючи суб'єктивну думку.

Авторські трансформації аксіологічних ідіом, такі як додавання, еліпс чи структурні модифікації, персоналізують використання мови, пристосовуючи її до конкретного контексту за допомогою стилістичної майстерності. Структурні модифікації підвищують зрозумілість і доречність, проявляючи ідіоматичну креативність у вираженні меліоративних або пейоративних оцінок.

Problem statement. Idiomatic axiology is intertwined with numerous peripheral sciences and branches of knowledge, particularly those establishing the framework for examining the world's value systems. Contemporary phraseology focuses on exploring the structural and functional aspects of evaluation and its significance within the language system. This includes the linguistic tools used to express evaluation, the position of evaluation within expressions and texts, and the primary trends in axiological shifts within

phraseological semantic structures. However, the issue of the evaluation category in phraseology still remains less researched. Modern phraseologists often overlook idiomatic axiology, considering it a new and largely unexplored area within linguistics. Despite this, idioms are heavily imbued with evaluation, serving less to describe the world and more to interpret, assess, and convey subjective attitudes toward it.

Values that emerged as spiritual foundations at the dawn of human history serve to hierarchize reality,

impart meaning through value judgments, and relate to ideals of the desirable, normative, or unacceptable, thereby guiding behavior. According to D. Ilieva, the importance of these value orientations for different ethnic groups has led to their “coding” within each national language, particularly within vocabulary, phraseology, and proverbs. This coding often involves embedding evaluative components into the denotative or connotative meanings of words and using stylistic and metaphorical elements in idiomatic expressions and sayings to convey messages across generations [Ilieva, 2017, p. 25].

Consequently, the emotionally charged attitudes within a language are shaped by the worldview of its native speakers, informed by their cultural and historical experiences, and influenced by the prevailing assessment criteria of their society [Byessonova, 2021, p. 261]. Cultural norms include rules, standards, prescriptions, templates, institutions, and boundaries, whose breach is considered unacceptable and elicits negative responses from the cultural community. Linguistic norms are generally defined as the established and persistent linguistic elements and their usage rules that a society adopts at a specific time.

An axiological worldview, shaped by fragments derived from idioms, constructs a unique perspective on the world. Each individual interprets and reflects upon reality through the lens of their social, personal, and cultural experiences. At the core of this evaluative worldview are individuals, social and cultural groups, as well as states and nations. This framework intersects with language consciousness, reality itself, and language as a tool for understanding and expressing knowledge about the world [Prihodko, 2018, p. 65].

Through language, attitudes towards the world are verbalized, often guided by aesthetic principles adhered to by artists and cultural creators. This worldview is formed through specific linguistic expressions that convey particular senses and interpretations of reality. Ultimately, the axiological image of the world represents a distinct interpretation of humanity and its relationship with the environment.

According to S. Hanzha and H. Onyshchenko, evaluation within the semantics of idioms enriches meaning significantly by expressing the degree of value attributed to a person, object, phenomenon, or process [Ганжа, Онищенко, 2016, с. 37]. It reflects their alignment with the needs, interests, desires, and tastes of the subject. The intricate nature of evaluation results in various classifications of this category. Notably, sociology, anthropology, and linguistic axiology lack a universally accepted typology of evaluations.

In media discourse, idioms often emerge not merely to depict the world but to interpret it, evaluate it, and convey a subjective viewpoint towards it [Мізіл, 2008, с. 69]. Multiple evaluative dimensions of idioms intertwine, undergoing individual-authorial

transformations that gradate these expressions. As a result, a conventional, familiar expression expands its axiological assessment, transforming into something distinctive and unexpected, thereby capturing the reader’s attention.

Thus, idiomatic expressions shape strategies for assessing phenomena in objective reality, establish an axiological worldview, and define norms that dictate appropriate behavior. The issue of values remains perennially relevant, intertwined with concepts such as good/evil, justice/injustice, and others, ensuring its enduring relevance in discourse.

The article **aims** to explore and analyze the axiological aspects of idioms within the context of English media discourse.

The **subject** of the article is the axiological dimension of idioms within English media discourse. The **object** of the article is the idioms themselves as they are used in English media discourse. It includes analyzing the specific idiomatic expressions, their evaluative components, and the way these idioms are interpreted and transformed in media texts to reflect cultural norms and values.

The research **material** comprises 50 idioms sourced from articles published in “The Guardian” between 2019 and 2024.

Presentation of the main research material. Evaluation, explicitly or implicitly expressed in media texts, is a signal of axiological information. Axiological information is structurally, functionally and semantically discrete and is interpreted as a necessary link that can ensure the pragmatic effect of the message. The ability of evaluation to modify the axiological level of the message (to express compliance or non-compliance with the norm of certain qualities of the object of speech), the pragmatic and communicative level (to activate the communicative recipient) determines its interpretation as an obligatory component of the conceptual structure of axiological and persuasive texts.

The initial step in analyzing the axiological parameter of idioms involves identifying evaluative vocabulary within their composition or interpretation. This is crucial for distinguishing between evaluative and neutral idioms, and for determining whether they carry a positive or negative connotation. It is essential to compile a comprehensive list of relevant evaluative identifiers, known as evaluatively marked lexemes. Linguistic research has developed specific methodologies for categorizing various semantic groups of words, including evaluative terms. A straightforward yet time-intensive approach involves consulting dictionaries, which highlight common axiological correlates associated with the concepts of “good” and “bad”. For instance, terms correlated with “good” include *useful, sound, morally excellent, kind, benevolent, pleasant, advantageous, skilled, competent,*

clever, adequate, sufficient, satisfactory, desirable, and proper. Conversely, terms linked with “bad” encompass *defective, inferior, worthless, incorrect, faulty, evil, noxious, ill, wicked, morally depraved, vicious, injurious, dangerous, hurtful, disagreeable, troublesome, painful, unpleasant,* etc. For example, the definition of the negative evaluative idiom “out of your mind” – “1) having lost control of your mental faculties; insane; 2) used to express a belief in someone’s foolishness or mental turmoil; 3) suffering from the specified condition to a very high degree” [The Oxford Dictionary of Idioms, 2004, p. 189] contains four negative evaluative lexemes.

In addition, we have also considered the location of evaluative vocabulary – whether it appears within the lexical structure of the idiom itself or solely in its definition. Consequently, we can identify the most common evaluative indicators present within the composition of evaluatively marked idioms, as well as those found predominantly in their dictionary definitions. For our research, those phraseological units have been selected which contain: a) positive connotations both in their composition and dictionary definition (“have something on good authority” – “have ascertained something from a reliable source” [The Oxford Dictionary of Idioms, 2004, p. 11]); b) positive connotations in their dictionary definition alone (“be all that” – “be very attractive or good” [The Oxford Dictionary of Idioms, 2004, p. 6]); c) negative connotations and expressions of negation (“be nobody’s/ no man’s fool” – “be a wise and/ or astute person; not be easily deceived or exploited by anyone” [The Oxford Dictionary of Idioms, 2004, p. 52]).

The idioms possessing negative connotations, in their turn, include: a) the ones in both their composition and dictionary definition (“a bad quarter of an hour” – “a short but very unpleasant period of time; an unnerving experience” [The Oxford Dictionary of Idioms, 2004, p. 13]); b) in their dictionary definition alone (“done for” – “in a situation so bad that it is impossible to get out of it” [The Oxford Dictionary of Idioms, 2004, p. 83]); c) both having positive connotations and expressions of negation (“not as black as you are painted” – “not as bad as you are said to be” [The Oxford Dictionary of Idioms, 2004, p. 27]).

Depending on the nature of the evaluative context involving idioms, various types of evaluations can be identified in media discourse:

a) rational evaluation, which arises from an objective stance towards the object of reality, typically through logical judgments (*call a spade a spade, cut to the chase, face the facts*), for example: “*Let’s call a spade a spade: this is illegal,*” he said of the prime minister’s plans” [The Guardian, 2022]. It involves assessing something based on factual or reasoned criteria.

b) emotional evaluation, which expresses feelings or the subjective attitude of the evaluator towards the

object of evaluation (*hit close to home, pull at the heart, tug at the heartstrings*), for example: “*This is a cause close to my heart that has hit close to home,*” Morrison said ahead of the campaign launch” [The Guardian, 2019]. This evaluation often resides within the connotative semantics of idioms, reflecting personal or emotive responses.

c) rational-emotional evaluation, which emerges when both rational judgments and emotional responses are intricately intertwined (*on the fence, speak to the heart and mind, strike a chord, walk a tightrope*), for example: “*So far, the White House has managed to walk this tightrope, but it’s almost certain to grow harder the longer the war goes on, as Volodymyr Zelenskiy’s impassioned address to the US Congress on Wednesday demonstrated*” [The Guardian, 2022]. Such evaluation occurs when assessments are not purely logical or purely emotional but blend both aspects, creating a holistic perspective that combines reasoned analysis with affective reactions.

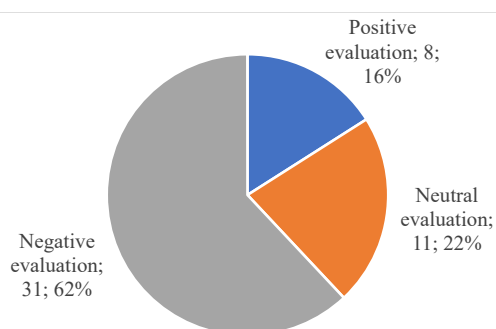
The evaluation structure is composed of the following explicit components: the subject of evaluation, which can be an individual, a segment of society, or society as a whole, from whose perspective the evaluation is expressed; the evaluation itself (evaluative predicate); the object of evaluation, i.e., an object, phenomenon, or person in objective reality; the subject of evaluation (the interlocutor); the evaluation scale, which includes zones of positive, neutral, or negative values; and a stereotype, perceived in a given language culture as a semiotically significant standard or norm characterized by stability, duration, and national specificity, for instance: “*‘They hate your guts’: Trump attacks media and Democrats at Michigan rally*” [The Guardian, 2020]. The idiom *hate your guts* is an informal and emphatic way of expressing intense dislike or hatred for someone. In the context of the evaluation structure, its subject is the person or group expressing the hatred, which, in this case, is implied to be Trump or his supporters. The object of evaluation is the target of this hatred, referring to the media and Democrats. The evaluation itself, or evaluative predicate, is the strong negative assessment conveyed through the phrase *hate your guts*. This idiom falls into the negative zone of the evaluation scale, indicating extreme aversion. The stereotype in this context is the cultural understanding that “hating someone’s guts” is a hyperbolic and vivid way to express intense dislike. This stereotype is recognized for its emotional intensity and dramatic connotation. Therefore, the idiom communicates a profound and visceral level of animosity, suggesting that the feelings of dislike are deep-rooted and vehement.

The idiom *pull the plug on smth.* in the following example expresses a scenario where Donald Trump might abruptly cease support or take actions that could adversely affect Kyiv, highlighting the abruptness and

potential severity of such a decision: “*If victorious, Putin fan Donald Trump may try to impose a quick deal – and pull the plug on Kyiv*” [The Guardian, 2023]. The subject of evaluation is Donald Trump, specifically his potential actions if he wins. The object of evaluation is metonymical Kyiv, indicating it as the target or recipient of the action, referring to support or aid. The evaluative predicate is “pull the plug on”, emphasizing the action of abruptly stopping or terminating. This falls into the negative zone of the evaluation scale, suggesting a decision perceived as detrimental or disadvantageous. The stereotype associated with the given idiom is its portrayal as a decisive and often harsh action, reflecting finality and potentially severe consequences for the affected party.

The evaluation scale categorizes the evaluative predicates used in the idiomatic expressions according to their emotional or judgmental intensity. It classifies these predicates into zones of positive, neutral, or negative evaluations based on their connotation and context within the sentences. The statistical analysis of idioms based on their evaluation scale is presented in Figure 1.

Expressions classified as positive convey favorable assessments, admiration, or positive attributes towards the subject or object, often indicating approval, satisfaction, or beneficial aspects. These idioms account for 16% of the analyzed expressions, for example: “*The pandemic’s silver lining? Finding time for a special family reunion*” [The Guardian, 2020]. The idiom *silver lining* is used to emphasize a positive outcome or benefit arising from a challenging situation (the pandemic). Despite the difficulties caused by the pandemic, the phrase suggests that one positive aspect has been the opportunity to spend time with family members, which is seen as a favorable and cherished experience. Thus, the idiom falls within the positive assessment category identified in the analysis.

Fig. 1. Evaluation scale of idioms in English media discourse

Negative idioms, making up the majority of the sample (62%), express unfavorable assessments, criticism, or intense dislike towards the subject or

object. These expressions typically denote disapproval, dissatisfaction, or undesirable qualities, for example: “*Apart from anything else, with the present Conservative government an international laughing stock, it is a remarkable achievement to have become such a self-destructive opposition*” [The Guardian, 2019]. *Laughing stock* is a negative idiom that criticizes the present Conservative government. It suggests that the government is widely ridiculed or not taken seriously on the international stage, indicating a strong negative evaluation. This expression reflects disapproval and criticism, aligning with the negative assessment category.

Neutral idioms (22% of the analyzed expressions) do not inherently convey positive or negative judgments. They are factual, descriptive, or comparative in nature, lacking strong emotional or evaluative connotations, for instance: “*Being diagnosed with bowel cancer in my mid-30s forced me to cross the thin line between good health and illness we often remain ignorant of until we’re much older*” [The Guardian, 2023]. Here the idiom describes a transition from one state to another (good health to illness) without explicitly conveying a positive or negative evaluation. Instead, it presents a factual comparison, illustrating a shift in health status without emotional overtones.

The connotative meanings of idioms can also be context-dependent, varying according to the situation in which they are used. The context can influence whether an idiom is interpreted positively, negatively, humorously, or ironically. In the article discussing the House of Lords and political influence, the idiom *money talks* is used to evaluate the impact of financial wealth on the political sphere, particularly within the context of peerage nominations: “*Money talks, and nowhere more so than in the Lords*” [The Guardian, 2022]. Here, the subject of evaluation is the pervasive influence of money, while the object pertains to the power and access it affords in political decision-making. The evaluative predicate “money talks” sharply critiques this phenomenon, implying that financial resources wield significant influence over political appointments and policies. The idiom in question in the provided context falls into the negative zone of the evaluation scale. It suggests a critical viewpoint that sees financial influence as potentially undermining democratic principles, leading to concerns about fairness, transparency, and accountability.

Depending on the speaker’s/writer’s socio-cultural knowledge, axiological idioms can be grouped into the following types of evaluations, based on evaluation categories elaborated by T.A. Kosmeda [Космеда, 2000]:

1) Idioms that contain assessments related to human senses (catch someone’s eye, leave a bad taste in one’s mouth, fall on deaf ears, turn a blind eye, to smell fishy, touch and go), e.g.: “*The claimants allege*

that he knew News Corp's public denial was false "or at the very least turned a blind eye to its veracity and that of the allegations" [The Guardian, 2024].

"Writing in the Guardian, Blunkett, who served as home secretary under Tony Blair, has said the government's plans to use the bill to prevent peaceful protests would "leave a bad taste in the mouths of British people who value tolerance, democracy and open debate" [The Guardian, 2021].

2) Idioms reflecting assessments related to a person's intelligence (a wise man of Gotham, a sandwich short of a picnic, bright spark, smart as a whip, not the sharpest tool in the shed, bright as a button, sharp cookie, playing the fool), for example: "Thin and appearing stooped through scoliosis, Marilyn's apparent physical frailty belied a mind as smart as a whip" [The Guardian, 2022].

"The clown king: how Boris Johnson made it by playing the fool" [The Guardian, 2021].

3) Idioms denoting assessment of a person's actions based on the need for and usefulness to society (drop the ball, miss the boat, pull one's weight, carry one's weight, do one's bit, pitch in, shoulder the burden, bear the brunt, hold up one's end, pull one's own weight, put one's shoulder to the wheel, do one's share), for instance: "The world's poorest are bearing the brunt of climate change – poverty, migration, hunger, gender inequality and ever more scarce resources – despite having done the least to cause it," he said" [The Guardian, 2022].

4) Idioms denoting social assessment, which characterize the norms of human behavior in society, attitude to social values (a black sheep, a pillar of society, go with the flow, in the same boat, toe the line), for example: "The president's attack on every pillar of society jeopardises the US's continued prosperity and ability to function as a democracy" [The Guardian, 2019].

5) Idioms expressing moral and ethical assessment, which evaluates the traits of a person related to with the moral principles enshrined in society (actions speak louder than words, a man of his word, good Samaritan, make no bones, practice what you preach) for example: "A confidential document prepared by CT Group, the influential lobbying firm run by Lynton Crosby which advises Boris Johnson, and which I have seen, makes no bones about the defenestrated prime minister's aim to pack the House of Lords" [The Guardian, 2022].

6) Idioms reflecting ideological assessment, which indicates the attitude of the object of assessment to the policy legitimized by the society, etc. (bitter pill to swallow, bad news, pile on the agony, etc.), for instance: "Social media is making kids sad – and it's bad news for democracy" [The Guardian, 2024].

"Service blunders pile on the agony for UK customers as energy bills rocket" [The Guardian, 2022].

Variations in the idiom structure are considered examples of idiomatic creativity. This is because they go beyond simply rephrasing the standard idiom fulfilling distinct semantic and pragmatic functions in media discourse. Specifically, they personalize and adapt language use to the particular context in which it is spoken, adding stylistic nuances. The author's use of axiological idioms consists in:

1) expansion in the component composition of the idiom: "How many divers will Rishi Sunak need to plumb the murky depths of Nadhim Zahawi's tax affairs?" [The Guardian, 2023].

The original idiom "plumb the depths" is expanded by adding the element "murky", creating a more vivid and context-specific expression. This expanded version adds stylistic flair and better fits the specific context of discussing a thorough investigation in a potentially murky or suspicious situation.

In the following example, adding "so many" quantifies the extent of the action, indicating that numerous relationships have been damaged, not just a few: "People might have doubted that because we had burned so many bridges with our allies and our friends," she told current and former officials attending the event" [The Guardian, 2023]. It serves to personalize and adapt the language for the specific context, adding clarity, emotional weight, and stylistic nuance.

2) ellipsis: "Hats off to Prada's romantic nod to the past in Milan" [The Guardian, 2024].

The ellipsis in the component composition of the idiom "take your hat off" to "hats off" makes the expression more concise and direct, which can be more impactful in certain contexts, such as headlines or brief statements.

3) structural modifications: "It'll be fun to find out Laurie's procedural style – will it be the every-stone-left-unturned approach favoured by his predecessor, Lord Geidt, or maybe the silent despair that engulfed Geidt's predecessor, Alex Allan, who opted to resign when his lengthy investigation finding that Priti Patel had breached the ministerial code was overruled by Boris Johnson quickly deciding she hadn't" [The Guardian, 2023].

In the given context, the structure of the idiom is inverted and rephrased as "every-stone-left-unturned approach", turning it into a noun phrase. This modification maintains the original meaning while enhancing the clarity, relevance, and stylistic appeal of the expression.

The analysis of the material shows that all of the above-mentioned ways of authorial transformation of phraseological units contribute to the vivid expression of the axiological assessment (meliorative or pejorative) inherent in these units and are aimed at persuasion, which is achieved by combining two semantic planes through updating the original image or compositional meaning of the idiom.

Conclusions. Evaluation expresses the subjective value assigned to an object by the speaker, characterizing it based on its alignment with societal norms, interests, and preferences ingrained in the cultural consciousness. The evaluative structure comprises explicit components: the evaluator (speaker), the evaluative predicate (assessment), the object of evaluation (real-world entity), the evaluated subject (listener), an evaluative scale (ranging from positive to negative with a neutral zone), and a stereotype (established norm or benchmark). The ability to adjust the axiological polarity based on contextual factors and its integration into the language system are guided by the speaker's axiological intentions and the community's validation of such evaluative language. The axiological (meliorative or pejorative) connotations of idioms stem from specific perceptions of reality, assessing their benefit or harm to individuals or society. This axiological dimension is integral to the semantics of idioms, as they aim to encapsulate a person's evaluative stance towards tangible reality.

The **prospects** for further research lie in deeper lexical semantic analysis of emotive idioms in other types of discourse.

BIBLIOGRAPHY

1. Ганжа С.А., Онищенко Г.А. Відображення категорії оцінки в сучасній фразеології. *Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб. наук. праць / за ред. проф. І.С. Попової. Дніпропетровськ : Видавець Біла К.О., 2016. Вип. 17. С. 34–40.*
2. Космеда Т.А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2000. 345 с.
3. Мізін К.І. Психолінгвістичний експеримент чи соціолінгвістичний моніторинг? Епістемологічні пошуки аксіологічної фразеології. *Мовознавство. 2008. № 1 (244). С. 67–79.*
4. Byessonova O. Evaluative Thesaurus as Instrument in Coding Values of the English Linguocultural Community. *The Ethical and Axiological Aspects in the Literature and the Culture of the 20th and 21st Centuries* : Collective monograph / edited by Maja Jakimovska-Toshikj, Katarína Žeňuchová. Skopje : Institute of Macedonian Literature, Ss. Cyril and Methodius University, 2021. Pp. 259–284.
5. Ilieva D. Axiological aspects in language. *Proceedings of University of Ruse. 2017. Vol. 56, Book 5.2.*
6. Prihodko A. Category of evaluation as the object of linguistics: prospects of communication aspects of study. *Odessa linguistic journal. 2018. № 11, pp. 64–70.*
7. The Guardian (2019–2024). URL: <https://www.theguardian.com/>.
8. The Oxford Dictionary of Idioms /ed. by Judith Siefring. Oxford University Press. 2004. 352 p.

REFERENCES

1. Byessonova, O. (2021) Evaluative Thesaurus as Instrument in Coding Values of the English Linguocultural Community. *The Ethical and Axiological Aspects in the Literature and the Culture of the 20th and 21st Centuries* [Collective monograph] / edited by Maja Jakimovska-Toshikj, Katarína Žeňuchová. Skopje: Institute of Macedonian Literature, Ss. Cyril and Methodius University, pp. 259–284.
2. Ilieva, D. (2017) Axiological aspects in language. *Proceedings of University of Ruse. Vol. 56, Book 5.2.*
3. Hanzha, S.A., Onyshchenko, H.A. (2016) Vidobrazhennya kategorii otsinki v suchasniy frazeologii [Reflection of the category of evaluation in modern phraseology]. *Doslidzhennya z leksykologii i hramatyky ukrainskoi movy. 2016. Vyp. 17, pp. 34–40.*
4. Kosmeda, T.A. (1998) Aksiolohichni aspekty prahmalinhvistyky: formuvannya i rozvytok kategorii otsinki [Axiological Aspects of Pragmalinguistics: Formation and Development of the Category of Evaluation]. Kharkiv: Oko. 350 p.
5. Mizin, K.I. (2008) Epistemolohichni poshuki aksiolohichnoyi frazeologii [Epistemological searches of axiological phraseology]. *Movoznavstvo. № 1, pp. 67–79.*
6. Prihodko, A. (2018) Category of evaluation as the object of linguistics: prospects of communication aspects of study. *Odessa linguistic journal. № 11, pp. 64–70.*
7. The Guardian (2019–2024). Retrieved from: <https://www.theguardian.com/>.
8. The Oxford Dictionary of Idioms (2004) / ed. by Judith Siefring. Oxford University Press. 352 p.

UDC 811.111'42:32]:[124+17.023.3]
DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2024-95-11>

TELOS-BASED REFLECTIVE CONSTITUENTS OF MEANING IN POLITICAL DISCOURSE

Shevchenko O. I.

*Doctor of Philological Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Theory and Practice of Translation
from the English Language
Zaporizhzhia National University
Zhukovskoho str., 66, Zaporizhzhia, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6972-5761
shavch.alex@gmail.com*

Key words: *teleology, teleological judgement, meaning construal, mental representations, linguistic representations, reflective thinking.*

Over the last two millennia the Aristotelian category of purposefulness “Telos” has firmly established its status as an ultimate meaning defining essence. Political discourse mirrors motives and goals of interacting individuals and institutional entities. The notion of the final purpose (Telos) in the given account is viewed as the speaker’s subjective and idealised mental representation of reality to strive for. The main contention in this inquiry is that teleological investigation of political discourse is linguistically valid. The idea propounded in this research is that teleology and pragmatics are both focused on the phenomenon of purposefulness, and may complement each other. However, the status of Telos as a final goal supervenes on pragmatic principles and transcends pragmatic conceptual horizons. Linguistic representations of facts of reality in political discourse may serve as a basis for teleological reflection, judgement and, correspondingly, for construal of meaning on the principles of moral teleology. Teleologically-based reflective constituents of meaning in political discourse may be expressed explicitly, may be implicated as intended speaker’s meaning, or may be unintended by the speaker, but ascribed by the addressee. The priorities in this research are rather shifted from the juxtaposition “what is said and what is meant” to “what is said and what is recovered”. For various reasons utterances in political discourse are subject to teleological reflection. Teleologically-based reflective constituents of meaning are the outcome of the speaker’s or addressee’s subjective appraisal of moral and ethical propriety of an utterance. Teleological reflection is instrumental in bestowal on an utterance of the addressee’s reflective sense, which goes beyond what the speaker intended to convey and in addition to what the utterance refers to. The principal idea upheld in this account is that teleologically-based reflective constituents of meaning are an immanent component of the semantic content of an utterance with overt or covert teleological assumptions. Teleologically-based reflective constituents of meaning incorporate teleological explanations and teleological reflective sense representations.

ТЕЛЕОЛОГІЧНІ РЕФЛЕКСІЙНІ КОНСТИТУЕНТИ СМISЛУ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Шевченко О. І.

доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Запорізький національний університет
вул. Жуковського, 66, Запоріжжя, Україна
orcid.org/0000-0001-6972-5761
shavch.alex@gmail.com

Ключові слова: телос,
моральна телеологія,
евристика, рефлексійне
судження, рефлексійний смисл.

Стаття присвячена ціннісно-цільовому аналізу лінгвістичної репрезентації телеологічної рефлексії у сучасному англійському політичному дискурсі. Поняттєвий і термінологічний апарат телеології як науки про доцільну діяльність у цьому дослідженні застосовано з урахуванням утилітаристських поглядів на мету як критерій моральної оцінки певної події або вчинку. Актуальність розвідки зумовлена потребою виявлення причинно-цільових та лінгвістичних закономірностей актуалізації телеологічних рефлексійних конституентів смислу висловлення у політичному дискурсі. Дослідження виконане на основі науково-методологічних принципів моральної телеології та утилітаризму. Як гіпотезу висунуто тезу про невіддільність телеологічної рефлексії від процесів смислоутворення у політичному дискурсі. У моральній телеології телеологічна рефлексія і телеологічне рефлексійне судження слугують засобами споглядання, самоспоглядання, оцінки і самооцінки щодо моральної і етичної виправданості доцільної дії або події. Евристичну природу смислопродукування відображає введене новітнє поняття «телеологічний рефлексійний смисл». В англійському політичному дискурсі телеологічні рефлексійні конституенти смислу висловлення здобувають актуалізацію у вигляді телеологічних пояснень, телеологічних дескрипцій та доданого адресатом телеологічного рефлексійного смислу. Розробка і введення у науковий обіг поняття телеологічного рефлексійного смислу узгоджені з композиційною теорією смислу у сучасній семантиці і прагматиці, котра припускає інтуїтивне приписування пропозиції висловлення умов та значень істинності. Теоретичним підґрунтям для введення зазначеного поняття послугувала також теорія поглибленого витлумачення висловлення (deep interpretation) у психології та психолінгвістиці.

Problem statement

Moral teleological assumptions in political discourse

Moral teleology postulates the idea of virtuous purposefulness, according to which any human action is supposed to be undertaken for the sake of the common GOOD as the final purpose. Teleological reflection is posited as a purposive act and viewed as a form of *evaluative reflection* in I. Kant's iconic work "Critique of Judgment" [Kant, 1987, pp. 329, 361]. Moral aspects of purposefulness in present-day political discourse require detailed scrutiny for various reasons, not least because the notion of the final purpose appears to be "proverbially" opaque, as biblical allusions testify: "*The purposes of a person's heart are deep waters*" [The Holy Bible, 2011, p. 655].

The concept of morality viewed from a teleological standpoint remains to be "an open question" and is as contentious as ever [Moore, 2017, pp. 13, 43, 44; Horgan, Timmons, 1999; Thompson, 2016].

The need for further research of purpose-based meaning becomes especially obvious, when we have to answer the question: How do we square the teleological requirement for moral validity of political rhetoric with "messy realities" of inherently calculative and, at times, devious, mendacious and violent political debate? This quandary evokes the problem of the subtlety of the correlation "between virtue and right action", "natural and moral teleologies" and "a comprehensive moral order" [Auxter, 1982].

With reference to human beings, teleology is focused on the will to live and survive by virtuous

means [Aristotle, 1998; Kant, 1998]. Staying alive against the odds and at the same time being virtuous is really the epitome of the Aristotelian *Telos*, particularly when it comes to the dilemma of life and death. Existential “life and death” issues are inevitably associated with the basic ideas of purposefulness, causality and consequences that make up the conceptual foundations of teleology. The eminent philosopher S. Neiman highlights the importance of Kant’s moral theory for the modern turbulent world and stresses that “just and moral life is possible – and that’s relevant everywhere <...>, the way the world ought to be” [Neiman, 2024]. However, politically motivated decisions are at times grounded on the tacit assumption that “morality requires behaviour that is essentially immoral” [Coady, 2007, p. 533]. Thus, it is only natural that the purpose-based concept of meaning underpins the process of human morally viable social, political and cultural interaction. Attempts to unravel the infinitely complex conundrum of meaning embodies the hope of individuals and nations to understand each other on their path to that common GOOD.

We uphold the idea that the meaning of an utterance in political discourse is ultimately determined by *Telos* – the final purpose (whatever subjective import of this notion may be conceived by the speaker or by the addressee). With regard to human society, *Telos* is about purposeful virtuous existence, moral propriety, development and “flourishing” [Falcon, 2023; Brentari, 2020; Ruse, 2004; Uexkull, 2010]. Unfortunately, for various reasons, and not least because of becoming increasingly oblivious of the universal moral canon, human society nowadays is more concerned not so much about flourishing as about survival. Teleology relies on the extensive conceptual basis of philosophy, metaphysics, epistemology, ethics, pragmatics, phenomenology, ontology. In the domain of teleology, the sense of human rational activity can be heuristically explained using the ultimate criterion – the final goal (pursued or “alleged to be pursued”) [Encyclopedia Britannica, 2024]. Alluding to this fact, A. Woodfield contends that covert teleological assumptions are embedded in all the basic physical concepts such as “object”, “state”, “event”, “consequence”, “action”, “power”, “energy” and argues that purposeful activity is regulated by the principles of immanent (ontologically inherent) teleology [Woodfield, 2010, pp. 5, 32]. The analysed empirical material shows that these covert teleological assumptions in political discourse can be explicated, implicated or ascribed.

Teleological reflection and unarticulated reflective constituents of meaning in political discourse

In our inquiry we refer teleologically-based reflective constituents of meaning to the class of intuitive truth-values. In the focus of this account are teleologically-based reflective constituents of meaning, which may be intended or unrelated to the author’s

or speaker’s intent, but ascribed to an utterance by the addressee on the basis of teleological reflection. The notion of reflection in this inquiry is supposed to bridge the gap between morality and politics and is to be concerned with “the extent to which “reality” is “reflected” in a representation” and “whose realities or values are represented and whose are erased” [Chandler, Munday, 2020, p. 410]. In this research we are dealing rather with meta-teleological reflection, or in other words, with reflection about moral validity of somebody else’s reflection.

This reflective thinking is latent by nature and, hence, in political discourse it may be unarticulated. The term “unarticulated constituents of meaning”, as defined by F. Recanati, denotes “the intuitive truth-conditions” ascribed to an utterance [Recanati, 2003, p. 142]. Incidentally, the modern era of digital technologies has demonstrated critical importance of reflection, self-reflection and intuition for meaning creation, which artificial intelligence is so far unable to handle. According to J. Locke, intuition is as important as reason and sensations for acquiring knowledge [Russell, 1983, p. 591].

Reflection is a purely human faculty. The inability of artificial intelligence to assign intuitive truth-values to utterances in natural language processing and machine translation makes human “fine-tuning” of the artificially processed material indispensable (albeit for the time being). Arguably, teleological reflection is required both in ordinary language and in AI processing for the agreement “between the human judgments and the automatic” processing and for the alignment with “cultural norms” [Stasimioti, 2024]. The above considerations provide some pre-emptive stimulus to our pursuit to prove the plausibility of our contention that teleologically-based reflective constituents of meaning, articulated or not, are an immanent component of the semantic purport of an utterance.

Political discourse and morality

Political discourse is viewed in this inquiry as a complex, adaptive open-ended system. It exhibits specific semantic properties susceptible to analysis on internalist and externalist principles. The notion of *Telos* as the product of teleological reflection is notoriously nebulous. The final purpose is not always explicated in political discourse, but intuitively taken into account in accordance with moral principles *a priori* “instilled” by “tacit consent” [Woolhouse, 1994, p. 151], and in accordance with ingrained political considerations, religious affiliations, momentary dispositions, personal preferences, etc. by both the speaker and the addressee.

Scholars, investigating morality of politics, acknowledge that political discourse “involves the transcendence or violation of ordinary morality”; this moral transgression may allegedly be dictated by “circumstance” or “station” and can be “recon-

cited” by the moral principle of utility [Coady 2007, pp. 532, 533, 534]. Contrary to universal norms of morality, to a substantial degree, coercion is viewed as the “essence” of modern political discourse [Thames, 2021]. The cynical principle “the end justifies the means” is not always obvious in political discourse, but it remains to be predominantly tacit, persistent and embedded in the public conscience. Current mass-media may testify to this fact: *There has been a real shift in a political ethic, from one of principle to a kind of “ends justify the means”* [The Financial Times. 2023. 23 June].

Jeff Shesol, a speechwriter for President Bill Clinton, recalls historian Arthur M. Schlesinger Jr. saying that political speeches are “a particularly low form of rhetoric” [The Washington Post. 2016. 23 September]. Barry Tomalin points out that in a manipulative way the purposes in modern political rhetoric have been misplaced: “New policies are put forward to match what the public would like to hear <...> rather than what actually needs to be said” [Tomalin, 2017, p. 110]. Professional journalists note that the *pathos* of political rhetoric has been transformed: the political debate “has turned cruder, ruder, more polarised and less anchored in facts (and) increasingly infantilised” [The Guardian. 2016. 4 September]. So, the undying Shakespearian metaphoric expression, picturing this kind of oratory as “glib and oily art” [Shakespeare W.], is still apt.

Apart from personal flaws of politically engaged orators, there are objective realities and natural trivia of political rhetoric with its innate unpredictability, with different values among people, with outcomes that are not predetermined [Hauser, 1991, p. 11]. The notion of *Telos* in political discourse is not getting less opaque, because the question of moral responsibility is seriously “muddled”, political objectives may sometimes “legitimately override the most serious moral considerations” [Coady, 2007, pp. 532, 533, 534, 538].

Routinely, political reasons are brought home to listeners or readers as morally acceptable. But it is up to the addressee to question the underlying values and beliefs, and it is this moral judgement as “a ruling rightly given” [The Holy Bible, 2011, p. 661], which remains to be open to reflection, often unarticulated, but intuitively felt or explicitly asserted in commentaries, letters, analytical articles, etc. Political upheavals and the spectre of military conflicts of global magnitude underscore the topicality of scholarly pursuits concerning moral issues of the meaning intended and the meaning recovered in present-day political rhetoric. Keeping this in mind, the hypothesis in this research needs some additional clarification and substantiation.

The hypothesis

The hypothesis to be proved in this account is that teleologically-based reflective constituents of mean-

ing, explicated or not, are an immanent component of the semantic content of an utterance. Teleological reflective judgement is instrumental in the bestowal on an utterance of “additional” teleological reflective sense. The inquiry into the problem of purpose related meaning creation and meaning recovery in political discourse requires addressing, apart from rational reasoning, also intuitive aspects of comprehension for several reasons:

(a) in logical terms, causes and effects as dependent and independent variables, necessary to support this hypothesis, are the notions of a very uncertain character;

(b) in teleological domain, human aspirations and consequences of human actions are regarded as exceptionally fuzzy variables involved in the cause-and-effect relationship;

(c) the dynamism and fluidity of the subjective dispositions in communication and objective unpredictable trends and developments in discourse as a complex open-ended system require probabilistic methods of analysis and necessitate the reliance on approximations, insights and fuzzy concepts.

The aim of this study

The purpose of this inquiry is to identify teleologically-based reflective constituents of meaning and the ways of their manifestation in political discourse.

The object of this study

The object of this investigation is teleologically-based reflective meaning creation in modern political discourse.

The subject is the specificity of linguistic representations of reflective constituents of meaning and teleological constraints of their actualization.

The empirical material

The corpus of the empirical material for the purpose-based meaning creation research in political discourse was formed on the basis of leading mass media resources – newspapers, magazines, radio, the internet – covering the period from 2022 to 2024.

The methodology. Discourse analysis was used for addressing the problem of meaning creation in discourse as an open-ended system. Complementary reliance on methods of minimalist and contextualist approaches was deemed relevant in this account. The principles of minimal semantics together with basic methods of symbolic sentential logic were used to establish a propositional formula of the variety of teleological explanations. The tenets of contextualism were used in virtue of inevitable reliance in the analysis of an ordinary language on non-linguistic sources of knowledge. The integrated minimalist and contextualist treatment of the meaning phenomenon warranted the application of the teleological method of meaning creation investigation. The teleological method is based on the analysis of deductive, inductive, inferential and intuitive meaning construal factors resulting from teleological reflective judgement

[Kant, 1987]. The teleological method is proposed by I. Kant to assess the morality of an action by good or bad consequences or motives. The elements of deontological approach in teleological methodology were used with the focus on motives rather than consequences. The application of the teleological method relies on moral criteria of common good, truth, morality, sincerity, integrity. The teleological method is essentially heuristic. Specifically, covert teleological assumptions, opaque, misplaced goals or uncertain potential consequences served as an added impetus for heuristic contemplation. Purpose-based propositions with reference to the future potential facts of reality were treated in this account as non-factual. Hence, it warranted the involvement into the scientific reflection, along with truth-values, the notions of uncertainty, vagueness, approximation, probability.

Presentation of the main material

In the current account the notion of reflective constituents of meaning is viewed from the teleologically-based and linguistically relevant semantic, pragmatic and teleological perspectives. Admittedly, the listed aspects of this inquiry may have overlapping areas, though each of them has specific horizons and conceptual apparatuses of dealing with the problem of purposefulness.

The semantic perspective

The intractable problem of “true” meaning

Modern linguists are aware of the complexity of the problem of meaning creation in discourse and suggest different approaches covering an extensive theoretical spectrum: minimal semantics, ideas of compositionality of meaning, pragmatics, contextualism, intuitivism [Borg, 2005, 2008; Recanati, 2005]. In the acclaimed book, aptly entitled by C.K. Ogden and I.A. Richards “The Meaning of Meaning”, the authors stressed that a meticulous analysis of the relationship between words and facts of reality is essential in the theory of meaning. The semantic inquiry will inevitably require logical, philosophical and psychological underpinnings, because words cannot be used “as though their meaning were fixed” [Ogden, Richards, 1989, pp. 2–3]. No wonder then, scholars dealing with the referential ties between words and facts of reality are doomed to grapple with the eternal problem of “truth” and equally intractable quandary of “true” meaning.

The factors that make the “definitive” solution of this daunting semantic problem practically unattainable are: (a) the compositionality of meaning [Jaszczolt, 2005, 2023; Pietroski, 2018; Szabó, 2000]; (b) specifics of relationship between ontologically different signs [Peirce, 1992; Chandler, 2007; Wang, 2020]; (c) contextual constraints [Stalnaker, 2014]; (d) teleological constraints [Alexander, 2009; Woodfield, 2010; Shevchenko, 2014]. The empirical evidence shows that we can only strive in a tentative heuristic way to

come closer to the ever-elusive truth as the final end. Hence, in the province of uncertainty the investigation of teleological constraints of meaning creation in political discourse takes on added significance.

The purposefulness of meaning

Traditional definitions of meaning reflect the complexity of this semantic notion. In dictionary definitions we confront at the outset the antinomy of language and speech, of a word and an utterance with some nod to the idea of purposefulness in communicative interaction. In “The Oxford Companion to the English Language” meaning is defined as “the *purport* or message conveyed by words, phrases, sentences, signs, symbols, and the like” [The Oxford Companion to the English Language, 1992, p. 647]. “The Concise Oxford Dictionary of Linguistics” offers some cautionary observation that there should be “a distinction between the meaning of a sentence, independent of any context, and the meaning that it will have as an utterance on a particular occasion”, that “the meaning of utterances <...> are in the domain of pragmatics” [Matthews, 2014, p. 239].

Thus, with reference to utterances as purposeful actions the concept of meaning inevitably relies on the purpose, implicated or declared. Apart from that, let’s not forget that the addressee may perceive an alternative purpose in the utterance concerned. Even more so, the addressee may treat an occasional innocuous word or a phrase on the part of a speaker as a speech act fraught with meaning. Words “*purport*”, “*pragmatics*”, “*utterance on a particular occasion*” in the listed definitions evoke the idea of rational or intuitive purposefulness of the intended or recovered meaning. Conventionally, semantics is treated as “pertaining to the meaning of the sentence rather than utterance”, while pragmatics is concerned with ambiguities and the problems of opacity and transparency [Jaszczolt, 2012, p. 308].

However, we hold that the conceptual and methodological apparatus of pragmatics will not be enough to handle all ambiguous, opaque and intuitive aspects of meaning creation, especially those reflective senses that are unarticulated, unintended by the speaker, but ascribed by the addressee. These reflective constituents of meaning transcend the boundaries of the intended meaning of a certain speech act. It should be emphasized that within the scope of externalist meta-ethical theories reflective meaning is also taken into account [Silk, 2017].

The pragmatic perspective

Teleology and pragmatics:

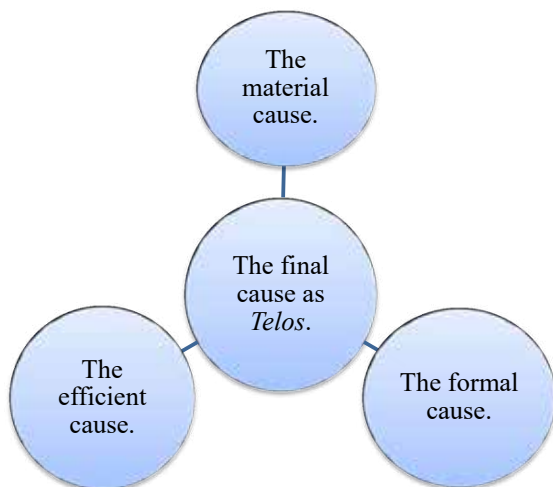
the issue of boundaries delineation

The problems of intuitive, default aspects of meaning creation are especially prominent in compositional semantics and pragmatics [Borg, 2005; Jaszczolt, 2005, 2010]. Teleology and pragmatics are both concerned with the idea of purposefulness, but

there should be observed delineation requirements. The meta-categorial status of *Telos* as an ultimate goal, the methodology and the conceptual apparatus of teleology arguably supervene on pragmatic tenets and transcend pragmatic theoretical horizons.

Some scholars allege that in pragmatic domain the concept of understanding is “over-intellectualized”, hence they question the Gricean reduction of “speaker meaning to speaker intentions” [Daly, 2013, p. 174]. Appealing to the compositionality of meaning, they claim that this kind of treatment of meaning and understanding has a debatable plausibility, because it presupposes quite complex intentions on the part of a speaker, though, in fact, understanding may occur “without any process of conscious inference” [Daly, 2013, pp. 174, 176]. The occasional absence of “conscious inference”, as we understand it, elicits intuitive, automatic assignment of truth-values to the propositions of utterances.

Pragmatists try to unravel the problem of complexity of intentions relying on pragmatic compositionality principles [Jaszczolt, 2009; Recanati, 2003; Unnsteinsson, 2014]. However, we maintain that *Telos* as an ultimate goal is instrumental enough to supersede purely pragmatic conceptual and methodological apparatus (Figure 1).

Fig. 1. Telos and subsidiary purposes

Telos serves as a supreme tool exposing and explaining the innermost overt and covert motives and, correspondingly, meanings of what is said and done, and how it is done and why. Our view falls into line with the ethos of behaviourist application [Rachlin, 2021] of Aristotle’s metaphysics, who distinguished material, formal, efficient and final causes. With a certain degree of a daring analogous abstraction we would view material, formal and efficient causes as correlated with and subordinated to the final goal. Incidentally, within teleological domain I. Kant distinguished final (ultimate) objectives and

dependent on them supplementary ones. He argued that supplementary objectives are dependent on the final goal and are instrumental in attaining the ultimate end [Kant, 1998; Auxter, 1982].

Intentions and the final goal

The debate of advocates of pragmatic compositionality and default/non-default semantics is still in progress. It may have direct relevance to teleological reflective constituents of meaning in political discourse owing to the fact that they are impalpable, fluid, intuitive and often irreducible to a strict logical scheme. We contend that “*intention*” as the basic concept of pragmatics denotes a purpose of a different scope compared to that of *Telos* as the final goal. Presumably, the notion of “*intention*” is constrained by the pragmatic boundaries of a speech act.

We argue that conjointly intentions of conceptually and thematically correlated speech acts are subordinated to *Telos* as the supreme morally viable regulatory final purpose, which supervenes on subsidiary intentions. The addressee tends to pass teleological judgement on the intended speaker’s meaning of an utterance with reference to the ultimate goal as the “culmination of a series of events” [Matthen, 2009, p. 336], which goes beyond the intention of a specific speech act. We regard subsidiary pragmatic forces as partitioned proposition sets whose conjoint teleological relevance can be determined heuristically.

Let’s look at the following passage. The separate utterances, though conceptually united and thematically consistent, will be staggered to make the illocutionary purport of each and every utterance more palpable:

- *A war is always a human tragedy, and the war in Ukraine is no exception.*
- *The war, in all its dimensions, has exacerbated a global cost-of-living crisis unseen in at least a generation, compromising lives, livelihoods, and our aspirations for a better world by 2030.*
- *The largest cost-of-living crisis of the twenty-first century has come when people and countries have a limited capacity to cope.*
- *Hundreds of thousands of people, including children, have been forcefully deported.*
- *Over six million (at the time of writing) have had to flee Ukraine; many more have been internally displaced* [Global Impact of the War in Ukraine 2022].

According to pragmatic criteria suggested by J.L. Austin, all the utterances in this passage can be formally referred to the group of a *statement* type speech acts because they state that something is the case [Austin, 2013, p. 299]. They fulfil truth-conditions assignable to statements about certain actual facts of reality. J.L. Austin admits that the pragmatic force of a statement type speech acts may be “weakened” in a sense that they can perform collateral functions of other speech acts [Austin, 2013, p. 299].

In the listed examples the original pragmatic force of a statement is not so much weakened as complemented by subdued urge for action. We argue that the intentions of the listed utterances are conjointly subordinated to the final purpose (*Telos*), which supervenes on them as subsidiary purposes and adds tangible contours to that urge.

All the utterances in this passage point to negative facts of reality that ought to be dealt with. Presumably, they form the basis for the addressee's teleological reflective judgement. In political discourse teleological judgement of the addressee is inherently tacit, save for commentaries, digressions or analytical materials to the text. Further on in this text the outcome of teleological reflection is explicitly represented in the form of a traditional teleological explanation identifying the putative final purpose: *Everything possible must be done in order to stop territorial expansion by force, thereby averting a war similar to the one that ravaged Europe 80 years ago* [Global Impact of the War in Ukraine, 2022].

We maintain that compared to subsidiary pragmatic intentions of individual *statement* type speech acts the truth-conditions assignable to the final purpose *Telos* indicated in the teleological explanation are of a very special calibre. They can only be regarded as non-factual because in case with *Telos* truth-conditions are pertaining not to actual, but to potential facts of reality with reference to the future. A different criterion can be applicable to the potentially attainable final goal, and that is *felicity* or *infelicity*.

The teleological perspective

The "overt" teleology: linguistic representations of explicated purposefulness.

In political discourse purpose-based assertions are subject to reflective thinking procedures: reassessment, skeptical scrutiny, justification, etc. Reflective constituents of meaning of an utterance are treated in this account as the outcome of teleological reflection. We hold that propositions, which indicate the purpose to be attained, are non-factual. Arguably, unless the goal is reached, assignment of truth-values to a non-factual utterance seems implausible. Truth-values can hardly be assigned to purpose-based reflective constituents of meaning for reasons of their being only in potentiality. Once the goal is attained, it becomes actual as a tangible consequence, and the utterance acquires the attributes of a truth apt proposition.

However, that doesn't mean that the alleged "truth" of the utterance about the achieved goal will be universally accepted. This is yet another teleological reflective judgement issue, which begs a number of utilitarian questions: (a) How does the achieved goal agree with the idea of the common Good? (b) To what degree is the attained goal felicitous? (c) Who benefits from the consequences? (d) Who are the losers? The answers to these questions are essential

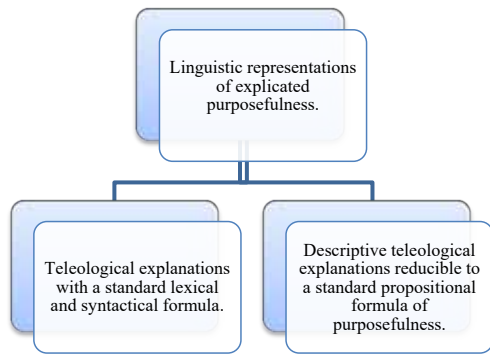
for the ascription of teleological reflective sense to an utterance because they add variables to grapple with. Apart from that, there is no getting away from these questions for all concerned because they may turn out to be existentially important. In our view, the above considerations are supportive of the hypothesis suggested in this account. We argue that, since teleological reflection is based on universal human moral canons *a priori* embedded in human conscience, teleologically-based reflective constituents of meaning can be treated as an immanent part of deductive, inductive, inferential or intuitive meaning construal.

Teleological reflective semantic content of an utterance in political discourse can be explicitly expressed with the help of teleological explanations possessing a classical syntactical and lexical setup. A teleological explanation, which "appeals to a goal or a result" [Matthews, 2014, p. 402], is the key means of expression of teleological reflection. In an oblique way descriptive teleological explanatory digressions may also perform this function (Figure 2). Overt and descriptive teleological explanations are instrumental in the identification of dispositions of speakers with the help of "reflective" or "self-reflective observation" (the term is taken from [Locke, 1975, p. 22]).

According to the minimalist semantic tradition an utterance, which explicitly indicates the purpose of an action is supposed to have a minimal proposition "specifying literal meaning" [Borg, 2006, p. 461]. The notion of a minimal proposition falls into line with the Fregean principle of compositionality, which states that "the meaning of an expression is determined by the meanings of its parts and the way they are syntactically combined" [Ball, Rabern, 2020, p. 6]. In terms of teleology, an explicit indication of a purpose is tantamount to a canonical propositional formula of a teleological explanation. A classical lexical and syntactical setup of a teleological explanation should contain the so-called "teleological language" [Woodfield, 2010, pp. 15, 119]. Teleological language incorporates words and expressions denoting purposefulness: *in order to, so as, with the aim of, because, the infinitive particle to* etc., as is shown in the following examples: *The purpose of a leaders' debate is to interrogate our future Prime Minister on their policy positions for vital issues so the public can make an informed choice about which candidate will do the best job for their country* [The Daily Mail. 2022. 27 July]; *The science shows clearly that in order to avert the worst impacts of climate change and preserve a livable planet, global temperature increase needs to be limited to 1.5°C above pre-industrial levels* [The United Nations, 2022].

In terms of classical sentential logic [Forbes, 1994, pp. 12–13], the sentential setup of an overt teleological explanation can be symbolically expressed with the help of a propositional formula

denoting purposefulness: “if A, then B” or $Aa \rightarrow B$, where A – *the purpose to achieve* (explanandum), B – *the means to achieve the purpose* (explanans).

Fig. 2. Linguistic representations of explicated purposefulness

Descriptive teleological explanatory digressions specify the final purpose and perform the function of a teleological explanation in an indirect way. As is shown in the following example, the somewhat “fuzzy” linguistic representation of the final purpose makes additional descriptive elaborations necessary: (a) *The key to survival is location, location, location*; (b) *When a nuclear bomb makes an impact, it sends a shockwave that can extend about half of a mile from the target* [The Daily Mail. 2023. 20 October]. In the first utterance of the listed example (a) *Telos* is implicated and in the second utterance (b) the causal underpinnings of final purpose are indicated in the form of a descriptive teleological explanation focused on potential consequences. The premise here is that appropriate actions need to be undertaken for survival. In this case the whole utterance can be tentatively reworded and reduced to a minimal proposition: *In order to survive a nuclear attack, location is vital*. By making a further logical step to answer the question about possible ways of preventing the undesirable consequences, the suggested propositional

structure serves as a model of a teleological explanation formula. Accordingly, in this instance the expression “*in order to survive a nuclear attack*” performs the function of a standard component of a teleological explanation – **explanandum**, and the expression “*location is vital*” – of an **explanans**.

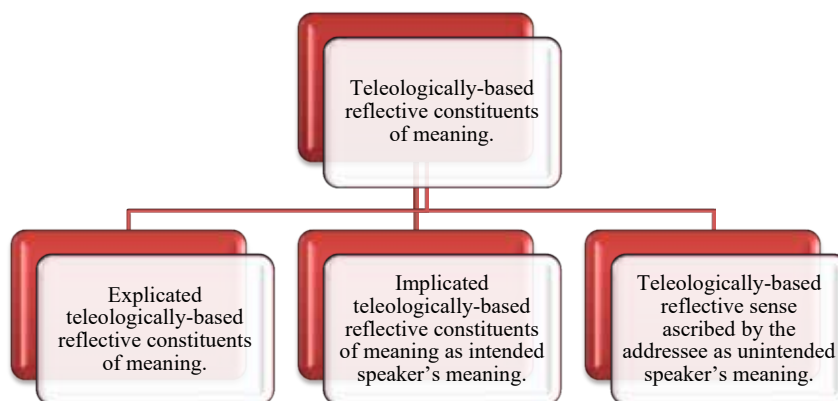
Reflective constituents of meaning may be actualised by assuming the form of a descriptive metaphorical linguistic representation of the final goal, as in the following example: *The US has sent additional weaponry to Israel and deployed a carrier task force to the eastern Mediterranean as a powerful signal to Hezbollah and Iran* [BBC News. 2023. 24 October]. The metaphorical expression (*a powerful signal*) obliquely indicates the putative final purpose of the action concerned, and as the outcome of teleological reflection it can be tentatively reduced to a minimal propositional structure of a standard teleological explanation: *Additional weaponry was sent in order to deter confrontation*. If constructed as a propositional formula [Forbes, 1994, pp. 12–13], a conventional teleological explanation can be represented in the following symbolic form: $A \rightarrow B$, where A – *in order to deter confrontation* (explanandum), B – *additional weaponry was sent* (explanans).

The “covert” teleology: latent reflective constituents of meaning.

Reflective constituents of meaning are essentially latent mental representations (Fig. 3).

In political discourse they can assume the form of covert teleological assumptions. In this research the term “covert teleological assumptions”, suggested by A. Woodfield [Woodfield, 2010, pp. 17, 216], is used to identify teleological reflective constituents of the speaker’s implicated meaning or the reflective sense associated with purposefulness and ascribed to an utterance by the addressee.

By right, covert teleological assumptions are about purpose related reflection. Covert teleological reflective constituents of meaning of an utterance may be

Fig. 3. Teleologically-based reflective constituents of meaning

subdued or left unarticulated, but intuitively noted by the addressee with possible awareness of their moral propriety or impropriety. The teleological reflective constituents of meaning may go far beyond the information given in the minimal proposition of an utterance. To be actualised they may require more than a standard teleological explanation.

Conclusions

– Teleological reflection in political discourse is a purposeful symbiosis of rational and intuitive appraisal of moral propriety of an utterance. This purpose related combination of semantically interconnected components of meaning is posited in this research as teleologically-based reflective constituents of meaning.

– Teleologically-based reflective constituents of meaning are an immanent element of deductive, inductive or intuitive meaning construal.

– Teleologically-based reflective constituents of meaning are linguistically represented as: (a) overt canonical teleological explanations; (b) oblique descriptive teleological explanations; (c) teleological reflective sense representations.

– A teleological explanation is linguistic or mental representation of the declared or putative final purpose.

– Telos-based reflective constituents of meaning may be expressed explicitly, implicitly, or ascribed by the addressee as Telos-based reflective sense in addition to what the utterance refers to.

– Both teleology and pragmatics, being goal-oriented, complement each other in the investigation of purpose pertaining aspects of meaning. However, the meta-categorial status of Telos as an ultimate goal supervenes on pragmatic tenets and transcends the pragmatic domain.

– Purpose-based propositions with reference to the future are posited in this account as non-factual. In the instance with Telos the assignment of truth-conditions not to actual, but to potential facts of reality can hardly be plausible.

The prospects for further research. Deeper investigation of the linguistic representation of teleological reflective sense and of implicated purpose-based intended speaker's meaning in political rhetoric looks promising and feasible. More detailed predicate calculus analysis of the relations between independent and dependent variables concerning reflective sense creation should be advisable.

REFERENCES

1. Alexander, V. N. (2009) *The Poetics of Purpose. Biosemiotics*. № 2. Pp. 77–100.
2. Aristotle. (1998) *The Metaphysics*. Revised ed. / Trans. by Hugh Lawson-Tancred. London: Penguin Books Ltd. 528 p.
3. Austin, J.L. (2013) Performative Utterances. *The Philosophy of Language*. International Sixth Edition. / A.P. Martinich and David Sosa (eds.). New York, Oxford: Oxford University Press. Pp. 291–300.
4. Auxter, T. (1982) *Kant's Moral Teleology*. Macon, Ga.: Mercer University Press. 193 pp. Synopsis. Retrieved from: https://books.google.co.uk/books/about/Kant_s_Moral_Teleology.html?id=d-bWAAAAMAAJ&redir_esc=y.
5. Ball, D., Rabern, B. (2020) Introduction to the Science of Meaning. *The Science of Meaning. Essays on the Metatheory of Natural Language Semantics*. / Derek Ball and Brian Rabern (eds.). Oxford: Oxford University Press. Pp. 1–45.
6. BBC News. 2023. 24 October. Retrieved from: <https://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-67201107>.
7. Borg, E. (2005) Saying What You Mean: Unarticulated Constituents and Communication. *Ellipsis and Non-sentential Speech*. Dordrecht: Springer. Pp. 237–262.
8. Borg, E. (2006) Review: Literal Meaning. *Francoise Recanati. Mind*. Vol. 115. №. 458. Oxford: Oxford University Press. Pp. 461–465.
9. Borg, E. (2008) Intention Based Semantics. *The Oxford Handbook of Philosophy of Language*. / E. Lepore, B.C. Smith (eds.). Oxford: Clarendon Press. Pp. 250–266.
10. Brentari, C. (2020) Ernst Cassirer's Reading of Jakob von Uexküll. *Between Natural Teleology and Anthropology. Jakob von Uexküll and Philosophy. Life, Environments, Anthropology*. / F. Micheli and K. Köchy (eds.). Routledge. Pp. 106–121.
11. Chandler, D. (2007) *Semiotics: The Basics*. Oxford: Routledge. 307 pp.
12. Chandler, D., Munday, R. (2020) Reflection Theory. *A Dictionary of Media and Communication*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press. P. 410.
13. Coady, C.A.J. (2007) Dirty Hands. *A Companion to Contemporary Political Philosophy*. / Robert E. Goodin, Philip Pettit, Thomas Pogge (eds.). 2nd ed. Vol 2. Oxford: Blackwell Publishing Ltd. Pp. 532–540.
14. Crane, T. (1995) Representation. *The Oxford Companion to Philosophy*. / T. Honderich (ed.). Oxford: Oxford University Press. Pp. 769–770.
15. Daly, C. (2013) *Philosophy of Language. An Introduction*. London, New Delhi, New York, Sydney: Bloomsbury. 340 pp.
16. Encyclopedia Britannica. (2024) Teleology. Retrieved from: <https://www.britannica.com/topic/teleology>.
17. Falcon, A. (2023) Aristotle on Causality. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. /

- Edward N. Zalta and Uri Nodelman (eds.). Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2023/entries/aristotle-causality/>.
18. Forbes, G. (1994) *Modern Logic. A Text in Elementary Symbolic Logic*. New York, Oxford: Oxford University Press. 397 p.
  19. Global Impact of the War in Ukraine: Billions of People Face the Greatest Cost-of-Living Crisis in a Generation. *United Nations Conference on Trade and Development*. 1 June 2022. Retrieved from: <https://unctad.org/webflyer/global-impact-war-ukraine-billions-people-face-greatest-cost-living-crisis-generation>.
  20. Hauser, G.A. (1991) *Introduction to Rhetorical Theory*. Prospect Heights, Illinois: Waveland Press, Inc., University of Colorado. 210 pp.
  21. Horgan, T., Timmons, M. (1999) Troubles for New Wave Moral Semantics: the 'Open Question Argument' Revived. *Philosophical Papers*. Vol. XXI. №. 3. Memphis, Tennessee: Memphis State University, pp. 153–175.
  22. Jaszczolt, K.M. (2005) Default Semantics: Foundations of a Compositional Theory of Acts of Communication. Oxford: Oxford University Press. 300 p.
  23. Jaszczolt, K. (2009) Pragmatic Compositionality, Syntactic Direction Principle, and the Contextualism/Minimalism Debate. *Meaning, Content and Argument*. / J.M. Larrazabal and L. Zubeldia (eds.). Bilbao: University of the Basque Country Press. Pp. 347–364.
  24. Jaszczolt, K. (2010) Situated Temporal Reference: A Case for Compositional Pragmatics? *Journal of Pragmatics*. №. 42. Pp. 2898–2909.
  25. Jaszczolt, K.M. (2012) Propositional Attitude Reports: Pragmatic Aspects. *The Cambridge Handbook of Pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press. Pp. 305–328.
  26. Jaszczolt, K.M. (2023) *Semantics, Pragmatics, Philosophy: A Journey through Meaning*. 2nd ed. New York: Cambridge University Press. 438 p.
  27. Kant, I. (1987) *Critique of Judgment*. / Trans. by Werner S. Pluhar. Indianapolis. Cambridge: Hackett Publishing Company. 575 p.
  28. Kant, I. (1998) *The Groundwork of The Metaphysics of Morals*. Cambridge: Cambridge University Press. 120 p.
  29. Locke, J. (1975) *An Essay Concerning Human Understanding*. / Peter H. Nidditch (ed.). Oxford: Clarendon Press. 867 p.
  30. Matthen, M. (2009) Teleology in Living Things. *A Companion to Aristotle*. / Georgios Anagnostopoulos (ed.). Oxford: Blackwell Publishing Ltd. Pp. 335–347.
  31. Matthews, P.H. (2014) *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press. 443 p.
  32. Moore, G.E. (2017) *Principia Ethica*. New York: SophiaOmni Press. 188 p.
  33. Neiman, S. (2024) Why the World Still Needs Immanuel Kant. *The New York Times*. 2024. 17 April. Retrieved from: <https://www.nytimes.com/2024/04/17/arts/immanuel-kant-300-anniversary.html>.
  34. Ogden, C.K., Richards, I.A. (1989) *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language Upon Thought and of the Science of Symbolism*. Orlando, Florida: Harcourt Brace Jovanovich. 396 p.
  35. Peirce, C.S. (1992) *The Essential Peirce. Selected Philosophical Writings*. Vol. 1 (1867–1893). Bloomington; Indianapolis: Indiana University Press. 448 p.
  36. Pietroski, P.M. (2018) *Conjoining Meanings. Semantics Without Truth Values*. Oxford: Oxford University Press. 404 p.
  37. Rachlin, H. (2021) Teleological Behaviorism: Origins and Present Status. *Contemporary Behaviorisms in Debate*. / Zilio, D., Carrara, K. (eds.). Springer, Cham. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-3-030-77395-3_1.
  38. Recanati, F. (2003) *Literal Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press. 235 p.
  39. Recanati, F. (2005) Literalism and Contextualism: Some Varieties. *Contextualism in Philosophy: Knowledge, Meaning, and Truth*. / G. Preyer and G. Peter (eds.). Oxford: Clarendon Press. Pp. 171–196.
  40. Ruse, M. (2004) *Darwin and Design: Does Evolution Have a Purpose?* Cambridge: Harvard University Press, 2004. 371 p.
  41. Russell, B. (1983) *Locke's Theory of Knowledge. History of Western Philosophy*. Boston, Sydney, London: George Allen & Unwin. Pp. 584–595.
  42. Shakespeare, W. *King Lear, Act 1, Scene 1*. Retrieved from: <https://www.allgreatquotes.com/king-lear-quotes-34/>.
  43. Shevchenko, O.I. (2014) Lingual Expression of Teleological Aspects of Meaning in English Publicistic Discourse. *Scientific Letters of Academic Society of Michal Baludansky*. Kosice. Vol. 2, № 1, pp. 133–136.
  44. Silk, A. (2017) Metaethical Contextualism. *The Routledge Handbook of Metaethics*. 1st Edition. Routledge, New York. Pp. 102–118.
  45. Stalnaker, R.C. (2014) *Context and Content. Essays on Intentionality in Speech and Thought*. Oxford: Oxford University Press. 248 p.
  46. Stasimioti, M. (2024) Do Linguistics Still Matter in the Age of Large Language Models? *Natural Language Processing*. Retrieved from: <https://slator.com/do-linguistics-still-matter-in-the-age-of-large-language-models/>.

47. Szabó, Z.G. (2000) Compositionality as Supervenience. *Linguistics and Philosophy*. № 23, pp. 475–505.
48. Thames, R.H. (2021) Devices and Desires: Concerning Kenneth Burke's The War of Words. *The Journal of the Kenneth Burke Society*. Volume 15, Number 1. Retrieved from: <https://kbjournal.org/thames-devices-desires>.
49. *The Daily Mail*. 2022. 27 July.
50. *The Daily Mail*. 2023. 20 October.
51. *The Financial Times*. 2023. 23 June.
52. *The Guardian*. 2016. 4 September.
53. The Holy Bible. (2011). New International Version. Biblica. London: Hodder & Sloughton, 1262 pp.
54. *The New York Times*. 2024. 17 April.
55. The Oxford Companion to the English Language. / Tom McArthur (ed.). Oxford: Oxford University Press. 1992. 1184 p.
56. The United Nations. (2022). Retrieved from: <https://www.un.org/en/climatechange/net-zero-coalition>.
57. *The Washington Post*. 2016. 23 September.
58. Thompson, M. (2016) Enough Said: What's Gone Wrong with the Language of Politics? London: Vintage Books. 418 p.
59. Tomalin, B. (2017) Enough Said: What's Gone Wrong with the Language of Politics? Review. *Training, Language and Culture*, 1(3), pp.110–114.
60. Uexkull, J. von. (2010) A Foray into the Worlds of Animals and Humans: With a Theory of Meaning. Minneapolis: University of Minnesota Press. 248 p.
61. Unnsteinsson, E. (2014) Compositionality and Sandbag Semantics. *Synthese*. №. 191(14). Pp.3329–3350. doi:10.1007/s11229-014-0449-7.
62. Wang, M. (2020) Linguistic Semiotics. *Peking University Linguistics Research*. Singapore: Springer. 397 p.
63. Woodfield, A. (2010) Teleology. Cambridge: Cambridge University Press. 232 p.
64. Woolhouse, R. (1994) Locke's Theory of Knowledge. *The Cambridge Companion to Locke*. Cambridge: Cambridge University Press. Pp. 146–171.

Збірник наукових праць

НОВА ФІЛОЛОГІЯ

№ 95, 2024

Комп'ютерна верстка – С.Ю. Калабухова
Коректура – Я.І. Вишнякова

Підписано до друку: 07.10.2024.
Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 10,46.
Замов. № 1024/708. Наклад 100 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.